

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK UYGULAMALARI**

BURCU KOÇ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

ŞUBAT 2015

**KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
UYGULAMALARI**

Burcu Koç

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT, 2015

Burcu KOÇ tarafından hazırlanan “**Konaklama İşletmelerinde Sürdürülebilirlik Uygulamaları**” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OYBİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. İrfan YAZICIOĞLU

Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan: Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

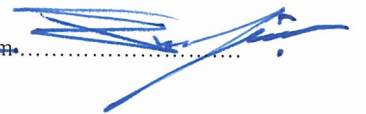
Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Yrd. Doç. Dr. Evren GÜÇER

Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 25/02/2015

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Burcu KOÇ

25/02/2015

KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK UYGULAMALARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Burcu KOÇ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şubat 2015

ÖZET

Bu tez çalışması kapsamında; Evrensel Sürdürülebilir Turizm Konseyi kriterleri kapsamında hazırlanan anket formu ile Muğla ilinde faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin *ideal sürdürülebilirlik uygulamalarını* yerine getirme eğilimlerini araştırmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda; konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarını etkileyebilecek çeşitli teşvik ya da engel durumları incelenmiş; daha sonra ise söz konusu bu değişkenlerin işletmelerin tutum ve davranışları arasındaki ilişkiye etkisi test edilmiştir. 204 konaklama işletmesi yöneticisinden elde edilen veriler sonucunda; katılımcıların sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutumları ile davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin mevcut olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan; “engeller” ve “teşvikler” değişkenlerinin, sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve davranış arasındaki ilişkiyi farklılaştırdığı tespit edilmiştir.

Bilim Kodu : 1169
Anahtar Kelimeler : Sürdürülebilir Turizm, Sürdürülebilirlik Uygulamaları, Teşvikler, Engeller, Konaklama İşletmeleri
Sayfa Adedi : 90
Tez Danışmanı : Doç. Dr. İrfan YAZICIOĞLU

SUSTAINABILITY PRACTICES IN ACCOMMODATION BUSINESSES

(M.S. Thesis)

Burcu KOÇ

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

February 2015

ABSTRACT

In the scope of this thesis; it was aimed to investigate the trends of accommodation businesses in Muğla city to fulfill the ideal sustainability practices with an questionnaire form prepared by adopting Global Sustainable Tourism Council's criterias. At the same time; some situations about incentives or obstacles that can affect sustainability practices of accommodation businesses were examined and then it was tested the effects of these variables on the relationship between attitudes and behaviors of businesses. As a result of analysis of the data obtained from 204 accommodation businesses' managers; a significant relationship between participants' attitudes and practices was determined. On the other hand; it was found that "obstacles" and "incentives" differentiate the relationship between attitudes and behaviors of participants toward sustainability practices.

Scince code : 1169

Key words : Sustainable Tourism, Sustainability Practices, Incentives, Obstacles, Accommodation Businesses

Page numbers : 90

Supervisor : Assoc. Prof. İrfan YAZICIOĞLU

TEŞEKKÜR

Dinamik, yol gösterici, paylaşımcı, sorgulayıcı ve yapıcı yaklaşımı ile tez çalışmamın her aşamasında benden destek ve katkılarını esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. İrfan YAZICIOĞLU'na,

Kasım 2013 ve Şubat 2014 tarihleri arasında misafir araştırmacı olarak bulunduğum University of North Carolina-Greensboro (Amerika Birleşik Devletleri)'da bana kapılarını açan; model, hipotez, anket formu ve çalışma taslağının oluşturulmasında sayısız katkılarda bulunan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Sevil SÖNMEZ'e,

Tez çalışmam boyunca fikir ve önerilerini esirgemeyen değerli arkadaşlarım ve meslektaşlarım Arş. Gör. Kemal Gürkan KÜÇÜKERGİN'e ve Arş. Gör. Beyza HATIRNAZ'a,

Eğitim hayatımın her kademesinde yanımda olan ve desteklerini her daim hissettiren canım aileme,

teşekkür ederim...

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. TURİZMİN ETKİLERİ.....	7
2.1. Turizmin Ekonomik Etkileri	8
2.2. Turizmin Çevresel Etkileri	10
2.3. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri.....	11
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	13
3.1. Sürdürülebilirlik Kavramı	13
3.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Gelişim Süreci	17
4. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM.....	23
4.1. Sürdürülebilir Turizm Kavramı.....	23
4.1.1. Sürdürülebilir Turizm Kavramının Temel Amaç ve İlkeleri.....	28
5. SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL PAYDAŞLAR	31
5.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk	31
5.2. Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Sosyal Paydaşlar Yaklaşımı	35
6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	39
6.1. Araştırma Modeli ve Hipotezler.....	39
6.2. Anket Oluşturma ve Veri Toplama Teknikleri	41
6.3. Ölçme Araçlarının Geçerliliği ve Güvenirliği.....	43
6.4. Araştırma Evreni ve Örneklemi	51
6.5. Verilerin Analizi.....	52
6.6.1. Hipotezlerin Test Edilmesi	59
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	63
KAYNAKLAR	73

EKLER.....	83
EK 1 ANKET FORMU	84
ÖZGEÇMİŞ.....	89

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 3.1	Sürdürülebilir Kalkınmayı Tanımlamaya İlişkin Çeşitli Çabalar.....	21
Çizelge 6.1	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik İfadeler İçin Faktör Dağılımları.....	44
Çizelge 6.2	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik İfadeler İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri.....	44
Çizelge 6.3	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Algılanan Teşvik İfadelerinin Faktör Dağılımları.....	46
Çizelge 6.4	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Algılanan Teşvik İfadeleri İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri.....	46
Çizelge 6.5	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Algılanan Engel İfadelerine Yönelik Faktör Dağılımları.....	47
Çizelge 6.6	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Algılanan Engel İfadeleri İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri.....	47
Çizelge 6.7	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Dağılımları.....	48
Çizelge 6.8	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri.....	49
Çizelge 6.9	Turizmin Ç.E.K. Etkilerine Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Dağılımları.....	50
Çizelge 6.10	Turizmin Ç.E.K. Etkilerine Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri.....	50
Çizelge 6.11	Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	53
Çizelge 6.12	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına İlişkin İfadelerin Frekans Dağılımları.....	54
Çizelge 6.13	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Etki Eden Teşvik İfadelerine Yönelik Frekans Dağılımları	55
Çizelge 6.14	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Etki Eden Engel İfadelerine Yönelik Frekans Dağılımları	56
Çizelge 6.15	Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Tutum İfadelerinin Dağılımlarını Gösteren Frekans Dağılımları	57

Çizelge 6.16	Turizmden Kaynaklanan Ç.E.K. Etkilere Yönelik Tutum İfadelerinin Dağılımlarını Gösteren Frekans Dağılımları	58
Çizelge 6.17	Çalışma Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.....	59
Çizelge 6.18	Hipotez 4'ün Test Edilmesinde Kullanılan Kısmi Korelasyon Analizi Sonucu.....	60
Çizelge 6.19	Hipotez 5'in Test Edilmesinde Kullanılan Kısmi Korelasyon Analizi Sonucu.....	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1	Turizmin Etkilerinin Boyutları.....	4
Şekil 5.1	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi.....	34
Şekil 5.2	İş Döngüsü Yaklaşımı Bileşenleri.....	36
Şekil 6.1	Araştırma Modeli.....	40

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS	Sosyal Bilimler İçin İstatistiksel Uygulamalar
Ç.E.K.	Çevresel, Ekonomik, Sosyo-Kültürel
UNWTO	United Nations World Tourism Organization
K.S.S.	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
S.U.	Sürdürülebilirlik Uygulamaları
p	İstatistiksel Anlamlılık
r	Korelasyon Katsayısı
f	Frekans
n	Örneklem Büyüklüğü
v.d.	Ve Diğerleri
S.S.	Standart Sapma

1. GİRİŞ

Çağdaş sosyal yaşamın bileşenlerinden olan kültür, ekonomi, politika, teknoloji ve ekoloji gibi pek çok konunun bağlantılı bir şekilde hareket etme durumunu hızlandıran küreselleşme kavramı beraberinde; daha hızlı üreten ancak ürettiğinden daha hızlı tüketen bir yaşayış biçimini getirmiştir. Genel kabul görmüş bir ifade ile; teknoloji alanında meydana gelen değişimler ve buna paralel olarak artan iletişim olanakları küresel boyuttaki her bir ögeye erişimi kolaylaştırmış, insanların ihtiyaç ve isteklerine cevap veren çoğu alanı “tek bir pazar” haline getirmiştir.

1960’lı yıllarda ortaya çıkan ve 1980’lerden itibaren çoğu alanda sıkça kullanılmaya başlanan küreselleşme kavramı, tüm insanlığın yaşamını etkileyen bu değişim sürecini nitilemekte kullanılabilecek en önemli olgudur. Kapitalizmin karakteristik bir özelliği olarak da değerlendirilebilecek bu kavram ile “kapitalist üretim biçiminin” dünya genelinde küreselleşme eğilimi göstererek başarılı bir şekilde büyüdüğünü söylemek mümkündür. Öyle ki; Marx ve Engels (1972)’e göre; kapitalizmin gölgesindeki küreselleşme ile birlikte; doğa güçleri kontrol altına alınmış, makineler geliştirilmiş, kimya tarım ve endüstriye uygulanmış ve hatta tarımsal nüfus topraktan koparılmıştır. Yakın dönemlerde yaşanan üretimdeki sürekli devrimin, toplumsal bünyedeki daimi sarsıntının ve istikrarsızlığın ise yine, kontrol edilemeyen hızla gerçekleşen küreselleşme girişimlerinin bir sonucu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Kartal, 2007).

Yaşadığımız yer küreyi bu denli etkisi altına alan küreselleşme kavramı çoğu sektör için çıkış noktası olmuş, iktisadi pek çok girişim bu olgudan ciddi ölçülerde etkilenmiştir. Çoğu ülkede kişi başına düşen gelirin yükselmesi, ulaşım kolaylığı, teknolojik gelişmeler vb. ile birlikte canlanan turizm sektörü de kuşkusuz bu sektörlerden birisidir. 7 milyar kişiyi aşan dünya nüfusunun yaklaşık 1 milyarının 2013 yılında çeşitli nedenlerle turizm faaliyetlerine katılmış olması; küresel boyutta sektörün öneminin en büyük göstergelerindendir (UNWTO, 2014). Aynı zamanda önümüzdeki dönemlerde; “*çalışma hayatının giderek daha stresli hale gelmesi, eğlenmeye ve dinlenmeye eskiye nazaran daha fazla ihtiyaç duyulması, küreselleşmeye paralel olarak sağlanan bir takım özgürlükler kapsamında turizm hareketine katılımın artması gibi nedenlerden dolayı sektörün öneminin giderek daha da artması beklenmektedir*” (Ayaş, 2007).

Ancak; turizmin sürekliliği, büyük ölçüde turizm amaçlı kullanılan kaynakların korunmasına ve geliştirilmesine bağlıdır. Öyle ki; sosyal ve ekonomik kalkınmaya yarar sağlayan turizm sektörünün çevreyi etkileyen ve çevreden etkilenen bir yapısı mevcuttur ve sektörün söz konusu bu özelliği kimi zaman kendi kaynaklarını dahi yok etmesine neden olabilmektedir. Diğer taraftan; turistik faaliyetler her ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, farklı yerlerden tüketici gruplarını bir araya getirdiği ve turistik aktivitenin gerçekleştiği bölgedeki tüketici grubunun sayısını arttırdığı için sistematik bir kontrol mekanizmasının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Diğer bir ifade ile; bir bölgede turizm gelişiminin ve devamlılığının sağlanabilmesi için; sektörün yapısı gereği kullandığı doğal ve kültürel dokunun korunmasını; turizm yatırımlarının sosyal, ekonomik, çevresel yararlarının en üst düzeye çıkarılmasını sağlayacak bir planlamaya ihtiyaç vardır. Bu planlama sistemi kurulurken son yıllarda en çok üzerinde durulan “sürdürülebilirlik” temel hedef olmalıdır. Zira turizm yönetimi; elde edilen kazançları yerel toplumlar ve diğer sektörle ilgili paydaşlar için en iyi şekilde kullanırken, turizmin olumsuz etkilerini en aza indirmeyi hedefleyen tamamlayıcı bir yaklaşımdır (Sustainable Tourism Management Planning in Biosphere Reserves- ETE, 2007). Bu yaklaşım mevcut kaynakların korunmak suretiyle devamlılığını simgeleyen sürdürülebilirlik kavramıyla paraleldir.

Ülke ekonomileri içerisinde önemli bir yer tutan turizm sektörünün, kullandığı kaynakların devamlılığını esas alan “sürdürülebilirlik” kavramı ile olan ilişkisi literatüre çoğu zaman konu olmaktadır. Tüm dünyada farklı çalışma alanlarında sıkça kullanılan ve artık geçici bir eğilimden ziyade bir zorunluluk olarak görülen “sürdürülebilirlik” yaklaşımı, Türkiye turizmine yönelik akademik çalışmalarda da yerini almıştır. Mevcut çalışmalar incelendiğinde Türkiye turizminde sürdürülebilirlik yaklaşımının; turizmin çevresel boyutu, sosyal boyutu, kültürel ve ekonomik boyutları; destinasyon pazarlaması, turizm yönetimi, turistik ürün çeşitlendirme, bölgesel kalkınma ve planlama gibi pek çok konu ile bağlantılı olarak irdelendiğini görmek mümkündür (Dal ve Baysal, 2007; Gezici, 2005; Çeken, 2008; Erdogan ve Tosun, 2009; Uslu ve Kiper, 2006; Güneş, 2011; Ayaş, 2007, Kuter ve Ünal, 2009; Tosun, Timothy ve Öztürk, 2003; Civelek, 2013; Kaya, 2011; Sarkım, 2007; Tokmak, 2008; Mercan, 2010; Seyhan, 2010; Erkuş-Öztürk ve Eraydın, 2010; Kervankıran, 2011; Çalışkan, 2011).

Bu tez çalışması kapsamında ise; Evrensel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (Global Sustainable Tourism Council) kriterleri doğrultusunda, çeşitli temel kaynaklardan (Forsyth,

1997; Bramwell ve Alletorp, 2001) faydalanılarak hazırlanan anket formu ile konaklama işletmelerinin *ideal sürdürülebilirlik uygulamalarını* yerine getirme durumlarını araştırmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda; konaklama işletmelerini sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirme konusunda teşvik eden veya uygulamalarını engelleyen çeşitli alt değişkenlerin olabileceği varsayılarak, söz konusu değişkenlerin işletme uygulamalarına etkisi test edilmiştir. Diğer taraftan; ilgili işletme yöneticilerinin turizm faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyuttaki negatif sonuçlar hakkındaki tutumları ve bu tutumlarının sürdürülebilirlik uygulamaları üzerinde etkili olup-olmadığı da saptanmaya çalışılmıştır.

Ancak araştırma grubunun konaklama işletmeleri yöneticilerinden oluşması, özellikle sezonun yoğun olduğu dönemlerde yöneticilerden randevu alma durumunu zorlaştırmış ve araştırmanın uzun dönemde sonuçlanmasına neden olmuştur. Yine; araştırmada sadece Muğla ilinde faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin ele alınmış olması çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır.

Öte yandan; işletme yöneticilerinin gerek kendi faaliyetlerinin negatif sonuçları gerekse söz konusu negatif sonuçların maliyetlerini azaltabilecek sürdürülebilirlik uygulamaları konusundaki tutumlarını aynı anda ölçen ve neticede, söz konusu değişkenlerin reel boyutta gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları ile ilişkisini araştıran bu tez çalışması, alanında bu konuda yapılan en kapsamlı çalışmalardan birisi olma özelliğine sahiptir. Mevcut çalışma; ödemeler dengesi açığını kapatma, ihracat etkisi yaratma ve vergi getirisi sağlama konularında ülke ekonomilerine katkıları yadsınamayacak boyutta olan “turizm sektörü” ile; turizmin temel materyalleri olan doğal kaynakların devamlılığını sağlamak suretiyle sektörün mevcut ekonomik avantajlarını bugün ve gelecekte korumak anlamına gelen “sürdürülebilirlik” kavramını bir araya getiriyor olması açısından da oldukça önemli görülmektedir. Turizm sektörü; ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkileri olan bütüncül bir yapıyı oluşturmaktadır. Ekonominin doğa ve sosyal değerler ile bu denli iç içe olduğu bir sistemde, bugünün ve gelecek nesillerin refahını birlikte düşünerek mevcut ve olası üretim-tüketim şekillerinin çevreyle bütünleşmesini sağlamak esas hedef olmalıdır (Avcıkurt, 1996: 121). Kitle turizmi çerçevesinde Türkiye’de turistik kalkınma açısından iktisadi getirisi en yüksek şehirlerden birisi olan Muğla ilinde yer alan konaklama işletmelerinin sosyal ve çevresel boyuttaki korumacı tutum ve davranışlarını konu alan bu tez çalışması da; turizm olgusunun

Bu çerçevede çalışmanın ana hatlarını oluşturan sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm kavramları açıklanmadan önce, tezin ikinci bölümünde turizmin ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel etkileri konuları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde; sürdürülebilirlik kavramının tanımı-gelişimi ve sürdürülebilir kalkınma kavramı-tarihsel gelişimi konuları ele alınmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde; sürdürülebilir turizm kavramı, sürdürülebilir turizmin temel amaç ve ilkeleri konuları irdelenmiştir.

Tezin beşinci bölümünde; işletmelerde yönetim stratejisi ve biçimi olarak, sürdürülebilirlik konusunun içeriği ile paralel hareket eden kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ile kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinde kuvvetli bir etkiye sahip olan sosyal paydaşlar yaklaşımı özet bir şekilde ele alınmıştır.

Tezin altıncı bölümünde; araştırma yöntemi başlığı altında araştırma modeli ve hipotezleri, anket oluşturma ve veri toplama teknikleri, ölçme araçlarının geçerliliği ve güvenilirliği analizi sonuçları, araştırma evreni ve örnekleme hakkında bilgiler sunulmuş ve verilerin analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tezin yedinci bölümünde ise; araştırma bulgularından yola çıkarak, daha önce yapılan çalışma sonuçları ile kıyaslama yapılmış, elde edilen sonuçlar çalışma amaçları doğrultusunda değerlendirilmiş ve değerlendirme neticesinde de konu ile paralel öneriler getirilmiştir.

2. TURİZMİN ETKİLERİ

Dinamik, disiplinler arası, kaynağını serbest mallardan alan ancak değeri genel anlamda iktisadi bir yaklaşımla ölçülen, somut girdilerinin (örneğin gelir etkisi) soyut çıktıları ile (örneğin doğal kaynakların kullanımı) kıyaslanması güç olan turizm olgusunun bu karmaşık yapısı, toplam etkisinin ölçülmesini neredeyse olanaksız kılmaktadır. Ancak sektörün “insan” odaklı temelleri, ülkelere sağladığı iktisadi kalkınma gerçeği ve arzın daha çok tabiatın karşılanıyor oluşu; turizmin sosyal, ekonomik ve çevresel yönlerine işaret etmekte, buna bağlı olarak da bu ilgili noktalarda yaşanabilecek mevcut ve potansiyel etkilerin araştırılması ihtiyacını doğurmaktadır. Turizm gelişimine ilişkin sonuçları ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel başlıkları altında üç kategoride toplayan Andereck, Valentine, Knopf ve Vogt (2005)’un çalışması da bu düşünceleri destekler niteliktedir. Araştırmacılar ilgili çalışmalarında turizmin etkilerini şu şekilde gruplandırmakta ve açıklamaktadırlar:

Turizmin Ekonomik Etkileri: Vergi geliri, artan iş imkânları, ek gelir, enflasyon, altyapı çalışmaları ve diğerleri.

Turizmin Çevresel Etkileri: Parkların ve doğal yaşamın korunması, kalabalığın artması, hava-su ve gürültü kirliliği, doğal yaşamın yok edilmesi, yıkıcılık ve çöp atıklarının artması.

Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri: Geleneksel sanatların ve göreneklerin yeniden canlanması, artan kültürlerarası iletişim ve kültürleri anlama ve geleneksel kültürdeki değişimler.

Turizm sadece istihdam yaratan ve iş fırsatları sunan bir olgu değil; aynı zamanda yerel halk ve turistler arasında kültürel değişimin sağlanması ve toplum refahının artırılması gibi konularda da vazgeçilmez durumdadır (Besculides, Lee ve McCornick, 2002). Turizm temelli aktiviteler, ürünler, hizmetler ya da turistik alanlar, kalitesi ne olursa olsun yerel toplulukları ve çevresini sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta önemli derecede etkilemektedir. Özellikle tüketici beklentilerine paralel olarak turizm çeşitliliği arttıkça; söz konusu sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerin mevcudiyetinin ve şiddetinin de artacağını söylemek mümkündür (Nunkoo ve Ramkissoon, 2007, Pizam ve Milman, 1984).

Bu noktada; turizm gelişiminin bahsi geçen konulardaki etkilerinin sadece pozitif yönlü değil, negatif yönlü olabileceği konusundaki görüşlerin, araştırma ve tespitlerin sayısının da ciddi düzeyde olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır (Belisle ve Hoy, 1980; Milman ve Pizam, 1988; Long, Perdue ve Allen, 1990; Ap, 1992; Ko ve Stewart, 2002; Besculides, Lee ve McCornick, 2002; Tosun, 2002).

Bu tez kapsamında ele alınan “konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarını ne derece yerine getirdikleri” sorusu, özel anlamda çalışmaya konu olan işletmelerin faaliyetlerinden doğan olumlu ve olumsuz etkiler hakkındaki tutumları ile doğrudan ilişkilidir. Sürdürülebilirlik uygulamalarını konu alan çalışmalarda sürdürülebilirlik kavramının çerçevesini oluşturan ekonomik, çevresel ve kültürel değişkenlerin irdelenmesi mecburi görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümünde, ilgili etki kategorileri ve içerikleri özet şekilde incelenmiştir.

2.1. Turizmin Ekonomik Etkileri

Turistik hareketlerin döviz arzını arttırarak ödemeler bilançosu açıklarını azaltması, ulusal paraya değer kazandırması, turizm gelirlerinin tekrar dağılımı yoluyla ekonominin canlandırılması, turistik talep artışlarına bağlı olarak yatırımların hızlanması, milli gelir üzerindeki katma değer etkisi, vergi gelirlerini arttırıcı rolü ve iç fiyatlar üzerindeki etkileri turizmin ekonomik yöndeki etkileri arasında sayılabilir (Olalı ve Timur, 1988).

Turizm sektörünün söz konusu ekonomik etkilerini aşağıdaki şekilde gruplandırmak mümkündür (Tutar, 1999):

Dış Ödemeler Dengesine Etkisi: Uluslararası turizm hareketleri nedeniyle elde edilen dövizler, döviz arzı ve talebi üzerinde etkili olmaktadır. Bu etki; turist gönderen ülkede döviz talebi, turist kabul eden ülkede ise döviz arzını uyarıcı ve arttırıcı rol oynamakta ve sonuç olarak, ödemeler dengesi üzerindeki etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ülkenin döviz kazançları, turistik döviz kayıplarından fazla olduğu sürece ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunacaktır.

Gelir Etkisi: Turistik tüketim harcamaları ile turistik yatırım harcamalarının doğrudan meydana getirdikleri gelir etkisinin yanında, bu harcamaları gelir olarak elde eden

ekonomik birimlerin çeşitli sebeplerle yapmış oldukları harcamalar, ekonomi içinde devir ederek dolaylı şekilde yeni gelirlerin meydana gelmesini sağlamaktadır (Frechtling, 1994: 363).

Diğer taraftan; turizm yatırımlarında ve turistik tesislerde çalışanların kazançlarından alınan vergiler, gümrük resim ve harçları, turistlerin tüketmiş oldukları mal ve hizmetlerden doğan dolaylı vergiler, sektöre verilen kredilerin faizleri ise devletin iç ve dış turizmden elde ettiği diğer gelirler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ek İhracat Etkisi: Turizm ulusal ekonomi için önemli bir ek ihracat kaynağıdır. Ekonomik ilerlemeler ve turizm geliştikçe, turistlerin yabancı ülkelerde yaptıkları alışverişler artmaktadır. Turizm amaçlı ziyaretçiler böylece ülkeye ek ihracat kaynağı yaratırlar.

İstihdam Etkisi: Turizm sektörünün emek yoğun bir özelliği vardır. Bu nedenle; turistik tüketim harcamaları, turizm sektörüne doğrudan, bu sektöre girdi veren sektörlerle de dolaylı yoldan istihdam imkânları sağlamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak turizm; meydana getirdiği genel istihdam etkisi ile ülkedeki toplam istihdamı arttırmaktadır.

İstihdam artışı, talep artışına paralellik gösterecektir. Turizm talebindeki artışa cevap verebilmek, turistik tesis yatırımlarının artması ile mümkündür (Inskeep, 1991).

İç Fiyatlara Etkisi: Turistik talepte ortaya çıkan artış, ülkedeki turizm gelirleri ile giderleri arasındaki fark, dış turizm bilançosunun durumu, turistik mal ve hizmetleri üretmenin maliyetinde gözlenen artışlar, ithal malların yoğun olarak kullanılması durumunda yerli para biriminin değer kaybetmesi nedeniyle söz konusu turistik işletmelerde yükselen maliyetler, turizm sektöründe rekabetin artması nedeniyle yükselen pazarlama faaliyetlerinin maliyetler, turizm hareketlerinin mevsimlik özellik taşıması ve turistik talebin belli mevsimlerde yoğunlaşması kontrolsüz fiyat artışlarına neden olabilmektedir. Bu durum; turizmin ülke ekonomisindeki enflasyonist baskısı şeklinde de yorumlanabilir.

Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Turistik talebi karşılamaya hazır hale gelmenin temel şartı; altyapı, ulaştırma ve bir takım yerel hizmetler bakımından hazır olabilmektir. Turizmin altyapı üzerindeki etkisini net olarak belirlemek neredeyse imkânsızdır. Fakat turizmden sağlanan gelişmelerin altyapıyı geliştirici bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer taraftan; turizm yalnızca ekonomik bir olay olmayıp; toplumsal, politik ve çevresel yönleri de olan, toplumu ve dolayısıyla toplumsal yapıyı etkileyen bir harekettir. Bu nedenle; turizmin etkileri değerlendirilirken sadece gelir getirmesi ve döviz kazandırması gibi ekonomik sonuçları değil; toplumsal ve kültürel yansımalarını içeren konular da ayrıntılı şekilde irdelenmelidir.

2.2. Turizmin Çevresel Etkileri

Geleneksel endüstri çağı bakış açısına göre; bir gelişim planı içerisinde “ekonomik kazanç”, toplumsal ve çevresel kalkınma alanlarını alt alanlar olarak benimseyen daha geniş kapsamlı bir hedeftir. Yeni dünya anlayışına göre ise daha çok; insan aktivitelerinin tamamını kapsayan ve nerdeyse tamamından belirli ölçülerde etkilenen “çevre” kavramı vurgulanmakta; çevre konusunun “ekonomik” ve “sosyal” amaç ve girişimleri içine alan, aynı zamanda tüm bireylere sorumluluklar yükleyen küresel bir döngü olduğuna dikkat çekilmektedir (Young ve Dhanda, 2013:15; Senge, Smith, Kruschwitz, Laur ve Schley, 2008).

Öte yandan; çevre konusu bahsedilen bu bütüncül yapısı ve hayati önemine rağmen çoğu zaman hayatın pek çok alanında ve özellikle iktisadi yapılanmalarda göz ardı edilmektedir. Bu tez çalışmasına konu olan turizm sektörü de bu iktisadi faaliyet alanlarından bir tanesidir. İlgili sektörün temel sermayesini çevreden ve doğal kaynaklardan alıyor oluşu ise bu bağlamda, turizm-çevre ilişkisine dikkat çekilmesini gerekli kılmaktadır. Zira tüketiminde sıfır maliyet gerektiren çevresel kaynakların turizm faaliyetleri neticesinde karşılaştıkları problemlerin çözümü ve/veya azaltılması, sektörün tüm paydaşlarının ortak sorumluluklarındandır (Mathieson ve Wall, 1982).

Turizmin çevre üzerinde farklı açılardan belirli ölçülerde etkileri mevcuttur. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına kadar, turizmin genellikle faaliyetlerin gerçekleştiği destinasyonlar üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Ancak artık turizmin sadece bölgesel düzeydeki etkilerinden ziyade, küresel nitelikteki olumlu ve olumsuz etkileri üzerine odaklanılmakta ve çevrenin turizm hareketiyle genel ilişkisine verilen önem artmaktadır (Hall ve Lew, 2009).

Özellikle sürdürülebilirlik konusunun gün yüzüne çıktığı 1970'lerden sonra çevrenin turizm faaliyetlerinden etkilenme durumu sıkça tartışılan konular arasına girmiştir. Gössling (2002), turizmin küresel düzeydeki çevresel sonuçlarını 5 ana maddede toplamaktadır:

- Bitki örtüsü yapısının ve kullanımının değişimi,
- Kontrolsüz enerji kullanımı,
- Coğrafik sınırların ötesinde biyota değişimi ve yabancı türlerin yok olması,
- Hastalıkların yayılma olasılığında meydana gelen artış,
- Çevreye yönelik değişen algı ve anlayışları da içine alan psikolojik değişimlerin ortaya çıkması.

Diğer taraftan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'nün 1980 yılında yayınladığı, “Turizmin Çevre Üzerindeki Etkileri” raporunda, turizmin çevre üzerindeki uzun ve kısa dönemli etkileri şu şekilde gruplandırılmaktadır:

- Kirlilik etkisi: Hava kirliliği, su kirliliği, gürültü kirliliği vb.,
- Tarımsal ve kırsal alanların azalması/yok olması,
- Flora ve faunanın yok edilmesi,
- Tarihi ve kültürel alanların zarar görmesi, yıpranması,
- Turistik destinasyonlarda yaşanan mekânsal ve zamansal tıkanıklık neticesinde ortaya çıkan dengesiz altyapı kullanımı ve çevresel yozlaşma,
- Turistlerin ve yerel halkın bir arada yaşamalarından kaynaklanan toplumsal ve kültürel çatışmalar/rekabetler.

2.3. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Bir yörenin turizm potansiyelinin değerlendirilmesinde fiziki özellikler ya da doğal kaynaklar kadar önem taşıyan, onu destekleyen diğer turizm çekicilikleri sosyal, tarihi ve kültürel değerlerdir. Söz konusu tüm bu değerler ve çekicilikler turizm faaliyetinin cazibesinin artırılmasında oldukça önemli birer kaynak olarak görülmektedir (Emekli, 1998). Bu nedenle; turizmin toplumsal yapı üzerinde meydana getirdiği temel etkilerinin anlaşılabilmesi için öncelikle turizmin birey, sosyal yapı ve kültür üzerindeki etkilerinin bilinmesi gerekmektedir (Avcıkurt, 2007: 56).

Zira turizm faaliyetlerinin ve turistlerin sayısı arttıkça yerel topluluklar üzerinde olumlu ya da olumsuz sosyo-kültürel etkiler görülmesi (Altıntaş, 2010), sosyolojik temellere dayanmayan bir turizm gelişiminin ise; kültürel öğelerin korunmasını zorlaştırması ve toplumun davranış yapısında olumsuz etkiler bırakması muhtemeldir (Weaver ve Lawton, 2001).

Bu kapsamda Emekli (1998)'nin, Bergama yerel halkının turizm algılamaları üzerine yürüttüğü çalışma sonucunda oluşturduğu, turizmin sosyo-kültürel boyuttaki olumlu ve olumsuz etkileri sıralaması dikkat çekicidir:

Turizmin olumlu sosyo-kültürel etkileri

- Giyim şekli ve davranış şeklinde modernleşme,
- Geleneksel hayat tarzında modernleşme,
- Çevre, doğa ve tarihsel değerleri sahiplenme ve koruma bilincinde artış,
- Kadın ve erkek arasındaki farklılıkların azalması,
- Çekirdek aile yapısının artması,
- Yabancı dil öğrenme ve diğer kültürleri tanıma isteğinin artması,
- Turist ile yerli halk arasında yakınlaşma ve kültürlerarası kaynaşma,
- Siyasi, toplumsal, dinsel ve ahlaki boyutta hoşgörü artışı,
- Tatil ve turizm anlayışında meydana gelen gelişme (Emekli, 1998:255).

Turizmin olumsuz sosyo-kültürel etkileri

- Geleneksel değerlerde yozlaşma,
- Geleneklere duyulan bağlılık duygusunda azalma,
- Günlük veya geleneksel hayat kalıplarında değişme,
- Dinsel ve ahlaki değerlerde bozulma,
- Konut tipleri ve kullanım biçimlerinin özgün kimliklerini kaybetmesi,
- Davranışlarda bayağılaşma,
- Suç işleme oranlarında ve suçluluk çeşitlerinde artış,
- Bölgeye gelen yabancılar tarafından bulaşıcı hastalıkların yayılması,
- Akrabalık ilişkilerinde zayıflama (Emekli, 1998:261).

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Gelişen teknoloji ve sanayileşme ile birlikte dünya artık bundan sadece 150 yıl önceki tarım toplumu odaklı olan yaşayışından kopmuş; daha mekanik, daha sanayileşmiş ve kentleşmiş bir yapıya bürünmüştür. Modern çağın simgeleri olarak gösterilen teknoloji, sanayileşme ve bilim; insan yaşamını kısa dönemde kolaylaştırırken, uzun vadede yine insanlığın ve dünyadaki diğer canlı türlerinin devamlılığını genel anlamda sekteye uğratan tehditler olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır.

Küresel değişimin vazgeçilmez araç gereçleri ve toplumsal yaşayışın temel materyallerinin kullanımını sağlayan enerji kaynaklarına yönelik yaşanan kıtlık, enerji maliyetlerinin yükselmesi, “yeşil odaklı” hareketlere yönelik farkındalığın yükselmesi ve küresel boyutta yaşanan ekonomik durgunluk dönemleri, sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkmasına ve kısa sürede de öneminin artmasına neden olmuştur.

Özellikle 1960’lı yıllarda, ekonomik kalkınma düşüncesinin küresel boyuttaki hâkimiyeti, iktisadi çoğu girişimin çevreye yönelik olumsuz etkilerini göz ardı etmeksizin teşvik edilmesine ve desteklenmesine yol açmıştır. Ancak çevreye duyarlı yaklaşımların gündeme geldiği 1970’li yıllarda; sadece ekonomik kalkınmanın yeterli olmadığı, bunun yanında dünyanın geleceğini ilgilendiren ekolojik yapıya da dikkat çekilmesi gerektiği anlayışı gelişmeye başlamıştır. Gelişen bu anlayışla birlikte sürdürülebilirlik kavramının önemi artmış ve küresel boyuttaki çevresel problemler, 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı’nda ilk kez kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006: 93).

Rant amacı yüksek olan çevrelerce başlarda özellikle iktisadi boyutu ile ele anılan ve hatta ekonomik kazanç sağlanan kaynakların devamlılığı olarak yorumlanan sürdürülebilirlik kavramı; daha sonraları çevresel, sosyal ve kültürel yönleriyle de sıkça ele alınmaya başlanmıştır (Eryılmaz, 2011; Scharpf, 1999).

Sürdürülebilirlik kavramı günümüzde; demokrasi ve ya küreselleşme kavramlarıyla benzer şekilde her yerde ve her koşulda geçerli olan vazgeçilmez bir kavram haline

gelmiştir. Özellikle ekolojik boyutta biyolojik sistemin nasıl çeşitli ve verimli kalabileceği konusu ile ilgili olan sürdürülebilirlik kavramı; insanlar için doğal yaşamın ve doğal kaynakların etkin kullanımına bağlı olarak, uzun dönemde iyi ve kaliteli yaşama olanağının sağlanması anlamını taşımaktadır (Tavanti, 2010).

“Günümüz ve gelecek nesillerin gereksinimlerini dikkate alarak doğal ve insan yapımı kaynakları yok etmeden, niteliğini bozmadan ve onları geliştirecek şekilde yararlanma” temel düşüncesine sahip olan sürdürülebilirlik kavramının literatürde pek çok tanımı mevcuttur (Eser, 2011). Sürdürülebilirlik kavramı; yönetim, planlama ve ekonomi gibi pek çok disipline konu olan çok tanımlı bir kavramdır ve literatürde neredeyse 500’ü aşkın tanımlamasının olduğu tahmin edilmektedir (Young ve Dhanda, 2013). Ancak her ne kadar çok farklı şekilde tanımlanıyor olsa da, sürdürülebilirlik kavramı tanımlamalarının genelini aşağıdaki temel durumları takip ettiğini söylemek mümkündür (Tavanti, 2010):

- Yeryüzünde yaşamın çevresel sınırlılıkları vardır,
- İnsanoğlunun kirliliğin önlenmesi ya da mevcut kirlilik faktörlerinin düzeltilmesi yönünde sorumlulukları mevcuttur,
- Ekonomi, çevre ve toplum birbirine bağımlıdır.

Swarbrooke (1999)’a göre ise, sürdürülebilirlik kavramının açıklanmasında 7 temel konunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Aktaran Duran, 2009: 43). Bunlar;

- Toplumun refahını arttırmada ekonomik gelişmenin rolü,
- İnsan nüfusundaki artışın önemi ve etkisi,
- Gelişmede mevcut çevresel sınırların varlığı,
- Ekonomik gelişme ve teknik yenilikler vasıtasıyla insan yapımı kaynaklar ile doğal kaynakların yenilenmesinin sağlanması,
- Ekonomik gelişme ile ortaya çıkabilecek istenmeyen çevresel etkilerin, çevresel etki değerlendirmesi ve çevresel kontrol gibi yönetim metotlarını kapsayan teknolojiler sayesinde önlenilme yeteneği,
- İnsan dışında kalan, doğal yaşama ait diğer canlı türlerinin, hakları konusundaki değerlerin anlaşılması,

- Gelişme aşamasında ekosistem yaklaşımı ve ekosistemin fonksiyonel bütünlüğünün sürdürülmesinin önemidir.

Bu kapsamda sürdürülebilirlik kavramının literatürde yer verilen tanımlamalarından bazıları şu şekildedir:

Tavanti (2010)'ye göre sürdürülebilirlik; en basit anlamda “var olmaya devam etmek” anlamını taşımaktadır.

Bahar ve Kozak (2005)'a göre sürdürülebilirlik; “gelecek kuşakların ihtiyaç ve arzularını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmadan, bugünkü kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini kapsayan tüm plan ve prensiplerdir”.

Burr (1995)'a göre sürdürülebilirlik; “dikkatli ve hassas bir ekonomik gelişme düşüncesini ifade eder”.

Hoyer (2000)'e göre sürdürülebilirlik; ekosistemin yada herhangi sürdürülebilir bir sistemin bozulmadan, sistemi oluşturan ana kaynakları aşırı bir şekilde tüketmeden sürdürülebilmesi yeteneğidir.

Garrod ve Fyall (1998) ve Mowforth ve Munt (1998) çalışmalarında sürdürülebilirliği; “gelecek kuşakların gereksinimlerini dikkate alarak bugünkü kuşakların gereksinimlerinin karşılanması” olarak tanımlarken; Middleton ve Hawkins (1998)'e göre sürdürülebilirlik, “insan nüfusunun faaliyetleri ile birlikte onların doğal, sosyal ve kültürel çevreleri arasında uyumun bulunduğu bir denge durumudur”.

Sarkın (2007)'a göre sürdürülebilirlik; “çevre, büyüme ve kalkınma ilişkilerindeki olumsuz etkilerin ortadan kaldırılmasını ya da en azından azaltılmasını hedefleyen bir kavramdır”.

Blowers (1993) ise sürdürülebilirliği beş ayrı amacı kapsayacak şekilde tanımlamıştır. Bu amaçlar:

- Kaynakların korunması,
- İnsan tarafından oluşturulmuş yapay çevre,

- Çevresel kalite,
- Sosyal eşitlik ve
- Politik katılımdır.

Tüm bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere sürdürülebilirlik kavramı; çevresel, ekonomik sosyal vb. konularda yönetim sisteminin önemine odaklanmakta ve genel bir yorumlama ile sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinde öncelikle zihniyet değişiminin gerekli olduğuna dikkat çekmektedir (Eryılmaz, 2011).

Diğer taraftan; sürdürülebilirlik kavramının ilkelerini 7 temel başlık altında toplamak mümkündür (Tuna, 2007: 27-28'den Aktaran Mercan, 2010):

- Gelecek kaygısı: Gelişmelerin olası olumlu ve olumsuz sonuçları, politikacıların ve iş dünyasının öngörülerinden daha kapsamlı olarak ele alınmalıdır.
- Kuşaklar arası eşitlik: Günümüz kuşaklarının, gelecek kuşakların haklarını engellemeden kaynakları dengeli kullanması sağlanmalı ve böylece kaynaklar kuşaktan kuşağa aktarılmalıdır.
- Katılım: Tüm toplumsal ve politik gruplar gelişmelerle ilgili konularda tartışma ve karar alma süreçlerine katılmalıdır.
- Ekonomik ve çevresel etkenlerin dengesi: Kararlar, ekonomik etkenlerden daha geniş bir boyutta ele alınmalı, çevresel etkenler gelişmenin temel etkenleri arasında irdelenmelidir.
- Çevresel kapasiteler: Bütün çevresel etkiler, ekolojik dengeyi bozmayacak şekilde değerlendirilmelidir.
- Niceliksel unsurlar kadar niteliksel unsurlara da dikkat edilmesi: Kararların alınmasında, düşük maliyet ilkesinden ziyade, uzun vadede en az çevresel zarar ilkesi benimsenmelidir.
- Yerel ekosistemlerin dikkate alınması: Gelişmelerde yerel, toplumsal, ekolojik, politik, tarımsal v.b. sistemlerin sürdürülebilirliğine önem verilmelidir.

Yukarıda yer verilen tüm bilgi ve tanımlamalar neticesinde özetle sürdürülebilirlik; zaman, süreklilik, koruma ve değişimle yaşayabilme kavramlarını içine alan; insanlara

gelecekte de bugün sahip oldukları düzende ve kalitede yaşamlarını devam ettirebilme olanağı sunan planlamalar yapmayı ve stratejiler geliştirmeyi amaçlamaktadır (Sarp, 2007).

3.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Gelişim Süreci

Geçmişten bu yana insanların bilinçsiz, sınırsız ve kontrolsüz tüketimlerine maruz kalan ve bitme noktasına gelen kaynakların durumu; bugün yerküre için sadece ekonomik olarak değil, aynı zamanda ekolojik ve toplumsal olarak da ciddi bir tehdit oluşturmaya başlamıştır (Kervankıran, 2011). Sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkışı da küresel düzeyde; başta çevresel-ekolojik boyuttaki problemlerin ve daha sonra yoksulluğun, kaynakların adaletsiz dağılımının ve insanların sağlıklı bir gelecek hakkındaki kaygılarının artmasının bir sonucudur (Sarkım, 2007). Yine kavramın önem kazanmasında, özellikle 1960’ların sonlarına doğru çevre ile ilgili konulara yönelik gittikçe artan bir ilginin ve kaygının belirmesi de etkili olmuştur (Wilbanks, 1994).

Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili ilk yaklaşımların temeli ise ciddi anlamda 1970’li yıllarda atılmıştır. Birleşik Milletler tarafından 1972 yılında düzenlenen ve 113 ülkenin katılımıyla gerçekleşen Stockholm Çevre ve Kalkınma Konferansı uluslararası boyutta çevre sorunlarının ele alındığı ilk büyük toplantıdır ve bu toplantı çevreye ilişkin konuların politika ve ekonomi ile de ilişkili olduğunu gösteren önemli bir başlangıç niteliğindedir. Konferansta çevre-insan kavramına değinilerek, dünyanın doğal dengesinin korunması için insan ve doğal varlıklara öncelik veren bir anlayışın egemen olması gerektiğine dikkat çekilmiştir (Tosun, 2001).

1970’li yıllarda sadece kirlilik ve doğal yaşamın korunması boyutları ile gündeme gelen çevre olgusu, 1980’li yılların sonundan itibaren daha geniş açılardan ele alınmaya başlanmış ve dünyada ekonomik dengelerin bozulmaya başlaması ile birlikte de çevrenin aleyhine işleyen farklı bir döneme geçilmiştir. Buna bağlı olarak; Brundtland Komisyonu da denilen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1987 tarihli “Ortak Geleceğimiz” adlı raporuyla; çevresel sorunlar ve ekonomik kalkınma arasında bağ kuran sürdürülebilir kalkınma kavramı dikkatleri üzerine çekmiş ve böylece bir insan hakkı olarak uluslararası gündeme taşınan çevrenin ve çevre-insan kavramının yerini sürdürülebilir kalkınma kavramı almıştır (Hole ve Milne, 1995). Raporda sürdürülebilir kalkınma kavramı;

“şimdiki kuşakların ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların ihtiyaçlarından ödün vermeden gerçekleştirilecek bir kalkınma yaklaşımı” olarak tanımlanmıştır.

Çevresel sorunların küresel ölçekte tüm canlıların geleceğini tehdit eden boyutlara ulaştığını vurgulayan, geleneksel kalkınma anlayışını eleştiren ve bunun yerine sürdürülebilir kalkınma anlayışını öneren Brundtland raporunun temelde 3 amacı mevcuttur. Bunlar şu şekilde özetlenebilmektedir (Strage ve Bayley, 2008:24):

- Çevre ve kalkınma konularını yeniden ele almak,
- Bu konularla ilgilenmek için gerçekçi ve uygulanabilir öneriler getirmek,
- Gerekli değişiklikleri yapabilmek için; politikaları etkileyecek, bireylerin, gönüllü kuruluşların, ticari kuruluşların ve hükümetlerin bilinçlerini etkileyecek yeni uluslararası bir işbirliği geliştirmek.

Diğer taraftan; 3-4 Haziran 1992 tarihinde Brezilya’nın Rio de Jenerio şehrinde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından düzenlenen ve “Dünya Zirvesi” olarak bilinen konferansta, sürdürülebilirlik kavramı tekrar irdelenmiş; özellikle sürdürülebilir kalkınmayı küresel boyutta harekete geçirecek girişimler üzerinde durulmuş ve konferans sonunda elde edilen “Rio Deklarasyonu” ve “Gündem 21” eylem planı ile de sürdürülebilir kalkınmanın nasıl sağlanacağı ile ilgili kararlar alınmıştır. Yine “Rio Deklarasyonu” ile çevreyle uyumlu biçimde yaşam standartlarının iyileştirilebilmesi için gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere yardım etmeleri gerektiği vurgulanırken; “Gündem 21” raporuyla, su kaynaklarının korunması, sürdürülebilir tarımın geliştirilmesi ve enerjinin etkin kullanılmasını da içeren pek çok konu üzerinde durulmuştur (Mbaiwa, 2005). Emrealp (2005)’in çalışmasına göre; Gündem 21 raporunun öncelikli konuları şu şekildedir:

- Tüm program alanlarına yönelik finansal politikaların belirlenmesi,
- Yeni kaynakların oluşturulması,
- Uygulanabilir teknik ve ekonomik araçların tespit edilmesi,
- Merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkilerinin “yerinden yönetim” anlayışı doğrultusunda güçlendirilmesi,
- Hükümetler ve hükümet-dışı kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi,
- Halkın etkin katılımının sağlanması.

Rio Konferansı sonrasında çeşitli araştırma ve yayınlarda çok sık kullanılan bir kavram haline gelen sürdürülebilir kalkınma kavramı; geleneksel büyüme ve gelişme kavramlarından çok daha geniş bir anlama sahiptir. Merkezine “insanı” alan sürdürülebilir kalkınma kavramı uzun dönemde iktisadi gelişmeden farklı olarak; çevreyi, doğal kaynakları, hayvan ve bitki türlerini, denizleri ve akarsuları da kapsamakta; insan yaşamını ve çevreyi ilgilendiren büyüme, gelişme ve çevre gibi temaların hepsi söz konusu bu kavram ile bir arada düşünülmektedir. Öte yandan Rio Konferansı’nın sürdürülebilir kalkınma konusunda sağladığı en önemli çıktı, söylem ve kuramların pratik ve politikaya aktarılması eğiliminin gelişmesi şeklinde olmuştur. Söz konusu konferansın temelleri, sürdürülebilir kalkınmanın en temel aktörü olan ulusal hükümetlerin çevre sorunlarının önemi ekseninde toplanması üzerine atıldığından, sürdürülebilir kalkınmayı yönlendirecek ulusal ve uluslararası aktörler, küresel çevre meseleleri üzerinde çözüm üretme ve işbirliği yapma olanağı yakalamıştır (Dulupçu, 2001).

Brundtland Raporu ve Rio Konferansı dışında; 1976 Habitat I İnsan Yerleşimleri Konferansı, 1986 Ottawa Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1994 Kahire Nüfus ve Gelişme Konferansı, 1995 Kopenhag Sosyal Gelişme Konferansı, 1996 İstanbul Habitat II Konferansı ve Rio’da düzenlenen konferansın 10. yıl dönümünde Johannesburg’da düzenlenen (Rio+10 adıyla anılan) Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı da çevre sorunlarının çözümü, sürdürülebilir kalkınmanın gelişimi ve kararların eyleme geçirilmesine ilişkin yapılan diğer önemli zirveler olarak karşımıza çıkmaktadır (Yavuz ve Yığındere, 2000).

Görüldüğü üzere hem Brundtland Raporu’nda hem de Rio Konferansı’nda *büyüme* kavramı yerine *kalkınma* kavramı tercih edilmiştir. Bunun temel nedeni; büyümenin iktisat odaklı bir kavram olması ve yaşam kalitesinin bir göstergesi olarak yetersiz kalmasıdır. Kalkınma ise, büyüme ile birlikte sosyal ve kültürel bileşenleri de içine alan daha kapsamlı bir kavramdır (Sarkın, 2007). Tosun (2001), Dudley (1993) ve Bartelmus (1986)’un da vurguladığı gibi; kalkınma yalnızca ekonomik anlamda bir büyüme değil, insanların yaşam koşullarının her açıdan iyileştirilmesidir.

Yukarıda bahsedilen tüm bu yayılım ve gelişim aşamalarından sonra sürdürülebilir kalkınma kavramının literatürde çoğu çalışmada farklı tanımlamalarının olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum; Brundtland Komisyonu’nda yapılan ilk tanımından bu

yana birçok kez ele alınan ve akademisyenlerin kendi alternatif tanımlarını geliştirme çabaları ile karşı karşıya kalan sürdürülebilirlik kavramının kapsamının, henüz açık ve sabit bir nitelik kazanmadığının göstergesidir (Çalışkan, 2011). Tematik olarak aynı ancak ifade şekilleri farklılaştırılmış “sürdürülebilir kalkınma” tanımlamalarının bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Godfrey (1996)’e göre sürdürülebilir kalkınma; “insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya olanak verilecek şekilde, doğal kaynakların rasyonel yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere yaşayabilecekleri doğal, fiziki ve sosyal bir çevre bırakma yaklaşımıdır”.

Mowforth ve Munt (1998)’e göre sürdürülebilir kalkınma; “bir taraftan uzun dönemli zenginliğin ve refahın artırılması için parasal ve psikolojik değerler kadar doğal kaynakların ve insani kaynakların da beraber düzenlendiği bir gelişim stratejisiyken; diğer taraftan mevcut yaşam standartlarını devam ettiren, doğal kaynakları içine alan yaşam sistemlerini tüketmeyen ve bu değerleri gelecek nesillere miras bırakan önemli bir gelişme biçimidir”.

Toprak (2006)’a göre ise sürdürülebilir kalkınma; “bugünün ihtiyaçlarını karşılarken, gelecekteki kuşakların imkânlarını kısıtlamayacak, kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini daraltmayacak bir kalkınma tarz ve sürecinin benimsenmesi” demektir.

Yukarıda verilen tanımlamalardan da yola çıkarak sürdürülebilir kalkınma kavramının açıklanmasında göz önünde bulundurulacak temel konuların olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada Swarbrooke (1999)’un sıralaması dikkat çekicidir. Bunlar (Aktaran Duran, 2009: 43):

- Toplum refahının arttırılmasında ekonomik gelişmenin rolü,
- İnsan sayısındaki artışın önemi ve genel etkisi,
- Kalkınmada mevcut çevresel sınırların varlığı,
- Ekonomik gelişme ve teknik yenilikler yardımıyla, insan yapımı kaynaklar ile doğal kaynakların yenilenmesinin sağlanması,

- Ekonomik gelişme ile ortaya çıkabilecek istenmeyen çevresel etkilerin, çevresel etki değerlendirmesi ve çevresel kontrol gibi yönetim metotlarını kullanan teknolojiler sayesinde önlenebilmesi,
- Doğal yaşam ve insan dışındaki diğer canlı türlerinin hakları konusundaki değerlerin anlaşılması,
- Gelişme aşamasında ekosistem yaklaşımının ve ekosistemin fonksiyonel bütünlüğünün sürdürülmesinin önemidir.

Diğer taraftan; sürdürülebilir kalkınma kavramını tanımlaya yönelik çabaların, Göktepe (2011:6) tarafından derlenmiş ve kategorize edilmiş hali bir diğer önemli gruplandırma olarak görülmektedir.

Çizelge 3.1. Sürdürülebilir Kalkınmayı Tanımlamaya İlişkin Çeşitli Çabalar

- Sürdürülebilir Kalkınma; insanlara yönelik uzun dönemli net faydayı maksimum seviyeye getirme amacı olan bir yaklaşımdır.
- Sürdürülebilir Kalkınma; ekosistemin taşıma kapasitenin sınırları içerisinde yaşamak şartı ile insan yaşamının kalitesini arttırmayı amaçlayan bir yaklaşımdır.
- Sürdürülebilir Kalkınma; toplum ve çevre için birbirine rakip olmayan, birbirini tamamlayan ekonomik büyüme ve kalkınma ilişkisini ifade etmektedir.
- Sürdürülebilir Kalkınma; kalkınmanın çevresel yönünü ön plana çıkarmaktadır.

Özetle sürdürülebilir kalkınma; ekolojik olarak mümkün olan sınırlar içindeki tüketim standartlarını teşvik etmeye yönelik değerleri geliştirmeyi, yaymayı ve hem üretim potansiyelini artırarak hem de herkese eşit fırsat sunarak insani ihtiyaçların karşılanmasını gerektirir. İlgili kavram; çevrenin korunması ile kalkınma kavramlarının birbiriyle çatışmadığı, aksine birbirini tamamladığı bir denge arayışını simgelemektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınmada uzlaşmadaki ortak paydanın yaşam kalitesi olduğu kabul edilmektedir (Sarkım, 2007).

Gerçekleşebilmesi; halkın, ülke yönetimlerinin, sosyal kurumların ve özel sektörün tam desteği ile mümkün olabilecek sürdürülebilir kalkınmanın başarıya ulaşması ise; bütünlük politikası, planlama ve öğrenme sürecinin mevcudiyetine bağlıdır (Tosun, 2001). Sarkım (2007)'ye göre küresel düzeyde gerçekleştirilecek bir sürdürülebilir kalkınma

stratejisinin; ekonomik, çevresel ve sosyal şartlarla desteklenen ve korunan gelişme talimatlarından oluşması gerekmektedir. Başka bir ifade ile sürdürülebilirliğin sağlanması için; ekonomik, çevresel ve sosyal alanlarda yapılması gereken faaliyetler ve alınması gereken önlemler uluslararası düzeyde olmalıdır.

Geçmişte yaptığımız gibi çevreyi sömürerek yaşamımıza devam edemeyeceğimizi vurgulayan ve bugünkü yaşam standardımıza yakın bir standardı sürdürmeyi vaat eden bir yaklaşım olan sürdürülebilir kalkınma (Goeldner ve Ritchie, 2003); genel anlamda bir değişim sürecine işaret etmektedir (Hediger, 2000). Bu değişim süreci ise toplumun ekonomik, sosyal ve ekolojik amaçları arasında dengeyi gerektirmektedir (Clayton ve Bass, 2002).

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

4.1. Sürdürülebilir Turizm Kavramı

Günümüzde artan çevre duyarlılığı ve çevrenin korunmasına yönelik mücadeleler neticesinde turizm sektörü, artık, çevre bilinci daha da artmış olan bir turist kitlesine hizmet vermek durumuyla karşı karşıyadır. Tüketicilerde zamanla ortaya çıkan bu beklenti ve işletmelerde oluşan “bu beklentilere karşılık verme” girişimleri ise, turizm sermayesi için yeni yatırım, üretim ve dolayısıyla yeni kar alanı olasılığını artırmıştır. Çevreye karşı duyarlı olan ve kaynakların doğru kullanımını bekleyen tüketici grubuna mal ve hizmet satışı yapmak, pazar genişlemesini sağlamak için işletmeler artık; turizm yatırımlarını özellikle “yeşil odaklı” stratejiler üzerine kurmaya başlamıştır (Erdoğan ve Yağcı, 2002).

Diğer taraftan; temel sermayesi doğal kaynaklar olan ve büyük ölçüde söz konusu sermayenin mevcut olduğu bölgelerde faaliyet gösteren turizm sektörünün, hareket alanını kaybetmemek adına katlanması gereken bir takım sosyal sorumluluklarının olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu durum asıl amacı maddi kazanç sağlayarak hayatta kalmak olan pek çok iktisadi yapılanma gibi turizm sektörünün tüm kollarında da, mevcut çağın gerektirdiği “topluma ve şartlara göre” davranma mecburiyetini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenledir ki; 1970’li yıllarda anılmaya başlanan ve hızla gelişen sürdürülebilirlik kavramının, birçok alanda olduğu gibi, turizm alanında da kabul görmesi kolay olmuş; ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutları kapsayan “sürdürülebilirlik” durumu “sürdürülebilir turizm kavramı” çerçevesinde söz konusu alana uyarlanmıştır.

Sürdürülebilir turizm kavramı sürdürülebilir kalkınma kavramına paralel olarak ortaya çıkmış bir kavramdır (Bramwell ve Lane, 1993; Hunter ve Green, 1995). Kavram; sürdürülebilir kalkınma gibi kısa ve uzun dönemde hem bugünkü hem de gelecekteki kuşakların turizm faaliyetlerinden faydalanabilmesini amaçlayan, kuşaklar arası adaleti savunan bir yaklaşımdır. Sarkım (2007)’ın da belirttiği gibi turizm gelişimindeki en önemli faktör “korumaktır”. Günümüz turizm paydaşlarının gereksinimleri karşılanırken, gelecek nesiller için mevcut kaynakların korunması ve bu yol ile fırsatların artırılması ortak sorumluluktur (Demir ve Çevirgen, 2006). Ancak sürdürülebilir turizme yönelik uygulama ve stratejilerin; ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel amaçlara odaklanan, turistik kaynakların limitlerini belirlemek için taşıma kapasitesini ya da diğer teknikleri kullanan,

şeffaf, katılımcı ve bütünleşik bir planlama süreci tarafından yönetilmesi oldukça önemlidir (Müller, 1994; Hall, 2008; Welford, Ytterhus ve Eligh, 1999).

1990'lı yıllarda turizm sektörünün gelişim süreci ile birlikte daha çok kullanılmaya ve tartışılmaya başlanan sürdürülebilir turizm kavramı, literatürde çoğu çalışmaya konu olmuş (Bramwell ve Alletorp, 2001; Berry ve Ladkin, 1997; Forsyth, 1995; Vernon, Essex, Pinder ve Curry, 2003; Carlsen, Getz ve Ali-Knight, 2001; Ayuso, 2006; Hardy ve Beeton, 2001; Erkuş-Öztürk ve Eraydın, 2010; Saarinen, 2006; Cohen, 2002; McCool, Neil Moisey ve Nickerson, 2001; Kasim, 2006; Carey, Gountas ve Gilbert, 1997; Roberts ve Tribe, 2008; Bianchi, 2004; Ryan, 2002; Mbaiwa, 2005; Hunter, 1997; Miltin, 1992; Tosun, 2001; Tosun, 1998; Mowforth ve Munt, 1998; Hoyer, 2000; Gezici, 2006; Garrod ve Fyall, 1998) ve sürdürülebilir kalkınma kavramında olduğu gibi aynı kapsam etrafında çoğu kez farklı biçimlerde tanımlanmıştır.

Örneğin Tosun (2001) tarafından; “gözle görülür katkılar sağlayan ya da en azından herhangi bir zamanda gelecek nesillerin kendi ihtiyaç ve arzularından tatmin olabilme durumlarını engellemeksizin, gelişim kriterlerinin korunması ile çelişmeyen turizm gelişimlerinin her türü” olarak tanımlanan sürdürülebilir turizm kavramı; Garrod ve Fyall (1998) tarafından “ürünlerin kalitesini bozmayarak doğaya ve kültüre zarar vermeden turizmin kapasitesinin geliştirilmesi” şeklinde açıklanmıştır. Yine Gortazord ve Martin (1999) tarafından “yerel topluluklar için, uzun dönemde ekolojik olarak makul, finansal açıdan kendi ayakları üzerinde durabilen ve sosyal-ahlaki açıdan adaletli bir turizm gelişim stratejisi” şeklinde yorumlanan kavram; Hunter (1997) göre; “çevreye daha fazla önem veren yeni bir turizm kültürü yaratan, yenilenemeyen kaynakların taşıma kapasitesi limitleri içerisinde sınırlı ve verimli kullanımını ve gelecek nesillere aktarılmasını savunan bir yaklaşımdır”. Dünya Turizm Örgütü'nün (2004) tanımında ise; sürdürülebilir turizm kavramının çok boyutlu yapısına dikkat çekilmiş ve kavram; “insanların etkileşim içinde bulunduğu çevrenin doğal yapısını bozmadan kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin ve biyolojik çeşitliliğin korunarak devam ettirildiği ve tüm kaynakların; yerel halkın, turistlerin ve gelecek kuşakların ekolojik, ekonomik ve sosyal beklentilerini karşılayacak şekilde yönetildiği bir kalkınma şekli” olarak açıklanmıştır.

Diğer taraftan; McKercher (2003) sürdürülebilir turizm kavramını, kısa ve uzun vadeli iktisadi kapsamı çerçevesinde birkaç maddede özetlemektedir. Araştırmacıya göre sürdürülebilir turizm;

- Mikro ölçekli yerel işletmelerden, uluslararası örgütlere doğru bütün tedarik zinciri genelinde ortaklık şekilleri çizen,
- Turist faaliyetlerinin geliştirilmesi ile ürünleri çeşitlendirmeyi amaçlayan,
- Eğitim, etik pazarlama ve ürün geliştirmesine yardımcı olmak için oluşturulan gelire katkıda bulunan,
- Sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemeye işletmeler için finansal teşvikler sağlayan bir kalkınma şeklidir.

Mowforth ve Munt (1998) ise; sürdürülebilir bir turizm gelişimi için etkin bir planlama sisteminin mecburiyetinden bahsetmiş ve söz konusu planlama sürecinin aşağıda yer alan üç gereksinimi de karşılaması gerektiğini savunmuştur:

- Turizm yerleşim alanındaki toplumun kısa ve uzun dönemde yaşam standartlarının iyileştirilmesi,
- Ziyaretçilerin taleplerinin karşılanması ve
- Turizmin çevreyi ve doğal yaşamı garanti altına alması.

Yukarıda yer verilen tüm tanımlama ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere sürdürülebilir turizm kavramının “aynı sınırlar içerisinde şekillenen” birden fazla tanımını yapmak mümkündür. Himmetoğlu (1996) da bu tanımların içeriklerine konu olan temel odak noktalarını beş madde de toplamış ve sürdürülebilir turizm kavramı açıklanırken “doğal ve insan yapımı kaynakların verimli kullanımı, insan yerleşim dokusunun korunması, ekonomik ve sosyal eşitlik, kalite kavramına bağlılık ve sosyal katılım” konularına değinilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Sürdürülebilir turizm; faaliyetlerin her aşamasında toplumsal sorumluluğu, ekonomik verimliliği ve ekolojik farkındalığı-duyarlılığı içermekte olup; ev sahibi bölgenin doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarının ve biyolojik çeşitliliğinin zarar görmeden korunması ve devamlılığının sağlanması suretiyle sürdürülebilir bir gelişmenin gerçekleşebileceği görüşünü savunur (Sarkım, 2007). Kavram; bir taraftan turizmin plansız bir şekilde

gelişerek turist kabul eden ev sahibi toplum üzerinde yarattığı sosyo-kültürel ve çevresel boyuttaki olumsuz etkileri en aza indirmeye çalışırken (Aransson, 1994); diğer taraftan kısa ve uzun dönemli ekonomik yapıya katkı sağlamayı amaçlayan bütünleşik bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda; temel amacı turizme kaynak oluşturan ekonomik, ekolojik, sosyal ve kültürel değerlerin korunarak kullanılması olan sürdürülebilir turizmin (Kamp, 1998) alt amaçlarını da açık bir şekilde açıklamak doğru olacaktır. Demir ve Çevirgen (2006)'ın sürdürülebilir turizm kavramının amaçlarını açıklamaya yönelik verdiği sıralama bu noktada dikkat çekicidir. Araştırmacılar sürdürülebilir turizmin amaçlarını şu şekilde özetlemiştir:

- Toplumun (özellikle yerel halkın) yaşam kalitesini arttırmak,
- Mevcut kuşak içinde ve mevcut kuşak ile gelecek kuşaklar arasında eşitliği sağlamak ve korumak,
- Çevrenin kalitesini arttırmak ve korumak,
- Toplumun bütünleşmesini sağlamak,
- Ziyaretçilere yüksek kalitede bir deneyim yaşatabilmek.

Sürdürülebilir turizmin modern bakış açısı klasik turizm anlayışı ile karşılaştırıldığında, yeni yaklaşımın klasik yaklaşıma göre; daha az turist ve özel ilgi turizmi çeşitliliğinin gerekliliğini savunduğu görülmektedir. Yine sürdürülebilir turizm yaklaşımı; kar amacının daha geri planda tutulduğu ve yerel halkın-turistlerin-yöneticilerin eğitildiği bir gelişim anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır (Liu, 2003). Bu anlayış ile hem doğal kaynaklar hem de insan yapımı kaynaklar, kaliteleri iyileştirilmek suretiyle gelecek kuşaklar için de yaşatılmaya çalışılmaktadır (Kaya, 2011).

Teorik boyutta; uygulanmasının artık bir mecburiyet olduğu çoğu kez vurgulanan, ancak literatürde bir takım kriterlerden söz edilmesi dışında mevcut yapıda uygulamaya nasıl konulacağı konusunda ihmal edilen sürdürülebilir turizm kavramının, pratiğe geçebilme gerekliliklerinin belirlenmesi turizmde sürdürülebilirlik konusunun en önemli aşamalarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hali hazırda yapılan çalışmalar incelendiğinde Acar-İnam (2009) tarafından oluşturulan “sürdürülebilir turizm kavramını pratiğe geçirme eylemleri”, literatür açısından önemli bir derleme olarak görülmektedir. Yazar; ilgili çalışmasında söz konusu eylemleri 16 maddede toplamıştır. Bunlar:

- Kalkınmanın ve korumacılığın bir arada gerçekleşmesinin sağlanması,
- Bölgenin turizm gelişimi için gerekli olan faktörlerden (doğal, ekonomik, kültürel, sosyal ve tarihi kaynaklar gibi) hangilerine ne oranda sahip olunduğunun saptanmasına yönelik envanterin çıkarılması,
- Turizm gelişiminin söz konusu olduğu bölgenin doğal ve kültürel kaynaklarının, çekiciliklerinin ve turizm gelişim türlerinin belirlenmesi,
- Turizme açılan turistik yörelerin kullanım aşamasında, fiziksel planlamanın ve ekolojik planlamanın yapılması ve bölgenin taşıma kapasitesinin belirlenmesi,
- Çevre ile ilgili konularda uzmanlaşmış olan gruplar ile planlama işlevinin yürütülmesi,
- Bölgenin çevresel etki değerlendirmesinin (Ç.E.D.) yapılması,
- Arazi kullanım kararlarının çevre hassasiyeti korunarak alınması ve uygulanması,
- Turistik amaç ve taleplerinin turistik yörenin doğal ve tarihi değerleri göz önünde bulundurularak biçimlendirilmesi ve değerlendirilmesi,
- Turistik yörelerde oluşturulacak altyapı ile turistik gelişmenin aynı paralellikte olmasının sağlanması,
- Yörenin ekosistem hassasiyetine uygun, koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması,
- Yöresel dokuya uymayan ve görsel estetiği bozan yapılar yerine; yörenin doğasıyla bütünleşen mimari bir yapılanmanın gerçekleştirilmesi,
- Kalkınma planı ve yıllık programlardaki teşvik, destek ve yönlendirme uygulamalarında, çevreyi dikkate alan yatırımların özendirilmesi,
- İkinci konut yapımını azaltıcı ve/veya gerekirse önleyici tedbirlerin alınması,
- Doğal alanlardan daha fazla kişinin yararlanmasını sağlamak amacıyla, rekreasyon ortamlarının ve ulaşım olanaklarının geliştirilmesi,
- Turistik yörelerde yerel halka, turizm ve çevre konusunda bilinçlendirici eğitimlerin verilmesi,
- Kamu ve özel sektörün dayanışma içinde turizm planlamasında yer almasının sağlanması.

Diğer taraftan; pek çok sektör ile doğrudan etkileşimde olan turizm sektörünün tek başına çalışması turizm sisteminin sürdürülebilir olması açısından uygun görülmemekle birlikte, doğru işleyen bir turizm sistemi için turizm faaliyetlerinin yerel yönetim birimleri,

sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve halk ile koordinasyon dâhilinde çalışması önerilmektedir (Kaya, 2011). Zira sürdürülebilirliğin ulusal, bölgesel/yerel ve uluslararası düzeyde olması ve turizm endüstrisinde faaliyet gösteren özel kuruluşların, diğer paydaşları ile birlikte sürdürülebilir turizm faaliyetlerine öncülük etmesi gerekmektedir (Neto, 2003). Tosun (2001)'un da belirttiği gibi, kuvvetli bir planlama ve uygulama otoritesi olmadan ve hatta yerel halk dahi bu planlama sürecine dâhil edilmeden, sürdürülebilir turizmin gelişiminde başarılı olmak oldukça zordur.

4.1.1. Sürdürülebilir Turizm Kavramının Temel Amaç ve İlkeleri

Kurumların ve bireylerin sürdürülebilir turizm konusundaki sorumlulukları hala üzerinde tartışılması gereken bir konudur. Çoğu sektör eko-verimlilik ve kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma konusuna ilgilerini gösteriyorken, turizm sektöründe işletmelerin sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamadaki rolleri hakkında ciddi bir bilgi eksikliği mevcuttur.

Sürdürülebilir bir turizm hareketinin spesifik bir takım amaçlarının olmasının yanı sıra işletmelere yüklediği bazı temel sorumluluk, amaç ve ilkeler de mevcuttur. Sürdürülebilir turizm faaliyetinin bu amaç ve ilkelerinin mevcut uygulamaların başarısının değerlendirilmesinde önemli birer kıstas olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda turizm işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarındaki etkinliğini tartışan çalışmalarda öncelikle söz konusu değişkenlerin içeriklerinin doğru anlaşılması mühimdir.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü'nün 2005 yılında yayınlamış oldukları "Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers" isimli kılavuzda, sürdürülebilir turizmin 12 temel amacının olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu amaçlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- *Ekonomik Uygulanabilirlik:* Turizm destinasyonlarının ve işletmelerinin hayatta kalabilmelerini ve rekabet edebilirliklerini sağlamak.
- *Yerel Ekonomik Refah:* Turizmin ev sahibi destinasyonun ekonomik refahına katkısını maksimum seviyeye çıkarmak.
- *İstihdam Kalitesi:* Turizm faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan ve sektör tarafından desteklenen yerel iş gücünün sayısını ve kalitesini arttırmak.

- *Sosyal Eşitlik:* Turizm faaliyetinden elde edilen ekonomik ve sosyal faydalardan toplumun eşit olarak pay almasını sağlamak.
- *Ziyaretçi Memnuniyeti:* Tüm ziyaretçilere cinsiyet, ırk vb. konularda ayrımcılık yapmadan; güvenli ve tatmin edici bir deneyim yaşatmak.
- *Yerel Kontrol:* Yerel toplulukları, bölgelerindeki turizm faaliyetlerinin yönetimi, gelişimi konusundaki planlama ve karar verme süreçlerine dahil etmek.
- *Yerel Topluluğun Refahı:* Kaynaklara ve tesislere erişim imkânı tanımak ve her türlü sosyal yıpratmadan kaçınmak suretiyle, yerel halkın yaşam kalitesini korumak ve /veya arttırmak.
- *Kültürel Zenginlik:* Ev sahibi toplulukların kültürlerine, geleneklerine, farklılıklarına ve tarihi dokularına saygı göstermek.
- *Fiziksel Bütünlük:* Kırsal ve kentsel peyzajın kalitesini korumak ve arttırmak, çevrenin fiziksel ve görsel olarak bozulmasını önlemek.
- *Biyolojik Çeşitlilik:* Doğal alanların, habitatların, yaban hayatın korunmasına destek vermek ve olası zararları en aza indirmek.
- *Kaynak Verimliliği:* Turizm tesis ve hizmetlerinin gelişim ve işletilme aşamalarının tümünde sınırlı ve yenilenemez kaynakların kullanımını en aza indirmek.
- *Çevresel Temizlik:* Hava, su ve toprak kirliliğini, turizm işletmeleri ve ziyaretçilerden kaynaklanan atık oluşumunu en aza indirmek.

Sürdürülebilir bir turizm hareketinde çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel ögeler arasında bir denge kurulmalı ve bu dengenin uzun dönemde sürdürülebilirliği garanti altına alınmalıdır. Bunun için yukarıda da belirtildiği gibi sürdürülebilir turizm;

- Temel ekolojik süreçlerin devamlılığını sağlayan ve doğal mirası ve biyolojik çeşitliliği korumaya yardımcı olan turizm gelişiminde, kilit rolü üstlenen çevresel kaynakların optimal kullanımını sağlamalıdır.
- Yerel halkın sosyo-kültürel kimliği ile uyumlu olmalı, onların geleneksel değerlerini yaşama haklarına saygı duymalı ve kültürler arası anlayışı, hoşgörüyü desteklemelidir.

- Uzun dönemde, tüm paydaşları için istikrarlı istihdam ve gelir kazanma fırsatı yaratmalı, yerel halka eşit seviyede sosyo-ekonomik fayda sağlamalı ve bu sistemi devamlı kılmak suretiyle yoksulluğu azaltmalıdır (UNWTO, 2004).

Sürdürülebilir bir turizm gelişimi bölgesel düzeyde uygulamaya geçiyor olsa dahi, söz konusu girişimin yukarıdaki kalıplar çerçevesinde oluşturulan amaçları küresel boyutta dikkat çekilen temel ilkeleri ile paralellik göstermelidir. Garrod ve Fyall (1998)'in sürdürülebilir turizmin amaçlarına uygun olarak derlediği sürdürülebilir turizm ilkeleri gruplaması bu açıdan dikkat çekicidir. Araştırmacılar ilgili gelişim sürecinin temel ilkelerini 10 başlıkta toplamaktadır. Bunlar:

- Kaynakların sürdürülebilir kullanımı
- Aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması
- Çeşitliliğin korunması
- Turizmin planlamayla bütünleştirilmesi
- Yerel ekonomilerin desteklenmesi
- Yerel halkları kapsamaması
- Halka ve ilgili gruplara danışılması
- Personelin eğitilmesi
- Sorumlu bir turizm pazarlamasının yapılması
- Araştırma girişi

Buhalis ve Fletcher (1992)'in de tanımından anlaşılacağı üzere sürdürülebilir turizm; “yerel halkın ihtiyaçlarının karşılanması, hayat standartlarının iyileştirilmesi, doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunması suretiyle, ziyaretçilerin tatmin olmasının sağlanması” konularının tamamını kapsayan çok boyutlu bir sistem yaklaşımıdır. Yukarıda özetlenen tüm ilke ve amaçlar ise bu sistemin bir arada hareket etmesi gereken birer parçası durumundadır.

5. SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL PAYDAŞLAR

“Sürdürülebilirlik” kavramının kapsamı genişledikçe “kurumsal sosyal sorumluluk” kavramı ile örtüşen yanları da fark edilir hale gelmiştir (Gür, 2012). Geçmişte sürdürülebilirlik özellikle çevre konusuyla, kurumsal sosyal sorumluluk ise insan hakları gibi daha ziyade sosyal konularla ilgili kavramlar olarak görülürken, günümüzde sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk neredeyse eş anlamlı kavramlar olarak değerlendirilmektedir (Marrewijk, 2003).

Bansal (2005:199-200)’ın da değindiği gibi bir işletmede kurumsal düzeyde sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için; çevresel bütünlük, sosyal eşitlik ve ekonomik refah ilkelerinin işletmenin ürün, hizmet, politika ve uygulamalarına tamamen entegre edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda; sürdürülebilirliğe konu olan tüm bu ilkeleri de içine alarak toplumsal tüm paydaşların kaynaklara eşit olarak erişimini sağlayabilmeyi hedefleyen kurumsal sosyal sorumluluk kavramının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi; sürdürülebilirlik uygulamalarının işletmeler için bir seçenek olmaktan ziyade, toplumsal varoluşunun ödevlerinden olduğunu kanıtlar nitelikte olacaktır.

Bu nedenle tezin bu bölümünde sürdürülebilir bir yönetim stratejisinde “kurumsal sosyal sorumluluğun ne anlama geldiği, önemi, boyutları ve paydaşları” konuları ele alınmıştır.

5.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Hemen her türlü bilgiye erişimin oldukça kolay olduğu günümüzde; artık insanlar olumlu-olumsuz bütün haberleri her an görebilmekte ve durumlara anında tepki verebilmektedirler. Küreselleşmenin sonuçlarından birisi olarak da düşünülebilecek bu durum; birbirini hiç tanımayan bireyleri ortak bir paydada buluşturan, dünyanın herhangi bir yerinde bölgesel düzeyde yaşanan bir krize dahi, küresel boyutlu tepkinin doğmasına öncülük eden bir değişim olarak yorumlanabilmektedir.

“İçinde yaşadığımız toplumun yaşam standartlarını en iyisine ulaştırmak için bütün toplumun sürdürülebilir bir dünya hedefiyle ekonomik, çevresel, kültürel ve sosyal gelişmeye katılım zorunluluğunu ifade eden” (Harman, 2010) sosyal sorumluluk

kavramının yaygın bir şekilde tartışılmaya başlanması da, küreselleşmenin bu etkilerinin fark edilmesiyle olmuştur. Özellikle Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 09.11.1989 tarihi sonrasında hızlanan küreselleşme süreciyle birlikte daha da güçlenen çok uluslu şirketlerin finansal boyutları ve etki alanları, ulus devletlerle çekişmeye girmiş ve hatta onların otoriter yapısını aşmaya başlamıştır. Bu gelişme karşısında endüstri temelli ve akademik çevreler, “şirketlerde yönetim ilkeleri ve iş etiği” konularını yeniden gündeme getirme gereği duymuşlardır (Jetkins, 2005; Fritsch, 2008). Bu girişim ise; temelleri endüstri devriminin başlangıcına dayanan, İkinci Dünya Savaşı ile durgunluk dönemine giren KSS (Kurumsal Sosyal Sorumluluk) kavramının tekrar yüksek sesle anılması sonucunu doğurmuştur (Frederick, 2006: 6; Van Het Hof, 2009: 7).

Özünde ekonomik yapılanmalar olan şirketlerin; temel hedeflerine ulaşmada toplumsal sorumlulukları mevcuttur. Bir şirket büyüdükçe, şüphesiz sorumlulukları da artacaktır. Fakat şirketler; bu sorumluluklarından bir kısmını kendilerine hiç maliyet çıkarmadan ve genellikle uzun vadede olduğu kadar kısa vadede fayda sağlayacak şekilde üstlenebilirler. Bu bağlamda; bir yöneticinin karar alma görevine yaklaşma biçimi olarak da görülebilecek KSS'un; toplumsal çıkarlar ile şirketin öz-çıkartlarını kısa ve uzun vadede birleştiren bir yönetim felsefesi olduğunu söylemek mümkündür (Carroll, 1999: 275-276; Scehermerhorn, 2005: 73).

Bir işletmenin sosyal sorumluluğu, var oluşuyla birlikte doğar. Sosyal talepler; işletme için sosyal sorumluluğun kapsamını belirlemeye imkân verdiği gibi, ondan ne tür beklentilerin olduğunu da ortaya koyar. Örneğin; doğal afetler, kişi başına düşen gelirin adaletsiz dağılımı, hastalıklar ve terör olayları gibi konulara tepki göstermeyen işletmelerin mal ve hizmetlerini satın almamak suretiyle, onları cezalandıran bir tüketici davranışı; işletme geleceği açısından bu maliyetlere katlanma zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda hayatta kalmak isteyen bir işletmenin; toplumun istek ve beklentilerine cevap verebilmesi vazgeçilmez bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Harman, 2010: 1-2).

KSS kavramının temelinde, “*toplumdan aldığını topluma geri kazandırma*” düşüncesi yatmaktadır. Bu düşünceye göre; işletmelerin toplumun bir parçası olduğunun ve faaliyetlerinin de toplum içerisindeki işlevlerinin birer göstergesi olduğunun unutulmaması ve işletme kaynaklarının toplumun refah seviyesini arttırmak için kullanılması oldukça önemlidir (Theaker, 2001; Erden, 2011).

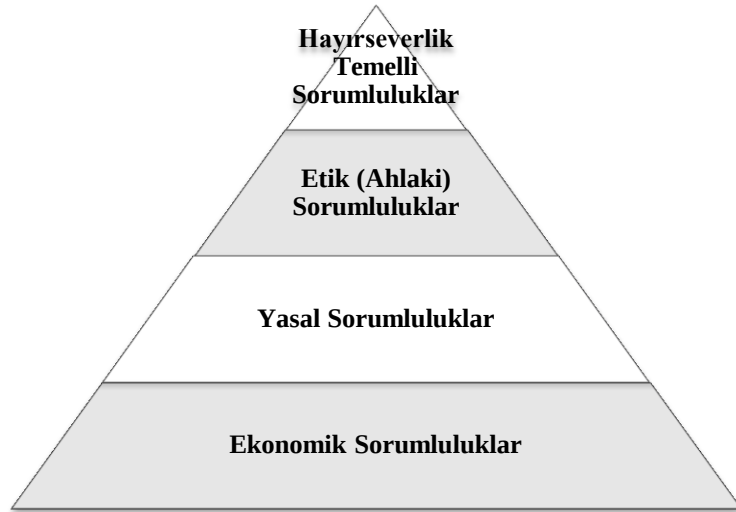
İşletmeler için genel anlamda; “çalışanların, ailelerinin ve toplumların yaşam kalitesini iyileştirmek için onlarla birlikte çalışarak sürdürülebilir bir ekonomik gelişime katkı sağlama yükümlülüğü” olarak tanımlanabilecek (Kotler ve Lee, 2006: 3) KSS; Robertson (1999)’a göre; “dünya vatandaşı olmak, küresel aidiyeti, katılımı ve sorumluluğu içeren ve bu genel konuları gündelik yaşam pratikleriyle birleştirilebilen kültürel bir tutuma sahip olmak” demektir (Aktaran Eker, 2011). Yine Kotler ve Lee (2006) KSS’u “işletmenin; toplumun kendisine bildirdiği/hissettirdiği etik, yasal, ticari ve toplumsal beklentileri karşılayacak ya da aşacak şekilde ticaret yapması olarak tanımlarken”; Davis ve Bloomstrom (1975) kavramın; “işletmelerin, kendi çıkarları yanında bir bütün olarak toplumsal refahın korunması ve artırılması ile ilgili faaliyetleri üstlenme zorunluluğu” anlamını taşıdığını belirtmişlerdir.

KSS’un farklı birçok tanımı olmakla beraber, bu tanımların çoğunda ortak olan dört unsurdan bahsetmek mümkündür (Sönmez ve Bircan, 2004: 479). Bunlar:

1. İşletmelerin kar elde etmek için mal ve hizmet üretmelerinin ötesinde sorumlulukları vardır,
2. Bu sorumlulukların içinde, işletmelerin ortaya çıkmasına katkıda bulundukları sosyal problemlerin çözümüne katkıda bulunmak da vardır,
3. İşletmeler sadece hissedarlara karşı değil, sosyal paydaşlar olan çevreye karşı da sorumludurlar,
4. İşletmeler sadece ekonomik değerlere odaklanmamakta, daha geniş anlamda insani değerlere hizmet etmektedirler,

şeklinde sıralanabilir.

KSS’un sınır ve kriterlerini kesin olarak belirlemek oldukça güç olsa da kapsamının; ekonomik, sosyal, ahlaki, kültürel, siyasal, çevresel, teknolojik vb. boyutlardan oluştuğunu söylemek mümkündür (Özgener, 2000). Ancak bazı çalışmalarda KSS’un ekonomik, yasal, etik ve hayırseverlik olmak üzere genel anlamda dört temel sorumluluk boyutundan oluştuğu vurgulanmakta (Carroll, 1979: 500; Daft, 2000: 147) ve söz konusu boyutlar Carroll (1991)’un Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 5.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Kaynak: (Carroll, 1991: 42)

Carroll'un ortaya koyduğu dört boyutlu kurumsal sosyal sorumluluk modelinde kategoriler önceliklerine göre sıralanmış durumdadır. İşletme her şeyden önce kar elde ederek varlığını sürdürmek zorunda olduğundan, piramidin ilk basamağında ekonomik sorumluluklar yer almaktadır. Diğer taraftan; piramidin ikinci basamağı yasal sorumluluklardan oluşmaktadır. Bunun nedeni; yasaların toplumun kabul edeceği ve edemeyeceği davranışların kodlarını içeriyor oluşudur. Piramidin üçüncü basamağında; doğru ve adil olanı yapmaya, sosyal paydaşlara (çalışanlar, müşteriler, pay sahipleri, tedarikçiler vd.) zarar gelmesini önlemeye veya gelecek zararı en aza indirmeye yönlendiren etik sorumluluklar yer almaktadır. Piramidin son basamağında ise; toplumun işletmeden beklediği gönüllülük esasına dayalı hayırseverlik sorumlulukları yer almaktadır (Carroll, 1991: 43).

KSS'a yönelik literatür ve uygulamalarda klasik ve modern görüş olmak üzere iki temel yaklaşım yer almaktadır. Klasik görüşte işletmelerin temel sorumluluğunun karların maksimize edilmesi olduğu düşüncesi hâkimdir. Modern görüş ise, işletmelerin birincil sosyal sorumluluğunun klasik görüşte olduğu gibi karların maksimize edilmesi olduğu kabul edilmekle birlikte, işletmelere örgütsel amaçların çok ötesinde toplumsal refahın korunması ve geliştirilmesi için birtakım farklı sorumluluklar da yüklenmektedir (Steiner ve Steiner, 2003: 131; Torlak, 2001: 38). Bir başka yorumlamaya göre; modern görüş, klasik sosyal sorumluluk yaklaşımının yetersizliklerinden ötürü “çevreyi” esas alan bir

yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır ve bu yaklaşım; mikro-ekonomiden makro-ekonomiye geçerek, işletmelerin topluma sağladığı yararlar ve yol açtığı zararların ayrı açılardan ele alınması gerektiği gerçeğine dayanmaktadır (Top ve Öner, 2008: 101).

Özellikle “yeni nesil çevrecilik” akımı olarak da adlandırılan düşünce yapısının gelişmesiyle birlikte; KSS’a yönelik modern görüşün savunduğu “ekonomik kazanç+toplumsal sosyal katkılar” yaklaşımı, çevresel problemlerin kurumların doğrudan sorumluluk alanına girmesi gerektiği söylemini arttırmıştır (Jenkins ve Yakovleva, 2006: 274).

Modern görüşün bu yapısı; bireylerin/örgütlerin kullandığı her türlü kaynağa karşı bir takım sorumluluklarının olduğunu kabul eden “sürdürülebilirlik” yaklaşımı ile eşdeğer olduğunu göstermekte ve hatta işletmelerin söz konusu bu sorumluluklarını yerine getirmemeleri durumunda tüketici güvenini kaybedebileceği sinyali vererek, sürdürülebilirliğe konu olan tüm konuların sosyal birer zorunluluk olduğu çağrısını yapmaktadır.

5.2. Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Sosyal Paydaşlar Yaklaşımı

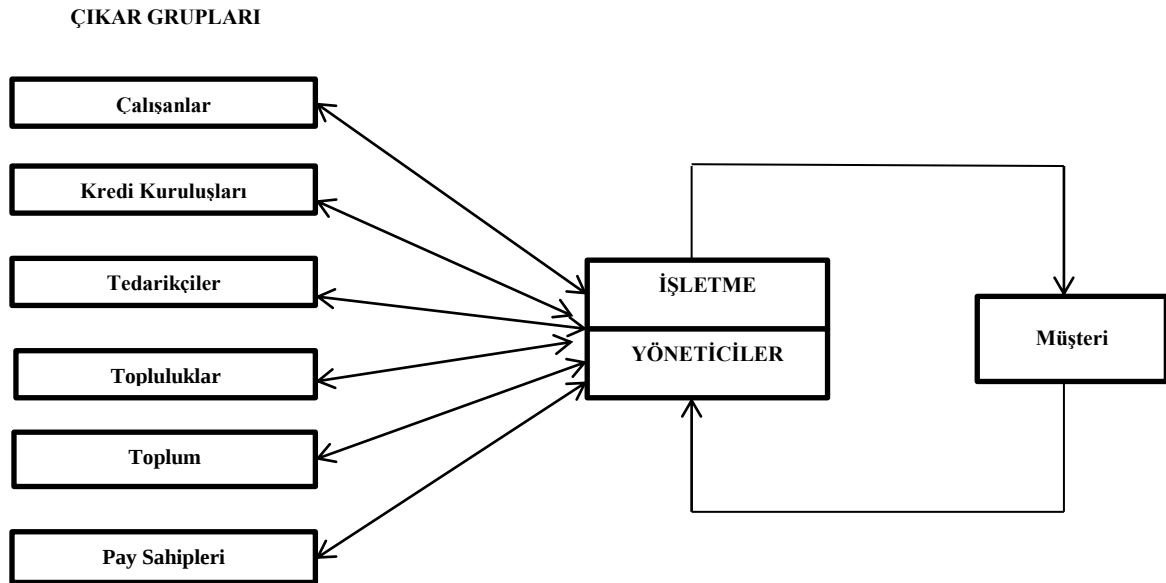
Sosyal sorumluluk yoluyla oluşturulan sağlam bir kurum imajı, organizasyonların gelecek bir döneme lider durumunda girebilmeleri için olmazsa olmaz kriterlerdendir. Günümüzde artık; fiyat ve hizmet kalitesi, güçlenen rekabet ortamında kurumları birbirinden ayıran faktörler olmaktan çıkmış durumdadır. Böyle bir ortamda kurum imajı büyük önem kazanmakta; imajını iyileştirmek isteyen işletmelerin ise, toplumsal düzeyde çağrışımlar yapmasına olanak tanıyan sosyal sorumluluk girişimlerine ağırlık vermesi beklenmektedir (Güzeltik, 1999).

Sosyal, ekonomik, çevresel, ahlaki ve siyasal pek çok sorumluluğu yerine getirebilme durumu kuşkusuz ki; sistemin her parçasıyla koordinasyonun ve etkileşimin yoğun olduğu bir işletme yapısı ile mümkündür. Bu durum; işletmenin doğrudan ya da dolaylı tüm paydaşlarının sürece etkin bir şekilde katılımını gerektirir ve “sosyal sorumlulukta paydaş” yaklaşımına dikkatleri çeker. Sosyal paydaşlar yaklaşımına göre işletmeler; elinde bulunan teknik, parasal ve yönetsel kaynakları; uzun dönemli kar beklentilerinin sağlanması, sosyal sorumluluğu destekleyen kamuoyu beklentilerinin karşılanması, herkes için daha yaşanabilir bir çevrenin oluşturulması, iyi bir işletme

imajının geliştirilmesi ve karmaşık sosyal sorunların üstesinden gelinmesi amacıyla sosyal paydaşları için kullanılmalıdır (Schehermerhorn, 2005: 73).

İşletmelerin mevcut rekabet ortamında ayakta kalabilmesinde ve örgütsel başarısında etkili olan tüm birey ve grupların işletme üzerinde çeşitli şekillerde payı vardır. Bu pay, işletmenin sorumluluklarını belirlemesine ve gerektiğinde sınırları yeniden çizmesine olanak tanımaktadır. Bu nedenle paydaş kavramının, sürdürülebilirliğin önemli bir anahtarı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Özalp, Tonus ve Sarıkaya, 2008: 70).

1972 yılında ortaya çıkan “İş Döngüsü Yaklaşımı” da, işletmelerin özel-sosyal sorumluluklarının, yani karlılık amacının yanında; kamusal ve özel paydaş çıkarlarına hizmet etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İş Döngüsü Yaklaşımı’nın, müşteriler, çalışanlar, kredi kuruluşları, tedarikçiler, topluluklar, toplum ve pay sahipleri olmak üzere yedi bileşeni bulunmaktadır. Buna göre; işletme ve işletme yöneticilerinin temel sorumluluğu, bu bileşenler ile etkileşim içerisinde bulunarak müşterilerine ve dolayısıyla topluma karşı olan görevlerini yerine getirmektir. Bu görüş; bir taraftan, işletmenin varlığını sürdürebilmesi için toplumun mutlak desteğine ihtiyacı olduğunu ifade ederken; diğer taraftan, işletmeyi ekonomik ve sosyal bir varlık olarak değerli hale getirme gayreti taşımaktadır (Baron, 2003: 650). Bu bağlamda; KSS’ta işletme paydaşlarını özetleyen Baron (2003:651)’un İş Döngüsü Yaklaşımı Bileşenleri, aşağıda verilmiştir:

Şekil 5.2. İş Döngüsü Yaklaşımı Bileşenleri

Sosyal sorumluluk alanında kurumların tüm paydaşlarını dikkate alarak duyarlı bir şekilde hareket etmesiyle; insani değerlere önem veren, eşitliğe yönelmiş, çoğulcu yaklaşım ve yönetim anlayışının egemen olduğu, yaşam standardı yüksek ve denge içinde mutluluk arayan bir toplumun oluşması hızlanacaktır (Ölçer, 2001).

KSS'un bu faydası; sürdürülebilirliğin içerik, ilke ve sonuçları ile paralel olup; sürdürülebilirliğe konu olan sektörel ve akademik çalışmalarda KSS bağlantısının kurulması, yapılacak çalışmalardan elde edilen sonuçların doğru bir şekilde yorumlanabilmesi için önemli bir nokta olarak görülmektedir.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

6.1. Araştırma Modeli ve Hipotezler

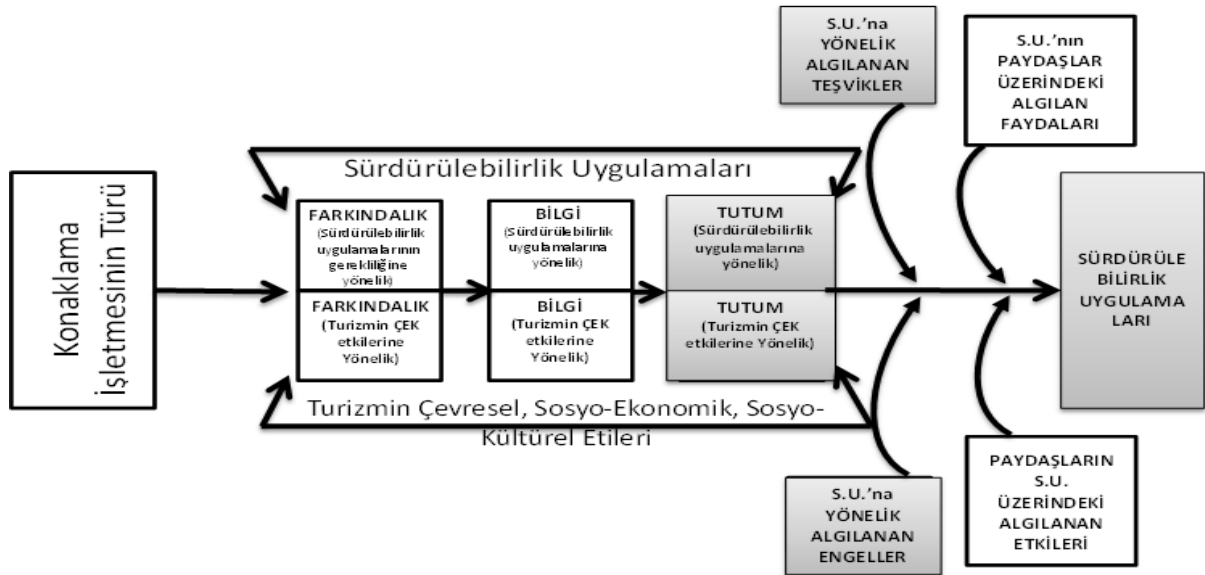
Genel anlamda; “bölgesel ve yerel boyuttaki özelliklerin/değerlerin” korunup geliştirilerek, çekiciliğinin devamlılığını sağlamak olarak tanımlanabilecek sürdürülebilir turizm kavramının (Avcıkurt, 1996) temel amacı; turizme kaynak oluşturan ekonomik, ekolojik, sosyal ve kültürel değerlerin korunarak kullanılması ve bu vasıta ile gelecek kuşakların da turistik faaliyetleri gerçekleştirebilecekleri bir çevreye sahip olabilmelerine olanak tanınmasıdır. Bu noktada; bir taraftan sürdürülebilir turizmin tanımına ve amaçlarına konu olan çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerin kullanımına ilişkin faaliyetlerin önemi ortaya çıkarken, diğer taraftan sektörün en önemli paydaşlarından olan konaklama işletmelerinin ilgili uygulamalara yönelik mevcut girişimleri merak uyandırmaktadır.

Konaklama işletmelerinin aktif olarak gerçekleştirdikleri sürdürülebilirlik uygulamalarını saptamayı amaçlayan bu çalışmada, sadece ilgili uygulamaları belirlemek ve sınıflamak ile yetinilmemiş, aynı zamanda işletmelerin sürdürülebilirlik uygulamalarına etki eden çeşitli teşvik ve engelleri tespit etmeye de çalışılmıştır. Ancak mevcut araştırmanın kapsamına giren bir takım farklı alt amaçlar da mevcuttur. Bu bağlamda; mevcut araştırmanın temel ve alt amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Konaklama işletmelerinin sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik tutumlarını tespit etmek,
- Konaklama işletmelerinin turizm faaliyetlerinin çevresel, ekonomik ve kültürel etkilerine yönelik tutumlarını tespit etmek,
- Konaklama işletmelerinin aktif olarak gerçekleştirdikleri sürdürülebilirlik uygulamalarını belirlemek,
- Konaklama işletmelerini sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirme noktasında teşvik eden faktörleri saptamak,
- Konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarını engelleyen ya da zorlaştıran faktörleri saptamak,

- Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik çeşitli engel ve teşvik ifadelerinin, sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik tutum ve aktif olarak gerçekleştirilen uygulamalar arasındaki ilişkiye etki durumunu sınamak.
- Konaklama işletmelerinin turizm faaliyetlerinin ç.e.k. etkilerine yönelik tutumları, sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutumları ve fiili olarak gerçekleştirdikleri sürdürülebilirlik uygulamaları arasında ilişki olup-olmadığını test etmek.

Yukarıda açık bir şekilde ifade edilen araştırma amaçları kapsamında oluşturulan araştırma modeli ise Şekil 6.1.'de verilmiştir. Ancak tez kapsamına alınmayan bir takım değişkenlerin de (sürdürülebilirlik uygulamaları ve turizmin etkilerine yönelik farkındalık ve bilgi, sürdürülebilirlik uygulamalarının paydaşlar üzerindeki algılanan faydaları, paydaşların sürdürülebilirlik uygulamaları üzerindeki algılanan etkileri) konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamaları üzerinde doğrudan ya da dolaylı yönde etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut araştırma kapsamına girmese dahi, gelecek çalışmalara fikir verebilmek adına söz konusu değişkenler araştırma modelinden çıkarılmamıştır.

Şekil 6.1. Araştırma Modeli

Açıklama: Bu tez çalışması kapsamında sadece, model üzerinde koyu dolgu ile gösterilen değişkenler arasındaki ilişki, farklılık ve etki durumları incelenmiştir.

Araştırma modeli üzerinde de gösterilen ve çalışmaya konu olan araştırma hipotezleri ise şu şekilde oluşturulmuştur:

H1: Turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik tutum ile sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum arasında pozitif bir ilişki vardır.

H2: Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ile gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasında pozitif bir ilişki vardır.

H3: Turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik tutum ile gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasında pozitif bir ilişki vardır.

H4: Sürdürülebilirlik uygulamalarının önündeki algılan engeller; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişkiyi negatif yönde etkiler.

H5: Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik algılan teşvikler; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişkiyi pozitif yönde etkiler.

6.2. Anket Oluşturma ve Veri Toplama Teknikleri

Bu tez çalışması kapsamında bir önceki bölümde değinildiği üzere; ideal sürdürülebilirlik uygulamaları, sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum, turizmden kaynaklanan ç.e.k. etkilere yönelik tutum, sürdürülebilirlik uygulamalarına etki eden teşvikler ve sürdürülebilirlik uygulamalarına etki eden engeller olmak üzere toplamda 5 değişken üzerinde durulmuştur.

Araştırma kapsamında ihtiyaç duyulan veriler; anket formu aracılığı ile toplanmış olup, kullanılan anket formu toplamda 6 bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü, konaklama işletmelerinin ve anketi cevaplayan yöneticilerin karakteristik özelliklerine ilişkin demografik sorulardan oluşurken; ikinci bölümü, 35 adet ideal sürdürülebilirlik uygulaması ifadelerinden oluşmaktadır. Konaklama işletmelerinin ideal sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirme durumlarını belirlemek amacıyla hazırlanan bu bölümde katılımcılardan, verilen ifadeleri “evet-hayır” seçeneklerinden birisini seçerek

değerlendirilmeleri istenmiştir. İlgili bölümün hazırlanmasında ise, Forsyth'nin (1995) "Business Attitudes to Sustainable Tourism: Self-Regulation in the UK" başlıklı çalışmasında yer verilen "uygulama" ifadelerinden faydalanılmıştır. Ancak söz konusu çalışmada kullanılan ifadeler, Evrensel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC-Global Sustainable Tourism Council)'nin 2012 yılında otel ve tur operatörleri için hazırlamış olduğu "Sürdürülebilir Turizm Kriterleri" listesi dikkate alınarak revize edilmiş ve bu şekilde bölüme son hali verilmiştir.

Anket formunun üçüncü bölümünde, konaklama işletmesi yöneticilerinin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutumlarını saptamak amacıyla 11 farklı ifadeye yer verilmiş ve katılımcılardan bu ifadeleri 5'li Likert ölçeği kapsamında değerlendirmeleri istenmiştir (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum). İlgili bölüm araştırma kapsamında geliştirilmiş ve ölçeğe yönelik geçerlilik ve güvenirlik analizi sonuçları tezin "Ölçme araçlarının geçerliliği ve güvenirliği" bölümünde verilmiştir.

Anket formunun dördüncü bölümünde, konaklama işletmesi yöneticilerinin turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik tutumlarını saptamak amacıyla 7 ifadeye yer verilmiş ve katılımcılardan bu ifadeleri de 5'li Likert ölçeği kapsamında değerlendirmeleri istenmiştir (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum). İlgili bölüm araştırma kapsamında geliştirilmiş ve ölçeğe yönelik geçerlilik ve güvenirlik analizi sonuçları tezin "Ölçme araçlarının geçerliliği ve güvenirliği" bölümünde verilmiştir.

Anket formunun beşinci bölümünde; konaklama işletmelerini ideal sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirme noktasında güdüleyen 15 teşvik durumu ifadesi kullanılırken, anketin altıncı bölümünde ise söz konusu uygulamaların gerçekleştirilmesinde olumsuz etkisi olabileceği varsayılan 14 farklı engel durumu ifadesine yer verilmiştir. Her iki bölümde de katılımcıların ilgili ifadeleri 5'li Likert ölçeği kapsamında değerlendirmeleri istenmiştir (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum). Öte yandan; ideal sürdürülebilirlik uygulamalarına etki eden "teşvik" ve "engel" soru formlarının her ikisinin hazırlanmasında da, Bramwell ve Alletorp (2001)'un (Attitudes in the Danish Tourism Industry to the Roles of Business and Government in Sustainable Tourism) ve

Forsyth (1995)'in (Business Attitudes to Sustainable Tourism: Self-Regulation in the UK) çalışmalarından yararlanılmıştır.

Hazırlanan anket formunun uygulanmasında yüz-yüze görüşme tekniği kullanılmış olup, araştırma hedef grubunu oluşturan konaklama işletmesi yöneticileri ile doğrudan iletişime geçilmiştir. Her bir işletmeden tek bir yönetici ile görüşülmüştür.

6.3. Ölçme Araçlarının Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırma kapsamında kullanılan ölçme aracının yapı geçerliliğinin tespiti için, keşfedici faktör analizinden faydalanılırken; güvenirlik analizinde ise iç tutarlılık yaklaşımında en çok kullanılan yöntem olan Cronbach alfa olarak da bilinen alfa katsayısı hesaplanmıştır. Alfa katsayısı 0 ile 1 arası değer alır ve kabul edilebilir bir değer en az 0.7 olması arzu edilir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2005: 114-115).

Bu bağlamda ölçeklerin geçerlilik ve güvenirliğine ilişkin test sonuçları aşağıda verilmiştir.

Sürdürülebilirlik Uygulamaları İfadelerine Yönelik Güvenilirlik Analizi Sonuçları

İdeal sürdürülebilirlik uygulamaları adı altında kullanılan toplam 35 ifadeye güvenirlik analizi yapılmış ve Cronbach's Alpha değeri 0.913 olarak elde edilmiştir. Bu sonuç ölçeğin güvenirlik durumunun oldukça yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Sürdürülebilirlik Uygulamaları İfadelerine Yönelik Faktör Analizi Sonuçları

İdeal sürdürülebilirlik uygulamaları adı altında kullanılan toplam 35 ifadeye faktör analizi yapılmıştır. Bu ifadeler veri setinde U1-U35 arası sorulardır. Bu ifadelerden U4 sadece tek bir seçenek işaretlendiği için U17 de 10. faktör altında tek bir ifade olarak yer aldığından ölçekten çıkartılmıştır.

Her bir faktör altında toplanan ifadeler aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 6.1. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik İfadeler İçin Faktör Dağılımları

FAKTÖR	FAKTÖR ALTINDA YER ALAN SORULAR	FAKTÖR İSMİ
1. Faktör	U16, U18, U21, U22	Kaynakların Etkin Kullanımı
2. Faktör	U8, U9, U10, U11	Eğitici Girişimler
3. Faktör	U23, U29, U30, U31	Toplum Odaklı Uygulamalar
4. Faktör	U1, U2, U3	Sürdürülebilir Yönetim Stratejileri
5. Faktör	U33, U34, U35	Yerel Kalkınmaya Destek Girişimleri
6. Faktör	U19, U20, U24, U25, U26	Tasarruf ve Güvenlik Uygulamaları
7. Faktör	U5, U6, U7, U14, U15	İş Görenlerin Korunması ve Kaynakların Geri Dönüşümü Stratejileri
8. Faktör	U12, U13, U32	Sürdürülebilirlik Konusunda Profesyonel Ortaklık
9. Faktör	U27, U28	Taşınmaz ve Taşınabilir İşletme Mallarının Sürdürülebilir Kullanımı

Açıklama: U=Uygulama

Elde edilen toplam 9 faktörle birlikte toplam varyansın %70.9'u açıklanmaktadır. Aşağıdaki çizelgede, faktör yükleri ve faktör sayısına göre toplam varyansın açıklanma oranları verilmiştir.

Çizelge 6.2. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik İfadeler İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri

Faktörler	Faktör Yükleri	Varyans Yüzdesi %
Kaynakların Etkin Kullanımı		26,957
İşletmemiz yemek artıklarından gübre yapmaktadır	,734	
İşletmemiz ışıktan enerji üretmek için güneş ışığı panelleri kullanmaktadır	,714	
İşletmemiz atık su arıtma sistemi kullanmaktadır	,767	
İşletmemiz katı atık bertarafı yapmaktadır	,767	
Eğitici Girişimler		9,814
İşletmemizde müşterilerimize doğal kaynakları (su kaynakları, toprak, hava, ağaçlık bölge vb.), kültürel mirasları ve yerel kültür ve değerleri korumaya yönelik düzenli olarak bilgilendirme yapılır.	,727	
İşletmemiz tarafından yerel halka, doğal kaynakları (su kaynakları, toprak, hava, ağaçlık bölge vb.), kültürel mirasları ve yerel kültür ve değerleri korumaya yönelik periyodik olarak eğitim verilir.	,777	
İşletmemiz, sürdürülebilirlik eğitim programlarının geliştirilmesi konusunda paydaşlarını (<i>seyahat acentaları, diğer konaklama işletmeleri, tedarikçiler, ulusal ve uluslararası örgütler vb.</i>) teşvik eder.	,720	
İşletmemiz, sürdürülebilirlik eğitim programlarının geliştirilmesi konusunda yerel kurumları (<i>belediye, valilik, yerel eğitim kurumları, yerel sosyal örgüt/birlikler</i>) teşvik eder.	,637	

Toplum Odaklı Uygulamalar		7,501
İşletmemiz çevre dostu temizlik malzemeleri kullanmaktadır	,511	
İşletmemiz, halkın gelişimine katkı sağlayacak eğitim girişimlerine destek vermektedir	,831	
İşletmemiz, halkın gelişimine ve yaşam kalitelerinin artırılmasına katkı sağlayacak sağlık ve sanitasyon uygulamalarına destek vermektedir	,811	
İşletmemiz, çevre ve sürdürülebilirlik örgütlerinin projelerine destek vermektedir	,618	
Sürdürülebilir Yönetim Stratejileri		5,525
İşletmemiz uzun dönemli sürdürülebilir yönetim sistemi kullanmaktadır	,778	
İşletmemiz, sürdürülebilirlik konusundaki tüm ulusal kanun ve yönetmeliklere uygun olarak yönetilmektedir	,851	
İşletmemiz, sürdürülebilirlik konusundaki tüm uluslararası kanun ve yönetmeliklere uygun olarak yönetilmektedir	,809	
Yerel Kalkınmaya Destek Girişimleri		5,174
İşletmemiz yerel hizmet ve ürünleri satın almaktadır	,807	
İşletmemiz yerel halkı istihdam etmektedir	,807	
İşletmemiz kadınların ve azınlıkların istihdam edilmesinde adil davranmaktadır	,744	
Tasarruf ve Güvenlik Uygulamaları		5,026
İşletmemiz enerji tasarrufu sağlayan, düşük voltajlı ampuller kullanmaktadır	,617	
İşletmemiz hareket sensörlü aydınlatma sistemi kullanmaktadır	,833	
İşletmemiz düşük akımlı duş ve tuvalet başlıkları kullanmaktadır	,680	
İşletmemiz Energy Star sertifikalı ürünler kullanmaktadır	,547	
İşletmemiz yanıcı atıkların, uygun alanlarda ve uygun teknikler kullanılarak yok edilmesini sağlamaktadır	,404	
İş Görenlerin Korunması ve Kaynakların Geri Dönüşümü Stratejileri		3,983
İşletmemizde iş görenlerin hakları korunmaktadır	,554	
İşletmemizde tüm çalışanlara yeterli düzeyde ücret ödenmektedir	,833	
İşletmemizde tüm çalışanlara belirli aralıklarla, çevre, sağlık ve güvenlik uygulamaları ile sosyo-kültürel uygulamalar hakkında eğitim verilmektedir	,660	
İşletmemiz kağıt atıkların geri dönüşümünü sağlamaktadır	,593	
İşletmemiz cam, plastik ve alüminyum atıkların geri dönüşümünü sağlamaktadır	,543	
Sürdürülebilirlik Konusunda Profesyonel Ortaklık		3,706
İşletmemiz sürdürülebilirlik konusunda dış kaynaklardan profesyonel destek almaktadır	,645	
İşletmemizde, sürdürülebilirlik uygulamalarını kontrol eden bir çalışan vardır	,828	
İşletmemiz, çevre veya sürdürülebilirlik temalı bir örgütün finansal sponsorudur	,582	
Taşınmaz ve Taşınabilir İşletme Mallarının Sürdürülebilir Kullanımı		3,249
İşletmemiz, işletme binalarının inşaatı ve tasarımı, çevresel, kültürel ve tarihi yapıyı göz önünde bulundurmaktadır	,742	
İşletmemize ait motorlu taşıtlar, yalnızca işletme amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır	,719	

“Algılanan Teşvik” İfadelerine Yönelik Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik algılanan teşvikler başlığı altında kullanılan 15 ifadenin güvenilirlik analizi yapılmış olup, Cronbach's Alpha değeri 0.956 olarak elde edilmiştir. Bu sonuç ölçeğin güvenilirlik durumunun oldukça yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

“Algılanan Teşvik” İfadelerine Yönelik Faktör Analizi Sonuçları

Algılanan teşvikler adı altında kullanılan toplam 15 ifadeye faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen toplam 2 faktörle birlikte varyansın %75'i açıklanmış durumdadır. Faktörler altında yer alan ifadeler ise aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 6.3. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Algılanan Teşvik İfadelerinin Faktör Dağılımları

FAKTÖR	FAKTÖR ALTINDA YER ALAN SORULAR	FAKTÖR İSMİ
1. Faktör	i5, i6, i7, i9, i10, i11	İçsel/Dışsal Paydaşların Taleplerini Karşılama ve Kurumsal Sorumluluk
2. Faktör	i1, i2, i3, i4, i8, i12, i13, i14, i15	İmaj Oluşumu ve Yaptırımlar

Açıklama: i=ifade

Aşağıdaki çizelgede faktör yükleri ve faktör sayısına göre toplam varyansın açıklanma oranları verilmiştir.

Çizelge 6.4. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Algılanan Teşvik İfadeleri İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri

Faktörler	Faktör Yükleri	Varyans Yüzdesi %
İçsel/Dışsal Paydaşların Taleplerini Karşılama ve Kurumsal Sorumluluk		63,372
Örgütümüzün etik duruşu	,840	
Pazarda avantaj sağlama arzusu	,884	
İşletme imajını geliştirme arzusu	,867	
Yasal düzenlemelerin üzerimizdeki baskısı	,851	
İşletme paydaşlarının üzerimizdeki baskısı	,829	
Yeni ve daha sert yasal düzenlemeleri önleme arzusu	,809	
İmaj Oluşumu ve Yaptırımlar		11,660
Sürdürülebilirlik konusunda müşterilerin artan farkındalık ve talepleri	,804	
Sürdürülebilirlik konusunda yerel halkın artan farkındalık ve talepleri	,763	
Negatif yönlü halkla ilişkileri önleme ve “iyi bir komşu” olma arzusu	,803	
İşletme faaliyetlerinde maliyetten tasarruf etme ümidi	,696	
“Yeşil” eğilimlere yöneliyor olduğumuzu kanıtlama arzusu	,713	
Yerel halkı destekleme arzusu	,776	
Rakiplerin uygulama ve eğilimlerine cevap verme arzusu	,721	
Üye olduğumuz ya da üye olmaya çalıştığımız bir örgütün/derneğin kriterlerini yerine getirebilme arzusu	,738	
Bölgesel gelişime katkı sağlama konusunda sosyal sorumluluklarımızın olduğuna dair artan farkındalık ve inancımız	,720	

“Algılanan Engel” İfadelerine Yönelik Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik algılanan engeller başlığı altında kullanılan 14 ifadenin güvenilirlik analizi yapılmış olup, Cronbach's Alpha değeri 0.894 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç ölçeğin oldukça güvenilir bir ölçek olduğu anlamını taşımaktadır.

“Algılanan Engel” İfadelerine Yönelik Faktör Analizi Sonuçları

Algılanan engeller adı altında kullanılan toplam 14 ifadeye faktör analizi yapılmıştır. Toplam 3 faktörle birlikte varyansın %68,9'u açıklanmış durumdadır. Faktörler altında yer alan ifadeler aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 6.5. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Algılanan Engel İfadelerine Yönelik Faktör Dağılımları

FAKTÖR	FAKTÖR ALTINDA YER ALAN SORULAR	FAKTÖR İSMİ
1. Faktör	i1, i2, i3, i4, i10, i12	Bilgi Eksikliği ve Sektörel Özelliklerin Etkisi
2. Faktör	i5, i6, i7, i8, i9	Mali Kaygılar ve Sektörel İzlenim
3. Faktör	i14, i15	Basitleştirilmiş Sürdürülebilirlik Algısı

Açıklama: i=ifade

Aşağıdaki çizelgede faktör yükleri ve faktör sayısına göre toplam varyansın açıklanma oranları verilmiştir.

Çizelge 6.6. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Algılanan Engel İfadeleri İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri

Faktörler	Faktör Yükleri	Varyans Yüzdesi %
Bilgi Eksikliği ve Sektörel Özelliklerin Etkisi		45,147
Sürdürülebilir turizmin tanımlanması ve anlaşılması oldukça zor.	,870	
Ne tür uygulamaların sürdürülebilirlik ile ilgili olduğu konusunda emin değiliz (örneğin materyallerin geri dönüşümü için hangi uygulamalara başvurulmalı vb.)	,889	
Resmi otoriteler tarafından, sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik tarafımıza yüklenen yasal bir yükümlülük ya da denetim söz konusu değildir.	,784	
Turizmde sürdürülebilirlik uygulamalarını gerçekleştirmek için konaklama işletmelerinin yeterince güçlü olduğuna inanmıyoruz.	,799	
Yeni herhangi bir uygulamanın işletme dengemizi bozabileceği konusunda endişelerimiz var.	,569	
Turizm sektöründe iş gören devir hızı yüksek olduğundan, personel eğitimi zorlaşmaktadır.	,578	

Mali Kaygılar ve Sektörel İzlenim		13,602
Sürdürülebilirlik uygulamaları yüksek maliyet gerektirir.	,611	
Turizm sektöründe yüksek vergi uygulamaları mevcut olduğundan yeni girişimler oldukça risklidir.	,679	
Turizm sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik negatif bir tutumun söz konusu olduğuna inanıyoruz.	,630	
Turizm sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik ciddi bir bilgi eksikliğinin söz konusu olduğuna inanıyoruz.	,766	
Ulusal ve yerel düzeydeki otoriteler arasında turizm sektörüne yönelik bağlılık ve ilgi oldukça zayıf durumda.	,710	
İşletme bünyesinde iş görenleri/turistleri bilgilendirme ve yönetsel talep ve girişimleri artırma gibi hususlarda uygulama gücüğü yaşıyoruz.	,700	
Basitleştirilmiş Sürdürülebilirlik Algısı		10,155
Sürdürülebilirlik kavramının geçici bir heves olduğuna inanıyoruz.	,869	
Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirliğe konu olan çevre, kültür ve sosyal yapı gibi hususlar işletmemiz için önem teşkil eden temel konular arasında yer almamaktadır.	,917	

Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Tutum İfadeleri İçin Güvenilirlik Analizi

Sonuçları

Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutumu belirlemek amacıyla kullanılan 11 ifadenin güvenilirlik analizi yapılmış olup, Cronbach's Alpha değeri 0.924 olarak elde edilmiştir. Bu da ölçeğin oldukça güvenilir bir ölçek olduğu anlamına gelmektedir.

Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Analizi

Sonuçları

Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutumu belirlemek amacıyla kullanılan 11 ifadenin faktör analizi de yapılmış ve toplam 2 faktörle birlikte varyansın %70,5'i açıklanmıştır. Faktörler altında yer alan ifadeler aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 6.7. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Dağılımları

FAKTÖR	FAKTÖR ALTINDA YER ALAN SORULAR	FAKTÖR İSMİ
1. Faktör	i5, i6, i7, i8, i9, i10, i11	Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk
2. Faktör	i1, i2, i3, i4	Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Kalkınma

Açıklama: i=ifade

Aşağıdaki çizelgede faktör yükleri ve faktör sayısına göre toplam varyansın açıklanma oranları verilmiştir.

Çizelge 6.8. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri

Faktörler	Faktör Yükleri	Varyans Yüzdesi %
Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk		58,290
“Yeşil” odaklı girişimlerimiz, ziyaretçiler ve toplumda, işletmemizin çevre konusunda duyarlı olduğu algısını yaratacaktır.	,546	
Yerel halk ve yerel işletmelerin, işletmemizin faaliyetlerinden belli oranda ekonomik fayda sağlayabilmesi gerektiğine inanıyoruz.	,757	
Her büyüklük ve amaçtaki konaklama işletmesi, turizm endüstrisinin gelişimi için sürdürülebilirlik uygulamalarına önem vermelidir.	,762	
Turizm sektörünün yapısı, yerel değerlerin korunması konusunda paydaşlarla iş birliğini gerektirmektedir.	,826	
Sürdürülebilir turizm kapsamında hayata geçirilen projelere vereceğimiz desteğin, sürdürülebilirlik konusunda paydaşlarımızın farkındalığını arttıracağını düşünüyoruz.	,836	
Sürdürülebilir turizm uygulamalarının, yerel halkın hayat kalitesini doğrudan ya da dolaylı şekilde yükselteceğini düşünüyoruz.	,805	
Sürdürülebilir turizm uygulamalarının, ziyaretçilerin yüksek kalitede turizm deneyimi yaşamalarında etkili olacağını düşünüyoruz.	,837	
Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Kalkınma		12,174
Ülkeye ait değerlerin (doğal, kültürel, sosyal ve ekonomik) korunması ve gelecek nesillere güvenle aktarılması konusunda işletme olarak sorumluyuz.	,667	
Turizm faaliyetleri ile çevrenin korunması konuları ilişkilidir.	,847	
Turizm faaliyetleri, tarihi/kültürel değerlerin korunması konuları ile yakından ilişkilidir.	,884	
Güzel bir doğa olmaksızın, turizm faaliyetlerinin gelişmesi ve devamlılığı mümkün değildir.	,735	

Turizm Uygulamalarının Ç.E.K. Etkilerine Yönelik Tutum İfadeleri İçin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Turizm uygulamalarının Ç.E.K. etkilerine yönelik tutumu belirlemek amacıyla kullanılan 7 ifadenin güvenilirlik analizi yapılmış olup, Cronbach's Alpha değeri 0.902 olarak elde edilmiştir. Bu sonuç ölçeğin güvenilirlik durumunun oldukça yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Turizm Uygulamalarının Ç.E.K. Etkilerine Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Analizi Sonuçları

Turizm uygulamalarının Ç.E.K. etkilerine yönelik tutumu belirlemek amacıyla kullanılan 7 ifadenin faktör analizi yapılmış ve toplam 2 faktörle birlikte varyansın %83,8'i açıklanmıştır. Faktörler altında yer alan ifadeler aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 6.9. Turizmin Ç.E.K. Etkilerine Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Dağılımları

FAKTÖR	FAKTÖR ALTINDA YER ALAN SORULAR	FAKTÖR İSMİ
1. Faktör	i1, i2, i3, i4	Çevresel ve Sosyo-Ekonomik Yıpranma
2. Faktör	i5, i6, i7	Kültürel Yozlaşma ve Ekonomik İstikrarsızlık

Açıklama: i=ifade

Aşağıdaki çizelgede faktör yükleri ve faktör sayısına göre toplam varyansın açıklanma oranları verilmiştir.

Çizelge 6.10. Turizmin Ç.E.K. Etkilerine Yönelik Tutum İfadeleri İçin Faktör Yükleri ve Faktörlere Ait Varyans Yüzdeleri

Faktörler	Faktör Yükleri	Varyans Yüzdesi %
Çevresel ve Sosyo-Ekonomik Yıpranma		64,243
Çevresel, kültürel, sosyal ve ekonomik değerlerin turizmin olumsuz etkilerinden korunması konusunda, işletme olarak sorumluluklarımızın olduğuna inanıyoruz.	,871	
Turistik anlamda cazibe merkezi olan destinasyonlar, çok sayıda ziyaretçiyi çekebileceğinden, ilgili bölgedeki cazibe kaynaklarının zarar görebileceğinin bilincindeyiz.	,895	
Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde kapasitenin çok üstünde, kontrolsüz bir nüfus artışının yaşanabileceğinin bilincindeyiz.	,902	
Turistik bölgelerde nüfus artışı ile paralel olarak, hava kirliliği ve gürültü kirliliğinin artabileceğinin bilincindeyiz.	,875	
Kültürel Yozlaşma ve Ekonomik İstikrarsızlık		19,527
Turizm aktivitelerinin yoğun olduğu bölgelerde, yerel değerlerin ve kültürün zedelenmesi durumu söz konusu olabilir.	,776	
Turizm sektöründeki hareketlilik çoğu zaman dönemsel bir eğilim gösterdiğinden, bölgedeki ekonomik refahın da devamlılığı sektöre uğrayabilmektedir.	,897	
Bölgesel farklı ekonomik girişimleri desteklemeyen bir turizm gelişim planı, ilgili bölgede istihdam alanlarının yok olmasına neden olabilir.	,893	

6.4. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bu tez çalışmasının evrenini Türkiye'nin önde gelen turizm destinasyonlarından Muğla ilinde faaliyet gösteren konaklama işletmeleri oluşturmaktadır.

Araştırma evreni olarak Muğla ilinin seçilme nedenlerinin başında; Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hazırlanan “Turizm İstatistikleri 2012” verileri raporuna göre, Türkiye’de yabancı ziyaretçilerin 2012 yılında gerçekleştirmiş oldukları toplam geceleme sayısı 263 milyonu aşarken, Muğla ilinin 19 milyon 836 bin geceleme ile aynı yıl en çok geceleme yapılan iller sıralamasında 3. sırayı almış olması gelmektedir.

Öte yandan; Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre; Türkiye’ye 2013 yılında toplamda 37,8 milyon turist gelirken, bunun yaklaşık 3 milyonunun Muğla ilini ziyaret etmiş olması ve yine Türkiye geneli turizm belgeli konaklama tesisi sayısının 4041 olduğu (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014) aynı yılda, Muğla ilinin bünyesinde barındırdığı toplam 518 konaklama tesisi ile (Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014) önemli bir geceleme merkezi olarak hizmet vermesi söz konusu ilin araştırma evreni olarak tercih edilmesinin diğer bir nedenidir.

Alan araştırmasına başlanmadan önce, Yamane (2011)’in örneklem çapı hesaplama formülü kullanılarak örneklem miktarı hesaplanmıştır. Formül şu şekildedir:

$$n = \frac{Nz^2 pq}{Nd^2 + z^2 pq}$$

Formülde yer alan sembollerin anlamları şöyledir:

n= Örneklem büyüklüğü

N= Araştırmaya konu evren/yığın

p= Topluluk oranını veya tahminini

q= 1-P’yi

z= Güvenirlilik düzeyi

d= Duyarlılık

Formülün uygulanışı şu şekilde gerçekleşmiştir:

n= Örneklem büyüklüğü

N= 518

p= 0,5

q= 0,5

z= 1,96

d= 0.055

$$197 = \frac{518 \cdot (1,96)^2 \cdot (0,5) \cdot (0,5)}{518 \cdot (0,055)^2 + (1,96)^2 \cdot (0,5) \cdot (0,5)}$$

Yukarıda görüldüğü gibi örneklem büyüklüğü 197 olarak hesaplanmış olup, en az 197 işletme yöneticisi ile görüşüldüğü takdirde örneklem evreni temsil edecektir. Nisan 2014 ve Eylül 2014 tarihleri arasında gerçekleştiren alan araştırması sonucunda toplamda 204 kullanılabılır anket toplanmış ve örneklem büyüklüğünün üzerine çıkmıştır.

6.5. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 16 paketi kullanılarak elektronik ortama kaydedilmiş ve analiz edilmiştir.

Diğer taraftan; *“ideal sürdürülebilirlik uygulamaları, sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum, turizmden kaynaklanan Ç.E.K. etkilere yönelik tutum, sürdürülebilirlik uygulamalarına etki eden engel ve teşviklere”* ait ifadelerin dağılımlarını göstermede frekans tablolarından; iki değişken arasındaki ilişkilerin tespitinde (H_1 , H_2 ve H_3 'te olduğu gibi), basit korelasyon analizinden faydalanılmış ve faktörlerin toplam puanları üzerinden ilişki testi yapılmıştır.

H_4 ve H_5 'in testinde; iki değişken arasındaki gerçek ilişkiyi ortaya koymada üçüncü bir değişkenin var olması durumunda, bu değişkenin etkisini arındırarak arındırılmış bir ilişki incelemesi gerçekleştiren Kısmi Korelasyon testi (Kalaycı, 2010:117) kullanılmıştır.

6.6. Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan konaklama işletmeleri ve işletme yöneticileri/çalışanları hakkında bilgi edinmeye yönelik hazırlanan demografik sorulardan elde edilen sonuçlar

Çizelge 6.11.'de verilmiştir. Buna göre; toplam 204 konaklama işletmesinin %26'sı 3 yıldızlı, %20,1'i 4 yıldızlı ve %14,2'si apart, %12,7'si 2 yıldızlı, %11,3'ü 5 yıldızlı, %9,8'i butik, %3,4'ü 1 yıldızlı otel ve %2,5'i ise pansiyonlardan oluşmaktadır. İşletmelerin %83,8'i uluslararası pazar alanında, %16,2'si ulusal pazar alanında faaliyet göstermektedir.

Araştırma sorularını cevaplayan kişilerin %34,8'i genel müdür, %33,3'ü sahip, %24,5'i departman müdürü, %7,4'ü genel müdür yardımcısıdır. Diğer taraftan; araştırmaya katılanların %30,9'u lise düzeyinde turizm eğitimi alırken, %27,9'u lisans düzeyinde, %8,8'i meslek kurslarında, %6,9'u ön lisans düzeyinde ve %2,9'u ise yüksek lisans düzeyinde turizm alanında eğitime sahiptir. Katılımcıların %22,5'i ise daha önce hiç turizm eğitimi almadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 6.11. Katılımcıların Demografik Özellikleri

DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER	f	%
Pozisyon		
Sahip	68	33,3
Genel Müdür	71	34,8
Genel Müdür Yardımcısı	15	7,4
Departman Müdürü	50	24,5
İşletme Türü		
1 yıldızlı otel	7	3,4
2 yıldızlı otel	26	12,7
3 yıldızlı otel	53	26,0
4 yıldızlı otel	41	20,1
5 yıldızlı otel	23	11,3
Butik Otel	20	9,8
Pansiyon	5	2,5
Apart Otel	29	14,2
Pazar Alanı		
Ulusal	33	16,2
Uluslararası	171	83,8
Daha Önce Turizm Eğitimi Aldınız mı? Hangi Düzeyde?		
Lise Düzeyinde	63	30,9
Ön Lisans Düzeyinde	14	6,9
Lisans Düzeyinde	57	27,9
Yüksek Lisans Düzeyinde	6	2,9
Meslek Kurslarına Gittim	18	8,8
Daha Önce Turizme Yönelik Bir Eğitim Almadım	46	22,5

Çizelge 6.12. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına İlişkin İfadelerin Frekans Dağılımları

İFADELER	EVET		HAYIR			
	f	%	f	%	S.S	Ort
1.İşletmemiz uzun dönemli sürdürülebilir yönetim sistemi kullanmaktadır	154	75,5	50	24,5	,43	,75
2.İşletmemiz, sürdürülebilirlik konusundaki tüm ulusal kanun ve yönetmeliklere uygun olarak yönetilmektedir	146	71,6	58	28,4	,45	,72
3.İşletmemiz, sürdürülebilirlik konusundaki tüm uluslararası kanun ve yönetmeliklere uygun olarak yönetilmektedir	138	67,6	66	32,4	,47	,68
4.İşletmemizde müşteri memnuniyeti ölçülmekte ve gerekli görülen durumlarda düzeltici önlemler alınmaktadır***	204	100	-	-	,00	1,00
5.İşletmemizde iş görenlerin hakları korunmaktadır	200	98	4	2,0	,14	,98
6.İşletmemizde tüm çalışanlara yeterli düzeyde ücret ödenmektedir	189	92,6	15	7,4	,26	,93
7.İşletmemizde tüm çalışanlara belirli aralıklarla, çevre, sağlık ve güvenlik uygulamaları ile sosyo-kültürel uygulamalar hakkında eğitim verilmektedir	169	82,8	35	17,2	,38	,83
8.İşletmemizde müşterilerimize doğal kaynakları (su kaynakları, toprak, hava, ağaçlık bölge vb.), kültürel mirasları ve yerel kültür ve değerleri korumaya yönelik düzenli olarak bilgilendirme yapılır.	142	69,6	62	30,4	,46	,70
9.İşletmemiz tarafından yerel halka, doğal kaynakları (su kaynakları, toprak, hava, ağaçlık bölge vb.), kültürel mirasları ve yerel kültür ve değerleri korumaya yönelik periyodik olarak eğitim verilir.	109	53,4	95	46,6	,50	,53
10.İşletmemiz, sürdürülebilirlik eğitim programlarının geliştirilmesi konusunda paydaşlarını (seyahat acentaları, diğer konaklama işletmeleri, tedarikçiler, ulusal ve uluslararası örgütler vb.) teşvik eder.	126	61,8	78	38,2	,49	,62
11.İşletmemiz, sürdürülebilirlik eğitim programlarının geliştirilmesi konusunda yerel kurumları (belediye, valilik, yerel eğitim kurumları, yerel sosyal örgüt/birlikler) teşvik eder.	123	60,3	81	39,7	,49	,60
12.İşletmemiz sürd. konusunda dış kaynaklardan profesyonel destek almaktadır	38	18,6	166	81,4	,39	,19
13.İşletmemizde, sürd. uygulamalarını kontrol eden bir çalışan vardır	29	14,2	175	85,8	,35	,14
14.İşletmemiz kağıt atıkların geri dönüşümünü sağlamaktadır	180	88,2	24	11,8	,32	,88
15.İşletmemiz cam, plastik ve alüminyum atıkların geri dönüşümünü sağlamaktadır	160	78,4	44	21,6	,41	,78
16.İşletmemiz yemek artıklarından gübre yapmaktadır	92	45,1	112	54,9	,50	,45
17.İşletmemiz sıcak su temininde güneş enerjisi panellerinden faydalanmaktadır***	183	89,7	21	10,3	,30	,90
18.İşletmemiz ışıktan enerji üretmek için güneş ışığı panelleri kullanmaktadır	77	37,7	127	62,3	,49	,38
19.İşletmemiz enerji tasarrufu sağlayan, düşük voltajlı ampuller kullanmaktadır	184	90,2	20	9,8	,30	,90
20.İşletmemiz hareket sensörlü aydınlatma sistemi kullanmaktadır	184	90,2	20	9,8	,30	,90
21.İşletmemiz atık su arıtma sistemi kullanmaktadır	105	51,5	99	48,5	,50	,51
22.İşletmemiz katı atık bertarafı yapmaktadır	93	45,6	111	54,4	,50	,46
23.İşletmemiz çevre dostu temizlik malzemeleri kullanmaktadır	142	69,6	62	30,4	,46	,70
24.İşletmemiz düşük akımlı duş ve tuvalet başlıkları kullanmaktadır	179	87,7	25	12,3	,33	,88
25.İşletmemiz Energy Star sertifikalı ürünler kullanmaktadır	120	58,8	84	41,2	,49	,59
26.İşletmemiz yanıcı atıkların, uygun alanlarda ve uygun teknikler kullanılarak yok edilmesini sağlamaktadır	111	54,4	93	45,6	,50	,54
27.İşletmemiz, işletme binalarının inşaatı ve tasarımında, çevresel, kültürel ve tarihi yapıyı göz önünde bulundurmaktadır	174	85,3	30	14,7	,36	,85
28.İşletmemize ait motorlu taşıtlar, yalnızca işletme amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır	180	88,2	24	11,8	,32	,88
29.İşletmemiz, halkın gelişimine katkı sağlayacak eğitim girişimlerine destek vermektedir	162	79,4	42	20,6	,41	,79
30.İşletmemiz, halkın gelişimine ve yaşam kalitelerinin artırılmasına katkı sağlayacak sağlık ve sanitasyon uygulamalarına destek vermektedir	155	76,0	49	24,0	,43	,76
31.İşletmemiz, çevre ve sürdürülebilirlik örgütlerinin projelerine destek vermektedir	146	71,6	58	28,4	,45	,72
32.İşletmemiz, çevre veya sürdürülebilirlik temalı bir örgütün finansal sponsorudur	26	12,7	178	87,3	,33	,13
33.İşletmemiz yerel hizmet ve ürünleri satın almaktadır	178	87,3	26	12,7	,33	,87
34.İşletmemiz yerel halkı istihdam etmektedir	181	88,7	23	11,3	,32	,89
35.İşletmemiz kadınların ve azınlıkların istihdam edilmesinde adil davranmaktadır	166	81,4	38	18,6	,39	,81

Araştırmaya katılanların ideal sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirme durumlarını ölçen ifadelerin frekans dağılımlarına çizelge 6.12.'de yer verilmiştir. Buna göre; toplam 204 kişinin %98'i ifade 5'te yer alan uygulamayı reel olarak yerine getirdiğini ifade etmiştir. Bu uygulamayı, %92,6 ile ifade 6, %90,2 ile ifade 19 ve 20, %88,7 ile ifade 34, %88,2 ile ifade 28, %87,7 ile ifade 24, %87,3 ile ifade 33, %85,3 ile ifade 27, %82,8 ile ifade 7, %81,4 ile ifade 35, %79,4 ile ifade 29, %78,4 ile ifade 15, %76 ile ifade 30, %75,5 ile ifade 1, %71,6 ile ifade 2 ve ifade 31, %69,6 ile ifade 8 ve ifade 23, %67,6 ile ifade 3, %61,8 ile ifade 10, %60,3 ile ifade 11, %58,8 ile ifade 25, %54,4 ile ifade 26, %53,4 ile ifade 9 ve %51,5 ile ifade 21 takip etmektedir. Diğer taraftan; katılımcıların %87,3'ü ifade 32'de, %85,8'i ifade 13'te, %81,4'ü ifade 12'de, %62,3'ü ifade 18'de, %54,9'u ifade 16'da ve %54,4'ü ise ifade 22'de yer alan uygulamaları aktif olarak yerine getirmediğini belirtmişlerdir. Öte yandan çizelge üzerinde “*koyu renkle gösterilen ifade 4 ve ifade 17*” faktör analizi sonuçları göz önünde bulundurularak değerlendirmeye dâhil edilmemiştir.

Çizelge 6.13. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Etki Eden Teşvik İfadelerine Yönelik Frekans Dağılımları

İFADELER	1		2		3		4		5		S.S	Ort.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1.Sürdürülebilirlik konusunda müşterilerin artan farkındalık ve talepleri	12	5,9	2	1,0	23	11,3	103	50,5	64	31,4	,99	4,00
2.Sürdürülebilirlik konusunda yerel halkın artan farkındalık ve talepleri	8	3,9	5	2,5	27	13,2	101	49,5	63	30,9	,95	4,00
3.Negatif yönlü halkla ilişkileri önleme ve “iyi bir komşu” olma arzusu	10	4,9	3	1,5	26	12,7	106	52,0	59	28,9	,96	3,99
4.İşletme faaliyetlerinde maliyetten tasarruf etme ümidi	9	4,4	-	-	16	7,8	126	61,8	53	26,0	,86	4,05
5.Örgütümüzün etik duruşu	4	2,0	-	-	25	12,3	119	58,3	56	27,5	,75	4,09
6.Pazarda avantaj sağlama arzusu	4	2,0	3	1,5	20	9,8	127	62,3	50	24,5	,76	4,06
7.İşletme imajını geliştirme arzusu	4	2,0	6	2,9	18	8,8	126	61,8	50	24,5	,79	4,04
8.“Yeşil” eğilimlere yöneliyor olduğumuzu kanıtlama arzusu	7	3,4	4	2,0	20	9,8	124	60,8	49	24,0	,85	4,00
9.Yasal düzenlemelerin üzerimizdeki baskısı	1	,5	10	4,9	33	16,2	112	54,9	48	23,5	,80	3,96
10.İşletme paydaşlarının üzerimizdeki baskısı	6	2,9	20	9,8	26	12,7	102	50,0	50	24,5	1,0	3,83
11.Yeni ve daha sert yasal düzenlemeleri önleme arzusu	1	,5	18	8,8	19	9,3	114	55,9	52	25,5	,86	3,97
12.Yerel halkı destekleme arzusu	4	2,0	7	3,4	26	12,7	114	55,9	53	26,0	,84	4,00
13.Rakiplerin uygulama ve eğilimlerine cevap verme arzusu	4	2,0	9	4,4	23	11,3	115	56,4	53	26,0	,85	4,00
14.Üye olduğumuz ya da üye olmaya çalıştığımız bir örgütün/derneğin kriterlerini yerine getirebilme arzusu	6	2,9	9	4,4	20	9,8	119	58,3	50	24,5	,89	3,97
15.Bölgesel gelişime katkı sağlama konusunda sosyal sorumluluklarımızın olduğuna dair artan farkındalık ve inancımız	6	2,9	-	-	23	11,3	119	58,3	56	27,5	,81	4,07

Açıklama: 1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Araştırmaya katılan toplam 204 kişiden sürdürülebilirlik uygulamalarına etki eden çeşitli teşvik ifadelerini değerlendirmeleri istenmiş ve elde edilen sonuçlar çizelge 6.13.'te verilmiştir. Buna göre katılımcıların %87,8'i ifade 4'teki, %86,8'i ifade 6'daki, %86,3'ü ifade 7'deki, %85,8'i ifade 5 ve 15'teki, %84,8'i ifade 8'deki, %82,8'i ifade 14'teki, %82,4'ü ifade 13'teki, %81,9'u ifade 1 ve 12'deki, %81,4'ü ifade 11'deki, %80,9'u ifade 3'teki, %80,4'ü ifade 2'deki, % 78,4'ü ifade 9'daki ve % 74,5'i ise ifade 10'daki teşvik durumuna “katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum” cevabını vermiştir.

Çizelge 6.14. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Etki Eden Engel İfadelerine Yönelik Frekans Dağılımları

İFADELER	1		2		3		4		5		S.S	Ort.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1.Sürdürülebilir turizmin tanımlanması ve anlaşılması oldukça zor.	16	7,8	36	17,6	28	13,7	79	38,7	45	22,1	1,23	3,50
2.Ne tür uygulamaların sürdürülebilirlik ile ilgili olduğu konusunda emin değiliz (örneğin materyallerin geri dönüşümü için hangi uygulamalara başvurulmalı vb.)	21	10,3	37	18,1	14	6,9	71	34,8	61	29,9	1,35	3,56
3.Resmi otoriteler tarafından, sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik tarafımıza yüklenen yasal bir yükümlülük ya da denetim söz konusu değildir.	15	7,4	28	13,7	29	14,2	97	47,5	35	17,2	1,15	3,53
4.Turizmde sürdürülebilirlik uygulamalarını gerçekleştirmek için konaklama işletmelerinin yeterince güçlü olduğuna inanmıyoruz.	26	12,7	43	21,1	35	17,2	44	21,6	56	27,5	1,40	3,30
5.Sürdürülebilirlik uygulamaları yüksek maliyet gerektirir.	10	4,9	33	16,2	45	22,1	71	34,8	45	22,1	1,15	3,53
6.Turizm sektöründe yüksek vergi uygulamaları mevcut olduğundan yeni girişimler oldukça risklidir.	11	5,4	19	9,3	37	18,1	74	36,3	63	30,9	1,14	3,78
7.Turizm sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik negatif bir tutumun söz konusu olduğuna inanıyoruz.	18	8,8	44	21,6	41	20,1	80	39,2	21	10,3	1,16	3,21
8.Turizm sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik ciddi bir bilgi eksikliğinin söz konusu olduğuna inanıyoruz.	7	3,4	17	8,3	13	6,4	96	47,1	71	34,8	1,03	4,01
9.Ulusal ve yerel düzeydeki otoriteler arasında turizm sektörüne yönelik bağlılık ve ilgi oldukça zayıf durumda.	5	2,5	27	13,2	32	15,7	98	48,0	42	20,6	1,02	3,71
10.Yeni herhangi bir uygulamanın işletme dengemizi bozabileceği konusunda endişelerimiz var.	10	4,9	22	10,8	28	13,7	90	44,1	54	26,5	1,11	3,76
11.İşletme bünyesinde iş görenleri/turistleri bilgilendirme ve yönetsel talep ve girişimleri artırma gibi hususlarda uygulama güçlüğü yaşıyoruz.	11	5,4	22	10,8	24	11,8	97	47,5	50	24,5	1,11	3,75
12.Turizm sektöründe iş gören devir hızı yüksek olduğundan, personel eğitimi zorlaşmaktadır.	16	7,8	20	9,8	10	4,9	88	43,1	70	34,3	1,21	3,86
13.Sürdürülebilirlik kavramının geçici bir heves olduğuna inanıyoruz.	51	25,0	78	38,2	25	12,3	32	15,7	18	8,8	1,26	2,45
14.Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirliğe konu olan çevre, kültür ve sosyal yapı gibi hususlar işletmemiz için önem teşkil eden temel konular arasında yer almamaktadır.	46	22,5	88	43,1	29	14,2	24	11,8	17	8,3	1,20	2,40

Açıklama: 1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Araştırmada kullanılan anket formunda bir takım engel ifadeleri verilmiş ve katılımcılardan bu ifadeleri sürdürülebilirlik uygulamalarına “negatif yönlü” etki etme durumlarına göre değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcı değerlendirmelerinin sonuçları ise çizelge 6.14.’de verilmiştir. Bu bağlamda; katılımcıların %81,9’u ifade 8’de, %77,4’ü ifade 12’de, %72’si ifade 11’de, %70,6’sı ifade 10’da, %68,9’u ifade 9’da, %67,2’si ifade 6’da, %64,7’si ifade 2 ve 3’te, %60,8’i ifade 1’de ve %56,9’u ifade 5’te yer alan engel durumlarının değerlendirilmesinde “katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum” yanıtlarından birisini vermiştir. Diğer taraftan; katılımcıların %79,8’i ifade 14’te, %75,5’i ifade 13’te, %51’i ifade 4’te ve %50,5’i ise ifade 7’de yer alan durumları “kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum ya da ne katılıyorum- ne katılmıyorum” seçeneklerinden birisini seçerek değerlendirmiştir.

Çizelge 6.15. Sürdürülebilirlik Uygulamalarına Yönelik Tutum İfadelerinin Dağılımlarını Gösteren Frekans Dağılımları

	1		2		3		4		5			
İFADELER	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	S.S	Ort.
1.Ülkeye ait değerlerin (doğal, kültürel, sosyal ve ekonomik) korunması ve gelecek nesillere güvenle aktarılması konusunda işletme olarak sorumluyuz.	4	2,0	2	1,0	9	4,4	141	69,1	48	23,5	,70	4,11
2.Turizm faaliyetleri ile çevrenin korunması konuları ilişkilidir.	1	,5	3	1,5	8	3,9	144	70,6	48	23,5	,60	4,15
3.Turizm faaliyetleri, tarihi/kültürel değerlerin korunması konuları ile yakından ilişkilidir.	1	,5	2	1,0	6	2,9	150	73,5	45	22,1	,56	4,16
4.Güzel bir doğa olmaksızın, turizm faaliyetlerinin gelişmesi ve devamlılığı mümkün değildir.	9	4,4	4	2,0	14	6,9	125	61,3	52	25,5	,90	4,01
5.“Yeşil” odaklı girişimlerimiz, ziyaretçiler ve toplumda, işletmemizin çevre konusunda duyarlı olduğu algısını yaratacaktır.	2	1,0	4	2,0	31	15,2	127	62,3	40	19,6	,72	3,98
6.Yerel halk ve yerel işletmelerin, işletmemizin faaliyetlerinden belli oranda ekonomik fayda sağlayabilmesi gerektiğine inanıyoruz.	-	-	16	7,8	20	9,8	128	62,7	40	19,6	,78	3,94
7.Her büyüklük ve amaçtaki konaklama işletmesi, turizm endüstrisinin gelişimi için sürdürülebilirlik uygulamalarına önem vermelidir.	3	1,5	6	2,9	22	10,8	129	63,2	44	21,6	,76	4,00
8.Turizm sektörünün yapısı, yerel değerlerin korunması konusunda paydaşlarla iş birliğini gerektirmektedir.	4	2,0	12	5,9	16	7,8	119	58,3	53	26,0	,87	4,00
9.Sürdürülebilir turizm kapsamında hayata geçirilen projelere vereceğimiz desteğin, sürdürülebilirlik konusunda paydaşlarımızın farkındalığını arttıracakını düşünüyoruz.	3	1,5	14	6,9	26	12,7	119	58,3	42	20,6	,86	3,90
10.Sürdürülebilir turizm uygulamalarının, yerel halkın hayat kalitesini doğrudan ya da dolaylı şekilde yükselteceğini düşünüyoruz.	5	2,5	6	2,9	30	14,7	120	58,8	43	21,1	,83	3,93
11.Sürdürülebilir turizm uygulamalarının, ziyaretçilerin yüksek kalitede turizm deneyimi yaşamalarında etkili olacağını düşünüyoruz.	2	1,0	10	4,9	28	13,7	126	61,8	38	18,6	,78	3,92

Açıklama: 1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Katılımcıların sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla toplamda 11 ifade kullanılmış ve bu ifadelere verilen cevapların frekans dağılımları çizelge 6.15.'te verilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; katılımcıların %95,6'sı ifade 3'e, %94,1'i ifade 2'ye, %92,6'sı ifade 1'e, %86,8'i ifade 4'e, %84,8'i ifade 7'ye, %84,3'ü ifade 8'e, %82,3'ü ifade 6'ya, %81,9'u ifade 5'e, %80,4'ü ifade 11'e, %79,9'u ifade 10'a ve %78,9'u ise ifade 9'a "katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum" seçeneklerinden birisini işaretleyerek yanıt vermiştir.

Çizelge 6.16. Turizmden Kaynaklanan Ç.E.K. Etkilere Yönelik Tutum İfadelerinin Dağılımlarını Gösteren Frekans Dağılımları

İFADELER	1		2		3		4		5		S.S	Ort.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1.Çevresel, kültürel, sosyal ve ekonomik değerlerin turizmin olumsuz etkilerinden korunması konusunda, işletme olarak sorumluluklarımızın olduğuna inanıyoruz.	7	3,4	10	4,9	12	5,9	127	62,3	48	23,5	,90	3,98
2.Turistik anlamda cazibe merkezi olan destinasyonlar, çok sayıda ziyaretçiyi çekebileceğinden, ilgili bölgedeki cazibe kaynaklarının zarar görebileceğinin bilincindeyiz.	3	1,5	6	2,9	7	3,4	123	60,3	65	31,9	,76	4,18
3.Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde kapasitenin çok üstünde, kontrolsüz bir nüfus artışının yaşanabileceğinin bilincindeyiz.	6	2,9	2	1,0	14	6,9	117	57,4	65	31,9	,82	4,14
4.Turistik bölgelerde nüfus artışı ile paralel olarak, hava kirliliği ve gürültü kirliliğinin artabileceğinin bilincindeyiz.	2	1,0	2	1,0	11	5,4	123	60,3	66	32,4	,68	4,22
5.Turizm aktivitelerinin yoğun olduğu bölgelerde, yerel değerlerin ve kültürün zedelenmesi durumu söz konusu olabilir.	4	2,0	4	2,0	18	8,8	123	60,3	55	27,0	,78	4,08
6.Turizm sektöründeki hareketlilik çoğu zaman dönemsel bir eğilim gösterdiğinden, bölgedeki ekonomik refahın da devamlılığı sektöre uğrayabilmektedir.	-	-	8	3,9	25	12,3	120	58,8	51	25,0	,73	4,05
7.Bölgesel farklı ekonomik girişimleri desteklemeyen bir turizm gelişim planı, ilgili bölgede istihdam alanlarının yok olmasına neden olabilir.	-	-	10	4,9	19	9,3	117	57,4	58	28,4	,75	4,09

Açıklama: 1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Yukarıda yer alan çizelge 6.16.'da katılımların turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik tutum ifadelerine vermiş oldukları cevapların frekans dağılımları görülmektedir. Buna göre; katılımcıların %92,7'si ifade 4'e, %92,2'si ifade 2'ye, %89,3'ü ifade 3'e, %87,3'ü ifade 5'e, %85,5'i ifade 1 ile 7'ye ve %83,8'i ise ifade 6'ya "katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum" cevaplarından birisini vermiştir.

6.6.1. Hipotezlerin Test Edilmesi

Çizelge 6.17. Çalışma Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

			S.U. TOPLAM PUANI	TEŞVİK TOPLAM PUANI	S.U.'na YÖNELİK TUTUM TOPLAM PUANI	TURİZMİN Ç.E.K. ETKİLERİNE YÖNELİK TUTUM TOPLAM PUANI
S.U. TOPLAM PUANI	r					
	p					
	n					
TEŞVİK TOPLAM PUANI	r	,212				
	p	.002				
	n	204				
S.U.'na YÖNELİK TUTUM TOPLAM PUANI	r	,161		,456		
	p	.021		.000		
	n	204		204		
TURİZMİN Ç.E.K. ETKİLERİNE YÖNELİK TUTUM TOPLAM PUANI	r	.050		,390	,675	
	p	.481		.000	.000	
	n	204		204	204	
ENGELLER TOPLAM PUANI	r	-,388		,246	,158	,209
	p	.000		.000	.024	.003
	n	204		204	204	204

Araştırmaya konu olan değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları çizelge 6.17.'de verilmiş; H1, H2 ve H3'te belirtilen değişkenler arasındaki ilişki durumlarını nitelendiren sonuçlar ise koyu renk kullanılarak çizelge üzerinde vurgulanmıştır. Buna göre; 0,05 anlamlılık düzeyinde $p=0.000$ değeri ve $r=0.675$ korelasyon katsayısı ile; turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik tutum ve sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilerek, H₁ desteklenmiştir.

Diğer taraftan; 0,05 anlamlılık düzeyinde $p=0.021$ değeri ve $r=0.161$ korelasyon katsayısı ile, sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmış ve H₂ kabul edilmiştir. Ancak elde edilen sonuca göre, söz konusu ilişki zayıf düzeydedir. Yine; turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişki basit korelasyon analizi kullanılarak test edilmiş ve 0,05 anlamlılık

düzeyinde $p=0.481$ ve $r=0.050$ bulunarak, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Böylece H_3 reddedilmiştir.

Çizelge 6.18. Hipotez 4'ün Test Edilmesinde Kullanılan Kısmi Korelasyon Analizi Sonucu

KONTROL DEĞİŞKENİ		BASİT KORELASYON ANALİZİ		KİSMİ KORELASYON ANALİZİ	
ENGELLER	S.U.'na YÖNELİK TUTUM TOPLAM PUANI		S.U. TOPLAM PUANI		S.U. TOPLAM PUANI
	r		,161		0,307
	p		,021		0,000
	n		204		204

“Sürdürülebilirlik uygulamalarının önündeki algılan engeller; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişkiyi negatif yönde etkiler” hipotezinin testinde kısmi korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Bu noktada; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ile fiili olarak gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde öncelikle basit korelasyon analizinden faydalanılmış ve 3. değişken olan “engellerin” etkisi arındırılmadan ilişki düzeyi tespit edilmiştir. Daha sonra ise gerçek ilişkinin ortaya konulabilmesi için “engeller” değişkeni, kontrol değişkeni olarak ve etkisi arındırılarak analize dâhil edilmiş ve böylece 3. değişkenin etkisi ile ilişki düzeyinin değişip-değişmediği izlenmiştir.

Kısmi korelasyon yapmadan ve engellerin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ile yerine getirilen uygulamalar arasındaki etkisi arındırılmadan korelasyonu, 0,05 anlamlılık düzeyinde $p=0.021$ ve $r=0.161$ iken; engellerin kontrol değişkeni olarak alındığı ve etkisinin arındırıldığı kısmi korelasyon analizi neticesinde bu sonuç, $p=0.000$ ve $r=0.307$ olarak değişmiştir. Buna göre; engeller değişkenin kontrol altında tutulduğu (engellerin etkisi olmaksızın) kısmi korelasyon analizi sonucunda elde edilen korelasyon katsayısının basit korelasyon analizinden elde edilen katsayının üzerine çıktığı gözlenmiş ve böylece H_4 kabul edilmiştir.

Çizelge 6.19. Hipotez 5'in Test Edilmesinde Kullanılan Kısmi Korelasyon Analizi Sonucu

KONTROL DEĞİŞKENİ		BASİT KORELASYON ANALİZİ		KİSMİ KORELASYON ANALİZİ	
TEŞVİKLER			S.U. TOPLAM PUANI		S.U. TOPLAM PUANI
	S.U.'na				
	YÖNELİK	r	,161		0,153
	TUTUM	p	,021		0,030
	TOPLAM PUANI	n	204		204

“Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik algılan teşvikler; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişkiyi pozitif yönde etkiler” hipotezinin testinde kısmi korelasyon analizinden faydalanılmıştır.

Bu noktada; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ile fiili olarak gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde öncelikle basit korelasyon analizinden faydalanılmış ve 3. değişken olan “teşviklerin” etkisi arındırılmadan ilişki düzeyi tespit edilmiştir. Daha sonra ise gerçek ilişkinin ortaya konulabilmesi için “teşvikler” değişkeni, kontrol değişkeni olarak ve etkisi arındırılarak analize dâhil edilmiş ve böylece 3. değişkenin etkisi ile ilişki düzeyinin değişip-değişmediği izlenmiştir.

Kısmi korelasyon yapmadan ve teşviklerin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ile yerine getirilen uygulamalar arasındaki etkisi arındırılmadan korelasyonu, 0,05 anlamlılık düzeyinde $p=0.021$ ve $r=0.161$ iken; teşviklerin kontrol değişkeni olarak alındığı ve etkisinin arındırıldığı kısmi korelasyon analizi neticesinde bu sonuç, $p=0.030$ ve $r=0.153$ olarak değişmiştir. Buna göre; teşvikler değişkeninin kontrol altında tutulduğu (teşviklerin etkisi olmaksızın) kısmi korelasyon analizi sonucunda elde edilen korelasyon katsayısının basit korelasyon analizinden elde edilen katsayının altına düştüğü gözlenmiş ve böylece H_5 kabul edilmiştir. Ancak kısmi korelasyon analizinden elde edilen pozitif ilişkinin düzeyi oldukça zayıftır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

2013 yılında 1 milyarı aşan katılımcı sayısı (UNWTO, 2014) ve hesaplanması neredeyse imkansız olan rekreasyon odaklı seyahat ve aktiviteleri ile turizm sektörü; küresel boyutta temel iktisadi alanlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm sektörünün günden güne büyüyen yapısı ve küresel boyuttaki etki düzeyinde görülen anlamlı artış; söz konusu sektörle ilgili faaliyetlerin sosyal-çevresel etkilerini tartışan çalışma ve yorumlamaların sayısını da hızla arttırmıştır. Bu durum; ekonomik bir araç olarak kabul edilen turizmin, çevresel ve sosyal imajının sıkça tartışılmaya başlanması durumunu beraberinde getirmiştir (McCool vd., 2001: 124).

Turizm sektörünün uzun vadede ayakta kalması ve varlığını devam ettirebilmesi için, sistematik bir kullanım ve kontrol mekanizması geliştirmesi gereken sosyal, ekonomik ve çevresel tüm kaynaklar; özünde sürdürülebilirliğin konularındandır ve sürdürülebilirliğin, bu kapsamı ile 21. yüzyılda toplum ve ekonomik yapılanmalar için temel uygulama yaklaşımlarından birisi olacağı ya da olmaya devam edeceği kabul edilmektedir. Kavram; kaynakların dengesiz tüketimi, çevresel bozulmalar ve ekonomik kalkınma modellerinin çevresel etkileri hakkındaki küresel endişelere cevap arar nitelikte olup, iktisadi ve iktisadi olmayan hedeflere sahip tüm dünya vatandaşlarının bir takım sorumlulukları olduğu görüşünü savunur (Vernon vd., 2003: 49).

Çalışmaya konu olan turizm sektörü ve sektördeki paydaşların faaliyetlerinde sürdürülebilir yaklaşım konusu incelenirken, cevaplanması gereken en önemli sorulardan birisi “sektörün neyi sürdürmesi gerektiğidir”. Hunter (1995)’e göre bu soru; hükümet ya da ulusal/bölgesel yönetimler gibi karar mekanizmalarının, özel-iktisadi yapılanmalarda sürdürülebilir gelişime yönelik tutum ve davranışların iyileştirilmesi için stratejiler geliştirebilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak sürdürülebilirliğe teşvik eden herhangi bir yasal düzenlemenin oluşturulmasından önce, sektörel faaliyetlerin negatif etkilerini düşürmeye yönelik uygulamaların, işletme imajını olumlu yönde etkileyeceği algısının sektör paydaşlarında oluşturulması oldukça önemlidir (Forsyth, 1997).

Bu tez çalışması kapsamında; turizm sektörünün en önemli paydaşlarından birisi olan konaklama işletmelerinin *ideal sürdürülebilirlik uygulamalarını* yerine getirme durumlarını araştırmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda; konaklama işletmelerini

sürdürülebilir turizm uygulamalarını yerine getirme konusunda teşvik eden ya da uygulamalarını engelleyen çeşitli alt değişkenlerin olabileceği varsayılarak, söz konusu değişkenlerin işletme uygulamalarına etkisi test edilmiştir. Diğer taraftan; ilgili işletme yöneticilerinin turizm faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyuttaki negatif sonuçlar hakkındaki tutumları ve mevcut tutumlarının sürdürülebilirlik uygulamaları üzerinde etkili olup-olmadığı da saptanmaya çalışılmıştır. Araştırma evreni olarak ise, işletme ve ağırladığı turist sayısı bakımından Türkiye turizminde önemli bir yere sahip olan Muğla ilinde faaliyet gösteren konaklama işletmeleri seçilmiştir.

Çalışmasının temel değişkeni durumundaki “ideal sürdürülebilirlik uygulamalarının” konaklama işletmeleri tarafından aktif olarak yerine getirilme durumlarını inceleyen araştırma sonuçlarına göre; toplamda 204 katılımcının %98’inin “işletmemizde iş görenlerin hakları korunmaktadır” uygulamasını yerine getirdiklerini düşündükleri görülmektedir. Bu uygulamayı;

2. %92,6 oranı ile “işletmemizde tüm çalışanlara yeterli düzeyde ücret ödenmektedir”,
3. %90,2 ile “işletmemiz enerji tasarrufu sağlayan, düşük voltajlı ampuller kullanmaktadır” ve “işletmemiz hareket sensörlü aydınlatma sistemi kullanmaktadır”,
4. %88,7 ile “işletmemiz yerel halkı istihdam etmektedir”,
5. %88,2 ile “işletmemize ait motorlu taşıtlar, yalnızca işletme amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır”,
6. %87,7 ile “işletmemiz düşük akımlı duş ve tuvalet başlıkları kullanmaktadır”,
7. %87,3 ile “işletmemiz yerel hizmet ve ürünleri satın almaktadır”,
8. %85,3 ile “işletmemiz, işletme binalarının inşaatı ve tasarımında, çevresel, kültürel ve tarihi yapıyı göz önünde bulundurmaktadır”,
9. %82,8 ile “işletmemizde tüm çalışanlara belirli aralıklarla, çevre, sağlık ve güvenlik uygulamaları ile sosyo-kültürel uygulamalar hakkında eğitim verilmektedir”,
10. %81,4 ile “işletmemiz kadınların ve azınlıkların istihdam edilmesinde adil davranmaktadır”, uygulamaları takip etmektedir.

Araştırmaya katılanların yerine getirdiklerini düşündükleri ilk 10 uygulama ifadesi incelendiğinde; 5 uygulamada (1., 2., 4., 9. ve 10. uygulamalar) iş görenler ve istihdam politikaları ile ilgili konuların ön plana çıktığı söylenebilir.

Diğer taraftan; katılımcıların %87,3'ü “işletmemiz, çevre veya sürdürülebilirlik temalı bir örgütün finansal sponsorudur”, %85,8'i “işletmemizde, sürdürülebilirlik uygulamalarını kontrol eden bir çalışan vardır”, %81,4'ü “işletmemiz sürdürülebilirlik konusunda dış kaynaklardan profesyonel destek almaktadır” uygulamalarını yerine getirmediğini belirtmiş durumdadır. Bu sonuç; araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir kısmının, sürdürülebilirlik konusunda aktif olarak herhangi bir profesyonel kişi ya da kuruluştan içsel-dışsal boyutta destek almadıklarını ve aynı zamanda ilgili konuda faaliyet gösteren örgütleri de finansal boyutta desteklemediklerini ortaya koymaktadır.

Vernon ve diğerleri (2003) tarafından, Cornwall (İngiltere)'in güney doğusunda faaliyet gösteren küçük ölçekli turizm işletmesi sahipleri üzerine yapılan ve katılımcıların sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik farkındalık ve adaptasyonlarını ölçmeyi amaçlayan çalışmada, yukarıdaki sonuca benzer sonuçlar elde etmiştir. Araştırmacılar, işletme yöneticilerinin çevresel kaynakların kullanımına yönelik en çok “işletme faaliyetinden kaynaklanan atıkların azaltılması, enerji ve su kaynaklarının tasarrufu uygulamalarını yerine getirdiklerini saptamışlardır. Bu sonuç, yukarıda yer verilen 10 maddelik sıralamanın 3. ve 6. maddesinde yer alan uygulamalar ile paraleldir.

Öte yandan; Erdogan ve Tosun (2009)'un, Nevşehir/Göreme'de faaliyet gösteren 73 konaklama işletmesinin çevresel performansını belirlemek amacıyla yürütmüş oldukları çalışmadan, “katılımcıların %54.8'inin çevresel korumadan sorumlu profesyonel bir çalışanın olmadığı” sonucunu elde etmeleri, bu tez çalışmasına katılan işletmelerin en az yerine getirdiği uygulamalardan birisi olan “işletmemizde, sürdürülebilirlik uygulamalarını kontrol eden bir çalışan vardır” uygulama sonucu ile benzerdir.

Konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirme durumlarına pozitif yönde etki edebileceği düşünülerek hazırlanan “teşvikler” kısmına verilen cevaplar, 6.13.'te verilen frekans çizelgesi üzerinde gösterilmiş olup; katılımcıların genel anlamda, “katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum” ifadelerinden birisini seçerek

ilgili bölümde yer alan ifadeleri birer teşvik unsuru olarak değerlendirdikleri saptanmıştır. Bu bağlamda 4 ve 5 puan aralığında değerlendirilen ilk 10 ifade şu şekilde sıralanmaktadır:

1. (%87,8) İşletme faaliyetlerinde maliyetten tasarruf etme ümidi,
2. (%86,8) Pazarda avantaj sağlama arzusu,
3. (%86,3) İşletme imajını geliştirme arzusu,
4. (%85,8) Örgütümüzün etik duruşu, Bölgesel gelişime katkı sağlama konusunda sosyal sorumluluklarımızın olduğuna dair artan farkındalık ve inancımız,
5. (%84,8) “Yeşil” eğilimlere yöneliyor olduğumuzu kanıtlama arzusu,
6. (%82,8) Üye olduğumuz ya da üye olmaya çalıştığımız bir örgütün/derneğin kriterlerini yerine getirebilme arzusu,
7. (%82,4) Rakiplerin uygulama ve eğilimlerine cevap verme arzusu,
8. (%81,9) Yerel halkı destekleme arzusu,
9. (%81,4) Yeni ve daha sert yasal düzenlemeleri önleme arzusu,
10. (%80,9) Negatif yönlü halkla ilişkileri önleme ve “iyi bir komşu” olma arzusu.

Elde edilen bu sonuç; “sürdürülebilirlik konusunda müşterilerin artan farkındalık ve talepleri, maliyetten tasarruf etme ümidi, işletmemizin etik duruşu, pazarda avantaj sağlama, yeşil eğilimli görünme arzusu, yeni yasal düzenlemeleri engelleme arzusu” ifadelerinin, Danimarkalı turizm sektörü yöneticilerinin sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik tutumlarını pozitif yönde etkileyen en önemli teşvik unsurları olduğunu saptayan Bramwell ve Alletorp (2001)’un çalışması ile paraleldir.

Öte yandan; konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirme durumlarına negatif yönde etki edebileceği düşünülerek hazırlanan “engeller” kısmına verilen cevaplar ise, 6.14.’te verilen frekans çizelgesi üzerinde gösterilmiştir. Katılımcıların, söz konusu bölümde yer alan aşağıdaki 10 ifadenin, sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirirken kendilerini negatif yönde en çok etkileyen durumlar olduğunu belirttikleri görülmektedir:

1. (%81,9) Turizm sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik ciddi bir bilgi eksikliğinin söz konusu olduğuna inanıyoruz,
2. (%77,4) Turizm sektöründe iş gören devir hızı yüksek olduğundan, personel eğitimi zorlaşmaktadır,

3. (%72) İşletme bünyesinde iş görenleri/turistleri bilgilendirme ve yönetsel talep ve girişimleri artırma gibi hususlarda uygulama güçlüğü yaşıyoruz,
4. (%70,6) Yeni herhangi bir uygulamanın işletme dengemizi bozabileceği konusunda endişelerimiz var,
5. (%68,9) Ulusal ve yerel düzeydeki otoriteler arasında turizm sektörüne yönelik bağıllık ve ilgi oldukça zayıf durumda,
6. (%67,2) Turizm sektöründe yüksek vergi uygulamaları mevcut olduğundan yeni girişimler oldukça risklidir,
7. (%64,7) Ne tür uygulamaların sürdürülebilirlik ile ilgili olduğu konusunda emin değiliz (örneğin materyallerin geri dönüşümü için hangi uygulamalara başvurulmalı vb.),
8. (%64,7) Resmi otoriteler tarafından, sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik tarafımıza yüklenen yasal bir yükümlülük ya da denetim söz konusu değildir,
9. (%60,8) Sürdürülebilir turizmin tanımlanması ve anlaşılması oldukça zor,
10. (%56,9) Sürdürülebilirlik uygulamaları yüksek maliyet gerektirir.

“Engeller” bölümüne yönelik sonuçlar değerlendirildiğinde; katılımcıların sürdürülebilirlik uygulamalarının önündeki zorlaştırıcı faktörler grubuna özellikle “sürdürülebilirlik ve turizm faaliyetlerine yönelik yaşanan bilgi eksikliği” durumunu dahil ettiği dikkat çekmektedir (1., 5., 7. ve 9. sıradaki ifadeler). Katılımcılar arasında; turizm sektörünün ve sürdürülebilirliğin karakteristik yapılarından kaynaklanan bir takım konuların da yine, sürdürülebilirlik uygulamalarında engel teşkil ettiği düşüncesinin hakim olduğu söylenebilir (2., 6. ve 10. sıradaki ifadeler).

Konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarına ve turizmden kaynaklanan ç.e.k. etkilere yönelik tutumlarını ölçmek için hazırlanan anket bölümünden elde edilen sonuçların frekans dağılımları Çizelge 6.15. ve Çizelge 6.16.’da verilmiş olup; katılımcıların yarısından fazlasının, “katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum” ifadelerinden birisini seçerek ilgili bölümlerde yer alan ifadeleri değerlendirdiği ve genel anlamda bu bölümde yer alan durumlara karşı pozitif bir tutum sergiledikleri saptanmıştır. Turizmden kaynaklanan ç.e.k. etkilere yönelik kullanılan ifadelerin “katılıyorum-kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birisi seçilerek değerlendirilmesi; cevaplayıcıların büyük bir çoğunluğunun, bu negatif etkilerin farkında olduğu sonucunu desteklemektedir.

Bu tez çalışması kapsamında elde edilmek istenen temel sonuçlara yönelik kurulan H_1 , H_2 ve H_3 hipotezlerinin testinde basit korelasyon analizinden faydalanılmış, korelasyon analizi sonuçları Çizelge 6.17’de verilmiştir.

0,05 anlamlılık düzeyinde $p= 0.000$ değeri ve $r=0.675$ korelasyon katsayısı ile; turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik tutum ve sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilerek, H_1 desteklenmiştir. Buna göre; sürdürülebilirlik kavramına konu olan çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel konulara yönelik tutum, turizm alanında hizmet veren işletmelerin faaliyetlerinden kaynaklanan ç.e.k. etkilere yönelik tutum ile anlamlı derecede ilişkilidir ve turizmin olumsuz etkilerine yönelik negatif tutum sergileyen bir işletmenin, sürdürülebilirlik uygulamalarına karşı pozitif bir tutum oluşturması muhtemeldir.

Diğer taraftan; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmış ve H_2 desteklenmiştir ($p=0.021$, $r=0.161$). Bu sonuç; “konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik pozitif yönlü tutumlarının, aktif olarak gerçekleştirdikleri sürdürülebilirlik uygulamalarının düzeyini de olumlu yönde etkileyeceği” şeklinde yorumlanabilir.

Yine; turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişki basit korelasyon analizi kullanılarak test edilmiş, ancak iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=0.481$, $r=0.050$). Böylece H_3 reddedilmiştir. Bu sonuç; konaklama işletmelerinin turizmin ç.e.k. etkilerine yönelik sergiledikleri negatif bir tutumun, reel olarak gerçekleştirdikleri sürdürülebilirlik uygulamalarını yerine getirmede ya da uygulama düzeyini arttırmada tek başına yetersiz kalabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

“Sürdürülebilirlik uygulamalarının önündeki algılan engeller; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişkiyi negatif yönde etkiler” (H_4) ve “Sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik algılan teşvikler; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve gerçekleştirilen sürdürülebilirlik uygulamaları arasındaki ilişkiyi pozitif yönde etkiler” (H_5) hipotezinin hipotezlerinin testinde kısmi korelasyon analizinden faydalanılmıştır.

Kısmi korelasyon yapmadan ve engellerin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ile yerine getirilen uygulamalar arasındaki etkisi arındırılmadan korelasyonu, 0,05 anlamlılık düzeyinde $p=0.021$ ve $r=0.161$ iken; engellerin kontrol değişkeni olarak alındığı ve etkisinin arındırıldığı kısmi korelasyon analizi neticesinde bu sonuç, $p=0.000$ ve $r=0.307$ olarak değişmiştir. Buna göre; engeller değişkenin kontrol altında tutulduğu (engellerin etkisi olmaksızın) kısmi korelasyon analizi sonucunda elde edilen korelasyon katsayısının basit korelasyon analizinden elde edilen katsayının üzerine çıktığı gözlenmiş ve böylece H_4 kabul edilmiştir. Kısmi korelasyon analizinden elde edilen bu sonuç, H_4 hipotezinde öne sürülen, “bir takım engellerin mevcudiyetinin algılanması ile sürdürülebilirlik uygulamaları üzerindeki tutum ve davranış arasındaki muhtemel ilişkinin olumsuz yönde etkileneceği” varsayımı desteklenmiştir. Mevcut analizde, “engeller” değişkeni devreye girdiğinde tutum ve uygulama arasındaki ilişki düzeyinin zayıfladığı görülmektedir.

Kısmi korelasyon yapmadan ve teşviklerin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ile yerine getirilen uygulamalar arasındaki etkisi arındırılmadan korelasyonu, 0,05 anlamlılık düzeyinde $p=0.021$ ve $r=0.161$ iken; teşviklerin kontrol değişkeni olarak alındığı ve etkisinin arındırıldığı kısmi korelasyon analizi neticesinde bu sonuç, $p=0.030$ ve $r=0.153$ olarak değişmiştir. Buna göre; teşvikler değişkenin kontrol altında tutulduğu (teşviklerin etkisi olmaksızın) kısmi korelasyon analizi sonucunda elde edilen korelasyon katsayısının basit korelasyon analizinden elde edilen katsayının altına düştüğü gözlenmiş ve böylece H_5 kabul edilmiştir. Ancak kısmi korelasyon analizinden elde edilen pozitif ilişkinin düzeyi oldukça zayıftır. Kısmi korelasyon analizinden elde edilen bu sonuç, H_5 hipotezinde öne sürülen, “bir takım teşvik unsurunun katılımcılar tarafından algılanması ile sürdürülebilirlik uygulamaları üzerindeki tutum ve davranış arasındaki muhtemel ilişkinin olumlu yönde etkileneceği” varsayımı kısmen desteklenmiştir. Mevcut analizde, “teşvikler” değişkeni devreye girdiğinde tutum ve uygulama arasındaki ilişki düzeyinin zayıf düzeyde de olsa pozitif yönde arttığı görülmektedir. Teşviklerin iyileştirici etkisinin zayıf düzeyde olması, katılımcıların normal şartlarda herhangi bir itici güç olmasa dahi sürdürülebilirlik uygulamalarını gönüllük esasına dayanarak yerine getiriyor olabileceklerinden kaynaklanabilir. Zira; söz konusu uygulamalara yönelik Çizelge 6.15.’te sorulan tutum ifadelerinin tamamının, cevaplayıcıların yarısından fazlası tarafından 4 ve 5 puan aralığında değerlendirilmesi (4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum) bu görüşü destekler niteliktedir.

Türkiye'nin önde gelen turizm destinasyonlardan olan Muğla ilinde faaliyet gösteren konaklama işletmelerini örneklem grubu olarak belirleyen ve ilgili bölgedeki 204 işletmeden elde edilen verileri analiz ederek değerlendiren bu tez çalışması sonucunda özellikle; konaklama işletmelerinin hayata geçirdikleri sürdürülebilirlik uygulamaları, onları bu uygulamalara teşvik eden güdüleyici faktörler ve işletmelerin sürdürülebilirlik temalı uygulamalarını engelleyen/kısıtlayan önleyici faktörlere yönelik dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Mevcut araştırma sonuçları incelendiğinde; Evrensel Sürdürülebilir Turizm Konseyi tarafından Otel ve Tur Operatörleri için hazırlanan sürdürülebilirlik kriterleri içerisinde de değinilen, uzun dönemli sürdürülebilir yönetim stratejilerinden sayılabilecek, “bu alanda uzman kişi ya da kurumdan destek alma” noktasında ciddi bir eksikliğin yaşanması, söz konusu durumun karar verme/denetleme mekanizmaları tarafından irdelenmesi gereğini ortaya koymaktadır. Özel bir danışmanlık şirketinden yardım alma konusu kar amaçlı organizasyonları destekleme konusuna gireceğinden, ulusal ya da yerel yönetim mercilerince bu hususun destek görmemesi muhtemeldir. Ancak konaklama işletmelerine, sürdürülebilirlik konusunda uzman olan en azından 1 çalışanın istihdam edilmesi mecburiyeti getirilmesi, işletmelerin davranışsal boyuttaki katılımını ve uygulama sonucundaki başarısını gözle görülür şekilde arttırabilir.

Öte yandan; araştırmaya konu olan 204 işletmenin, 178'inin sürdürülebilirlik temalı herhangi bir örgütü desteklemiyor oluşu, sektör ve gönüllü kuruluşlar arasında maddi kaynak paylaşımında ciddi bir sıkıntı yaşandığı şeklinde yorumlanabilir. Turizm sektöründe faaliyet gösteren her bir konaklama işletmesinin sürdürülebilirlik konusunda yerine getirdiği işletme içi yönetimsel, doğal kaynak kullanımı ve sosyal girişimler odaklı faaliyetlerinin tek tek denetlenmesi oldukça zor olduğundan; bu tarz örgütlere mali destek veren işletmelerin, vergiden belirli ölçülerde muaf tutulmak suretiyle kaynak paylaşımına teşvik edilmesi, sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik desteğin kontrolünü kolaylaştırabileceği gibi, uzun dönemli başarıda da etkili olabilir.

Araştırmaya katılan işletmeler tarafından ciddi bir teşvik unsuru olarak görülen “maliyetten tasarruf etme, pazarda avantaj sağlama ve yeşil odaklı eğilimleri destekliyor olduğunu kanıtlama arzusu” konuları, sürdürülebilirlik faaliyetlerini yerine getiren bir

işletmenin mevcut konularda sağladığı avantajları gözler önüne seren kamu spotu pazarlama unsurlarını kullanmak suretiyle genele duyurulabilir.

Diğer taraftan; araştırmaya katılanların yarısından fazlası “sürdürülebilirlik kavramının içeriği, gereklilikleri ve neyin sürdürülebilirlik faaliyeti olduğu” konularında sektörde ciddi bir bilgi eksikliği olduğuna dikkat çekmiştir. Teorik boyutta anlamı dahi tam olarak anlaşılmayan bir kavramın, sektörün genelinde davranışa dökülmesi imkânsızdır. Bu bağlamda; Kültür ve Turizm Bakanlığı başta olmak üzere, il kültür turizm müdürlükleri, yerel yönetimler ve turizm-sürdürülebilirlik-çevre temalı örgütlenmelerin faaliyet sıralamasında öncelik sürdürülebilirlik temalı eğitimlere verilmelidir. Yalnız eğitimin sadece turizm işletmelerine değil, turizm işletmelerinin içsel ve dışsal tüm paydaşlarını kapsaması, faaliyetlerin çok boyutlu gerçekleşmesini sağlayacağından, ilgili eğitimin bu şekilde daha verimli ve etkili olabileceği unutulmamalıdır.

Katılımcıların %64,7’sinin, “resmi otoriteler tarafından, sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik işletmelerine yüklenen yasal bir yükümlülüğün ya da denetimin söz konusu olmadığını” belirtmesi ise, uygulama eksikliğinin temel nedenlerinden birisi olarak görülmektedir. İlgili konuda hali hazırda bilgi eksikliği yaşayan ve kimi durumlarda sürdürülebilirlik uygulamalarının maliyeti arttırabileceğini düşünen kitlelere/ticari işletmelere (asıl amacı kar etmek olan), kısmi de olsa resmi bir yaptırım uygulamayan bir sistemin başarıya ulaşması neredeyse olanaksızdır. Bu eksiklik, sürdürülebilirlik uygulamaları için oluşturulacak özel bir mevzuat çalışması ile kapatılabileceği gibi, hali hazırda gündemde olan turizm odaklı mevzuat çalışmalarına da ayrıntılı şekilde konunun dâhil edilmesi suretiyle ortadan kaldırılabilir.

Özetle; kaynağını doğadan alan güçlü bir iktisadi sektör olan turizm sektörünün, kaynakların korunmak suretiyle gelecek kuşaklara aktarılmasını amaçlayan sürdürülebilirlik konusu ile kuvvetli bir bağa sahip olduğu aşikârdır. Bu güçlü bağ; söz konusu iki değişkenin bilimsel platformlarda sıkça incelenmesi gerektiğine işaret ettiği gibi, yalnızca hali hazırda uygulamaya dökülen sürdürülebilirlik kriterlerinin tespiti ile yetinen çalışmaları da yetersiz bırakmaktadır. Öyle ki; bu tez çalışması kapsamında saptanan “engellerin ve teşviklerin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ve davranış arasındaki ilişkinin yönünü farklılaştırdığı” gerçeği, pratiğe geçmede etkili olan başka ilave değişkenlerin olabileceği varsayımlarını ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar-İnam, Y.M.E. (2009). *Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Yöre İmgesi: Antalya-Belek Turizm Merkezi Örneği*, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Allen, L. R., Hafer, H. R., Long, P. T. and Perdue, R. R. (1993). Rural Residents' Attitudes Toward Recreation and Tourism Development. *Journal of Travel Research*, 31(4), 27-33.
- Altıntaş, V. (2010). *Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı* (4. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitapevi, 114-115.
- Andereck, K.L., Valentine, K.M., Knopf, R.C. and Vogt, C.A. (2005). Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056-1076.
- Ap, J. (1992). Residents' Perceptions on Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 665-690.
- Aransson, L. (1994). Sustainable Tourism Systems: The Example of Sustainable Rural Tourism in Sweden. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1-2), 77-92.
- Avcıkurt, C. (1996, 29 Kasım-3 Aralık). *Turizmde Sürdürülebilir Gelişme ve Türkiye*. I. Uluslar Arası & VII. Ulusal Turizm Kongresi'nde sunuldu. ADÜ& Kuşadası Belediyesi/Türkiye.
- Avcıkurt, C. (2007). *Turizm Sosyolojisi: Turist-Yerel Halk Etkileşimi*. Türkiye: Detay Yayıncılık
- Ayaş, N. (2007). *Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi*. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 9(1), 59-69.
- Ayuso, S. (2006). Adoption of Voluntary Environmental Tools for Sustainable Tourism: Analysing the Experience of Spanish Hotels. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 13, 207-220.
- Bahar, O. ve Kozak, M. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bansal, P. (2005). Evolving Sustainably: A Longitudinal Study of Corporate Sustainable Development. *Strategic Management Journal*, 26(3), 197-218.
- Baron, D.P. (2003). *Business and It's Environment* (4th Edition). New Jersey: Prentice Hall.
- Bartelmus, P. (1986). *Environment and Development*. Boston: Allen & Unwin.

- Belisle, F. J., and Hoy, D. R. (1980). The Perceived Impact of Tourism by Residents a Case Study In Santa Marta, Colombia. *Annals of Tourism Research*, 7(1), 83-101.
- Berry, S. and Ladkin, A. (1997). Sustainable Tourism: A Regional Perspective. *Tourism Management*, 18 (7), 433-440.
- Besculides, A., Lee, M. E. and McCormick, P. J. (2002). Residents' Perceptions of the Cultural Benefits of Tourism. *Annals of Tourism Research*, 29(2), 303-319.
- Bianchi, R.V. (2004). Tourism Restructuring and the Politics of Sustainability: A Critical View From the European Periphery (The Canary Islands). *Journal of Sustainable Tourism*, 12(6), 495-529.
- Blowers, A. (Ed.). (2013). *Planning for a Sustainable Environment*. London: Routledge.
- Bramwell, B. and Alletorp, L. (2001). Attitudes in the Danish Tourism Industry to the Roles of Business and Government in Sustainable Tourism. *International Journal of Tourism Research*, 3, 91-103.
- Bramwell, B., and Lane, B. (1993). Sustainable Tourism: An Evolving Global Approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 1(1), 1-5.
- Buhalis, D. and J. Fletcher. (2002, October). *Environmental Impacts on Tourist Destinations: An Economie Analvsis*. University of the Aegean, Mytilini..
- Burr, S.W. (1995). *Sustainable Tourism Development and Use: Follies, Foibles, and Practical Approaches*. General Technical Report-Intermountain Research Station, USDA Forest Service, (INT-323), 8-13.
- Carey, S., Gountas, Y. and Gilbert, D. (1997). Tour Operators and Destination Sustainability. *Tourism Management*, 18(7), 425-431.
- Carlsen, J., Getz, D. and Ali-Knight, J. (2001). The Environmental Attitudes and Practices of Family Businesses in the Rural Tourism and Hospitality Sectors. *Journal of Sustainable Tourism*, 9(4), 281-297.
- Carroll, A.B. (1979). A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *The Academy of Management Review*, 4(4), 497-505.
- Carroll, A.B. (1991, July-August). *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*. Business Horizons, 39-48.
- Carroll, A.B. (1999). Corporate Social Responsibility Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society*, 38(3), 268-295.
- Civelek, M. (2013). *Sürdürülebilirlik Kapsamında Agro-Turizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki Tatuta Çiftliklerinin Agro-Turizm Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Cohen, E. (2002). Authenticity, Equity and Sustainability in Tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 10(4), 267-276.

- Çalışkan, C. (2011). *Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Nesiller arası Etki Boyutunun Algılanması: Alanya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 10(2), 293-306.
- Daft, R.L. (2000). *Management* (5th Edition). USA: The Dryden Press.
- DAL, N., BAYSAL, S., (2007). Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Mekânsal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 16, 69-85.
- Dalal-Clayton, B., and Bass, S. (2002, June). *Recent Progress and New Thinking on Strategies for Sustainable Development*. In Annual Meeting of the International Association for Impact Assessment etkinliğinde sunuldu.
- Davis, K. And Blomstrom, R.L. (1975). *Business and Society: Environment and Responsibility* (3rd Edition). USA: Mcgraw-Hill.
- Demir, C., ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*. Türkiye: Nobel Yayın.
- Dudley, E. (1993). *The Critical Villager: Beyond Community Participation*. London: Routledge.
- Dulupçu, M.A. (2001). Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler. *Dış Ticaret Dergisi*, 20, 46-70.
- Duran, E. (2009). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Korunması: Gökçeada Örneği*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Emekli, G. (1998). *Bergama'da Turizm ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 El Kitabı*. İstanbul: IULA-EMME.
- Erden, P. (2011). *Çalışanların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerine Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdogan, N., and Tosun, C. (2009). Environmental Performance of Tourism Accommodations in the Protected Areas: Case of Goreme Historical National Park. *International Journal of Hospitality Management*, 28(3), 406-414.
- Erdoğan, N., ve Yağcı, Ö. (2002, Nisan). *Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekoturizmin Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi*. First Tourism Congress of Mediterranean Countries. Tourism in Mediterranean from Past to Future isimli konferansta sunuldu, Antalya-Türkiye.
- Erkuş-Öztürk, H. and Eraydın, A. (2010). Environmental Governance for Sustainable Tourism Development: Collaborative Networks and Organisation Building in the Antalya Tourism Region. *Tourism Management*, 31, 113-124.

- Eryılmaz, T. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Avrupa Birliği ve Uluslar Arası İlişkiler Enstitüsü, Ankara.
- Eser, S. (2011). *Sürdürülebilir Turizm ve Efes Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Forsyth, T. (1995). Business Attitudes to Sustainable Tourism: Self-Regulation in The UK Outgoing Tourism Industry. *Journal of Sustainable Tourism*, 3(4), 210-231.
- Forsyth, T. (1997). Environmental Responsibility and Business Regulation: The Case of Sustainable Tourism. *The Geographical Journal*, 163 (3), 270-280.
- Frechtling, Douglas C. (1994). *Assessing The Impacts of Travel and Tourism – Measuring Economic Benefits*. In J. R. B. Ritchie And C. R. Goeldner, Editors, *Travel, Tourism, and Hospitality Research, A Handbook for Managers and Researcher*. New York: John Wiley & Sons, Pp. 367-391.
- Frederick, W.C. (2006). *Corporation, Be Good: The Story of Corporate Social Responsibility*. USA: Dog Ear Publishing.
- Fritsch, S. (2008). The UN Global Compact and the Global Governance of Corporate Social Responsibility: Complex Multilateralism For a More Human Globalisation?. *Global Society*, 22(1), 1-26.
- Garrod, B., and Fyall, A. (1998). Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism? *Tourism Management*, 19(3), 199-212.
- Gezici, F. (2005). Compenents of Sustainability, Two Cases from Turkey. *Annals of Tourism Research*. 33(2), 442-455.
- Gezici, F. (2006). Components of Sustainability: Two Cases From Turkey. *Annals of Tourism Research*, 33(2), 442-455.
- Godfrey, K. B., (1996). *Towards Sustainability: L. C.Harrison , W. Husbands, Practicing Responsible Tourism,; International Case Studies in Tourism Planing, Policy And Development*, John Wiley & Sons, Inc, New York,(ss. 58-79).
- Goelder, C.R. and Ritchie, J.R.B. (2003). *Tourism Principles, Practices, Philosophies* (9th Edition). New Jersey: Hoboken, N.J.: Wiley.
- Göktepe, S. (2011). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında İstanbul’daki 4 ve 5 Yıldızlı Otellerde Enerji Verimliliği Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gössling, S. (2002). Global Environmental Consequences of Tourism. *Global Environmental Change*, 12(4), 283-302.
- Güneş, G. (2011). Konaklama Sektöründe Çevre Dostu Yönetimin Önemi. *KMÜ Sosyal vee Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 45-51.
- Gür, B. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Türkiye’de Mikro Finansman Uygulamaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 87-106.

- Güzelcik, E. (1999). *Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmaji*. Türkiye-İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Hall, C. M. (2008). *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships* (2nd Edition). Canada: Pearson Education.
- Hall, C.M. and Lew, A.A. (2009). Understanding and Managing Tourism Impacts: An Integrated Approach. London: Routledge.
- Hardy, A.L. and Beeton, R.J.S. (2001). Sustainable Tourism or Maintainable Tourism: Managing Resources for More Than Average Outcomes, *Journal of Sustainable Tourism*, 9(3), 168-192.
- Harman, A. (2010). *Yerel Anlamda Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Sosyal Fayda Boyutu: Kocaeli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Hediger, W. (2000). Sustainable Development and Social Welfare. *Ecological Economics*, 32(3), 481-492.
- Himmetoğlu, B. (1996). *Sürdürülebilir Turizmi Gerçekleştirme Yolları, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım*. 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Høyer, K.G. (2000). Sustainable Tourism or Sustainable Mobility? The Norwegian Case. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(2), 147-160.
- Hunter, C. (1997). Sustainable Tourism as an Adaptive Paradigm. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 850-867.
- Hunter, C., and Green, H. (1995). *Tourism and the Environment: A Sustainable Relationship?* London: Routledge.
- Inskeep, Edward. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*. USA: Van Nostrand Reinhold.
- İnternet: Ecological Tourism in Europe-ETE and UNESCO (2007). *Sustainable Tourism Management Planning in Biosphere Reserves*. Web: <http://www.oete.de/tourism4nature/results/backdocs/Sustainable%20Tourism%20Management%20Planning.pdf> adresinden 25.01.2013 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Global Sustainable Tourism Council-GSTC (2012). *Global Sustainable Tourism Criteria for Hotels and Tour Operators*. Web: <http://www.gstcouncil.org/sustainable-tourism-gstc-criteria/criteria-for-hotels-and-tour-operators.html> adresinden 15.01.2013 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2013). *Belgeli Konaklama Tesisleri*. Web: <http://www.muglakulturturizm.gov.tr/TR,73757/belgeli-konaklama-tesisleri.html> adresinden 02.04.2014 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Neto, F. (2003, August). *A New Approach to Sustainable Tourism Development: Moving Beyond Environmental Protection*. DESA Discussion Paper. <http://www.un.org/esa/esa03dp29.pdf> adresinden 15.11.2014 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2013). *Dünya Sıralaması Bakımından Türkiye'nin Yeri*. Web: <http://sgb.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/29345,dunya-siralamasinda-turkiye.pdf?0> adresinden 02.04.2014 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2013). *Tesis İstatistikleri*. Web: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9859/tesis-istatistikleri.html> adresinden 02.04.2014 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Tavanti, M. (2010). *A guidance document for developing a university sustainability master plan at Depaul*. Chicago: The sustainability initiatives task force, Depaul University. <http://sustainabledepaul.blogspot.com/p/defining-sustainability.html> adresinden 30.02.2014 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: United Nations Environment Programme-UNEP (2005). *Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers*. Web: <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DITx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf> adresinden 07.09.2014 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: United Nations World Commission on Environment and Development-WCED (1987). *Our Common-Future/Brundtland Report*. Web: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> adresinden 06.05.2014 tarihinde alındı.
- İnternet: United Nations World Tourism Organization-UNWTO (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations A Guidebook* (English version). Web: <http://www.eunwto.org/content/x53g07/fulltext?p=fd94dbd9a82246ac8c3eca51f180e935&pi=0#section=890049&page=1> adresinden 15.06.2014 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: United Nations World Tourism Organization-UNWTO (2014). *Tourism Highlights*. Web: <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2014-edition> adresinden 18.11.2014 tarihinde alınmıştır.
- Jenkins, H. and Yakovleva N. (2006). Corporate Social Responsibility in the Mining Industry: Exploring Trends in Social and Enviromental Disclosure. *Journal of Cleaner Production*, 14 (3-4), 271-284.
- Jenkins, R. (2005). Globalization, Corporate Social Responsibility and Poverty. *International Affairs*, 81(3), 525-540.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* (5. Baskı). Türkiye: ASİL Yayınevi.
- Kartal, Z. (2007). Kavramsal ve Tarihsel Yönleri ile Küreselleşme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 251-264.
- Kasim, A. (2006). The Need For Business Environmental and Social Responsibility in the Tourism Industry. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 7(1), 1-22.
- Kaya, E. (2011). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Cunda (Alibey) Adası Turizm Yönetim Planı Modeli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kernel, P. (2005). Creating And Implementing a Model for Sustainable Development in Tourism Enterprises. *Journal of Cleaner Production*, 13(2), 151-164
- Kervankıran, İ. (2011). *Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Ko, D. W., And Stewart, W. P. (2002). A Structural Equation Model Of Residents' Attitudes For Tourism Development. *Tourism Management*, 23(5), 521-530.
- Kotler, P. and Lee, N. (2006). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. (Çeviren: S. Kaçamak). İstanbul: Mediacat. (Eserin Orjinali 2005 yılında yayınlandı).
- Kuter, N., ve Ünal, H. E. (2009). Sürdürülebilirlik Kapsamında Eko-turizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9(2), 146-156.
- Lele, S.M. (1991). Sustainable Development: A Critical Review. *World Development*, 19(6), 607-621.
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459-473.
- Marx, K., and Engels, F. (1972). *On Colonialism*. Moscow: Foreign Languages Publishing House.
- Mathieson, A., and Wall, G. (1982). *Tourism, Economic, Physical and Social Impacts*. UK: Longman.
- Mbaiwa, J. E. (2005). The Problems and Prospects of Sustainable Tourism Development in the Okavango Delta, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, 13(3), 203-227.
- Mccool, S.F., Moisey, N. and Nickerson, N.P. (2001). What Should Tourism Sustain? The Disconnect With Industry Perceptions of Useful Indicators. *Journal of Travel Research*, 40, 124-131.
- Mckercher, B. (2003, November). *Sustainable Tourism Development-Guiding Principles For Planning and Management*. Presented at the National Seminar on Sustainable Tourism Development, Bishkek-Kyrgyzstan.
- Mercan, Ş.O. (2010). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Bölgesel Planlama ve Turistik Ürün Oluşumu: Altınoluk Örneği Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Middleton, V. T. C. and Hawkins, R. (1998). *Sustainable Tourism: A Marketing Perspective*, New York: Routledge
- Milman, A. and Pizam, A. (1988). Social Impacts of Tourism on Central Florida. *Annals of Tourism Research*, 15, 191-204.
- Miltin, D. (1992). Sustainable Development: A Guide to the Literature. *Environment and Urbanisation*, 4(1), 111-124.
- Mowforth, M., and Munt, I. (1998). *Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World*. New York: Routledge.

- Müller, H. (1994). The Thorny Path to Sustainable Tourism Development. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(3), 131-136.
- Nunkoo, R. and Ramkissoon, H. (2010). Small Island Urban Tourism: A Residents' Perspective. *Current Issues in Tourism*, 13(1), 37-60.
- OECD (1980). *The Impact of Tourism on the Environment*. Organization for Economic Cooperation and Development, Paris.
- Olalı, H. ve Timur, A. (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir-Türkiye: Ofis Ticaret Matbaacılık.
- Ölçer, F. (2001). Günümüzde Sosyal Sorumluluğun Değişen Boyutları ve İşletmeler Üzerine Etkileri. *TSE Standard Dergisi*, 40, 22-23.
- Özalp, İ., Tonus, Z. ve Sarıkaya, M. (2008). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 69-84.
- Özgener, Ş. (2000). *İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Palmer, J., Cooper, I., and Van Der Vorst, R. (1997). Mapping Out Fuzzy Buzzwords-Who Sits Where on Sustainability and Sustainable Development. *Sustainable Development*, 5(2), 87-93
- Pizam, A. and Milman, A. (1984). The Social Impacts of Tourism. *Industry and Environment*, 7(1), 11-14.
- Roberts, S. and Tribe, J. (2008). Sustainability Indicators For Small Tourism Enterprises – An Exploratory Perspective, *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5), 575-594.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. (Çeviren: Ü. Yolsal H). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Eserin orijinali 1992’de yayınlandı).
- Ryan, C. (2002). Equity, Management, Power Sharing and Sustainability-Issues of The “New Tourism”. *Tourism Management*. 23, 17-26.
- Saarinen, J. (2006). Traditions Of Sustainability in Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*, 33(4), 1121-1140.
- Sarkım, A. (2007). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sarp, A. (2007). *Sağlıklı Yapının Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Bir Yaklaşım Önerisi*, Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Scharpf, H. (1999). *Sürdürülebilirlik Açısından Bölgesel ve Yerel Yönetimlerin Turizm Politikasındaki Görevleri*. 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları (17-24). (Derleyen Semra Atabay). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi.
- Schermerhorn, J.R. (2005). *Management* (8th. Edition), USA: John Wiley&Sons.

- Senge, P. M., Smith, B., Kruschwitz, N., Laur, J., and Schley, S. (2008). *The Necessary Revolution: How Individuals and Organizations are Working Together to Create a Sustainable World*. London-UK: Random House LLC.
- Seyhan, G. (2010). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Konaklama İşletmelerinde Çevreye Duyarlı Uygulamalar ve Yeşil Pazarlama: Örnek Olay Çalışması (Calista Luxury Resort Hotel-Antalya)*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sönmez, F., ve Bircan, K. (2004). İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu ve Çevre Sorunlarında Ekonomik Yaklaşımlar. *Yaklaşım Dergisi*, 133, 476-490.
- Steiner, G.A. and Steiner, J.F. (2003). *Business, Government and Society* (10th Edition). USA: Mcgraw-Hill Irwin.
- Strage, T., And Bayley, A. (2008). *OECD Insights Sustainable Development Linking Economy, Society, Environment: Linking Economy, Society, Environment*. France: OECD Publishing.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. CAB International: New York: CABI Publishing.
- Theaker, A. (2001). *The Public Relations Handbook*. London: Routledge.
- Tokmak, C. (2008). *Sürdürülebilir Turizm Açısından Taşıma Kapasitesi: Topkapı Sarayı Örneği*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Top, S. ve Öner, A. (2008). İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 97-110.
- Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar. *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 164-169.
- Torlak, Ö. (2001). *Pazarlama Ahlakı: Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi* (1. Basım). İstanbul: Beta Basım.
- Tosun, C. (1998). Roots of Unsustainable Tourism Development at The Local Level: The Case of Urgup In Turkey. *Tourism Management*, 19(6), 595-610.
- Tosun, C. (2001). Challenges of Sustainable Tourism Development in the Developing World: The Case Of Turkey. *Tourism Management*, 22(3), 289-303.
- Tosun, C. (2002). Host Perceptions of Impacts: A Comparative Tourism Study. *Annals of Tourism Research*, 29 (1), 231-253.
- Tosun, C., Timothy, D. J., and Öztürk, Y. (2003). Tourism Growth, National Development and Regional Inequality in Turkey. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(2-3), 133-161.
- Tuna, M. (2007). *Turizm, Çevre ve Toplum*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tutar, F. (1999). *Türk Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Cari İşlemler Dengesine Muhtemel Etkileri: Akdeniz Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Uslu, A., ve Kiper, T. (2006). Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Van Het Hof, S. D. (2009). *Türkiye’ de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üçgeni: Şirketler, Toplum ve Toplum Kuruluşları*. TÜBİTAK Projesi, Proje 107K182.
- Van Marrewijk, M. (2003). Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion. *Journal of Business Ethics*, 44(2-3), 95-105.
- Vernon, J., Essex, S., Pinder, D. and Curry, K. (2003). The “Greening” of Tourism Micro-Businesses: Outcomes of Focus Group Investigations in South East Cornwall. *Business Strategy and the Environment*, 12, 49-69.
- Weaver, D. B., and Lawton, L. J. (2001). Resident Perceptions in the Urban–Rural Fringe. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 439-458.
- Welford, R., Ytterhus, B., & Eligh, J. (1999). Tourism and Sustainable Development: An Analysis of Policy and Guidelines for Managing Provision and Consumption. *Sustainable Development*, 7(4), 165-177.
- Wilbanks, T. J. (1994). “Sustainable Development” in Geographic Perspective. *Annals of the Association of American Geographers*, 84(4), 541-556.
- Yamane, T. (2001). *Temel Örnekleme Yöntemleri*. (Çeviren: Alptekin Esin, M. Akif Bakır, Celal Aydın ve Esen Gürbüzsel). İstanbul: Literatür Yayıncılık. (Eserin Orjinali 1967 yılında yayınlandı).
- Yavuz, E. ve Yığındere, Y. Ö. (2000). Sürdürülebilir Kalkınmanın Turizme Etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3,(4): 322-336.
- Young, S.T. and Dhanda, K.K. (2013). *Sustainability: Essentials for Business* (Edition 1). California: Sage Publications, Inc.

EKLER

EK 1 ANKET FORMU

Bölüm 1

1. Şirket içindeki pozisyonunuz nedir? (Lütfen **birincil rolünüzü temsil eden sadece bir seçeneği işaretleyiniz**)

- ☐ Sahip
☐ Genel Müdür
☐ Departman Müdürü
☐ Ücretli çalışan
☐ Diğer (lütfen belirtiniz) _____

2. Lütfen işletmenizin faaliyet gösterdiği şehri yazınız: _____

3. Şirketiniz kaç yılında faaliyete geçmiştir? _____

4. Lütfen işletme türünüzü belirtiniz:

☐ Herşey dahil tatil köyü	☐ Oda-Kahvaltı
☐ 5 yıldızlı otel	☐ Pansiyon
☐ 4 yıldızlı otel	☐ Kiralık daire hizmetleri
☐ 3 yıldızlı otel	☐ Diğer (Belirtiniz) _____
☐ Butik otel	
☐ Hostel	

5. Ticari faaliyetleriniz için öncelikli pazar alanınız hangisidir? (Lütfen **sadece birini işaretleyiniz**)

- ☐ Ulusal
☐ Uluslararası

6. Yüksek sezondaki ortalama doluluk oranınız nedir? _____%

7. a) Son **3 yıllık** konuk profilinize göre, **yabancı konuklarınızın** oranı yüzde kaçtır? _____%

b) Son **3 yıllık** konuk profilinize göre, **yabancı konuklarınızın** yüzde kaç şirketine ilk kez gelmektedir? _____%

c) Son **3 yıllık** konuk profilinize göre, **yerli konuklarınızın** yüzde kaç şirketine ilk kez gelmektedir? _____%

8. İşletmede bulunduğunuz aşağıdaki yıllarda (yıllık) toplam satış cironuz ne kadardı? (Lütfen **2011, 2012 ve 2013 yıllarındaki satış cironuzu, yılların altında yer alan boşluklara "X" koyarak belirtiniz**)

Toplam satış cirosu (TL)	2011	2012	2013
100.000 TL veya daha az			
100.001-250.000 TL			
250.001-500.000 TL			
500.001 TL veya daha fazla			

Bölüm 2

9. Aşağıda yer alan faaliyetlerden hangilerini hali hazırda uygulamaktasınız?

	Evet	Hayır
İşletmemiz uzun dönemli sürdürülebilir yönetim sistemi kullanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz, sürdürülebilirlik konusundaki tüm ulusal kanun ve yönetmeliklere uygun olarak yönetilmektedir	☐	☐
İşletmemiz, sürdürülebilirlik konusundaki tüm uluslararası kanun ve yönetmeliklere uygun olarak yönetilmektedir	☐	☐
İşletmemizde müşteri memnuniyeti ölçülmekte ve gerekli görülen durumlarda düzeltici önlemler alınmaktadır	☐	☐
İşletmemizde iş görenlerin hakları korunmaktadır	☐	☐
İşletmemizde tüm çalışanlara yeterli düzeyde ücret ödenmektedir	☐	☐
İşletmemizde tüm çalışanlara belirli aralıklarla, çevre, sağlık ve güvenlik uygulamaları ile sosyo-kültürel uygulamalar hakkında eğitim verilmektedir	☐	☐
İşletmemizde müşterilerimize doğal kaynakları (su kaynakları, toprak, hava, ağaçlık bölge vb.), kültürel mirasları ve yerel kültür ve değerleri korumaya yönelik düzenli olarak bilgilendirme yapılır.	☐	☐
İşletmemiz tarafından yerel halka, doğal kaynakları (su kaynakları, toprak, hava, ağaçlık bölge vb.), kültürel mirasları ve yerel kültür ve değerleri korumaya yönelik periyodik olarak eğitim verilir.	☐	☐
İşletmemiz, sürdürülebilirlik eğitim programlarının geliştirilmesi konusunda paydaşlarını (seyahat acentaları, diğer konaklama işletmeleri, tedarikçiler, ulusal ve uluslararası örgütler vb.) teşvik eder.	☐	☐
İşletmemiz, sürdürülebilirlik eğitim programlarının geliştirilmesi konusunda yerel kurumları (belediye, valilik, yerel eğitim kurumları, yerel sosyal örgüt/birlikler) teşvik eder.	☐	☐
İşletmemiz sürdürülebilirlik konusunda dış kaynaklardan profesyonel destek almaktadır	☐	☐
İşletmemizde, sürdürülebilirlik uygulamalarını kontrol eden bir çalışan vardır	☐	☐
	Evet	Hayır
İşletmemiz kağıt atıkların geri dönüşümünü sağlamaktadır	☐	☐
İşletmemiz cam, plastik ve alüminyum atıkların geri dönüşümünü sağlamaktadır	☐	☐
İşletmemiz yemek artıklarından gübre yapmaktadır	☐	☐
İşletmemiz sıcak su temininde güneş enerjisi panellerinden faydalanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz ışıktan enerji üretmek için güneş ışığı panelleri kullanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz enerji tasarrufu sağlayan, düşük voltajlı ampuller kullanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz hareket sensörlü aydınlatma sistemi kullanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz atık su arıtma sistemi kullanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz katı atık bertarafı yapmaktadır	☐	☐
İşletmemiz çevre dostu temizlik malzemeleri kullanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz düşük akımlı duş ve tuvalet başlıkları kullanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz Energy Star sertifikalı ürünler kullanmaktadır	☐	☐
İşletmemiz yanıcı atıkların, uygun alanlarda ve uygun teknikler kullanılarak yok edilmesini sağlamaktadır	☐	☐
İşletmemiz, işletme binalarının inşaatı ve tasarımında, çevresel, kültürel ve tarihi yapıyı göz önünde bulundurmaktadır	☐	☐
İşletmemize ait motorlu taşıtlar, yalnızca işletme amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır	☐	☐
	Evet	Hayır
İşletmemiz, halkın gelişimine katkı sağlayacak eğitim girişimlerine destek vermektedir	☐	☐
İşletmemiz, halkın gelişimine ve yaşam kalitelerinin artırılmasına katkı sağlayacak sağlık ve sanitasyon uygulamalarına destek vermektedir	☐	☐
İşletmemiz, çevre ve sürdürülebilirlik örgütlerinin projelerine destek vermektedir	☐	☐
İşletmemiz, çevre veya sürdürülebilirlik temalı bir örgütün finansal sponsorudur	☐	☐

İşletmemiz yerel hizmet ve ürünleri satın almaktadır	☐	☐
İşletmemiz yerel halkı istihdam etmektedir	☐	☐
İşletmemiz kadınların ve azınlıkların istihdam edilmesinde adil davranmaktadır	☐	☐

10. Lütfen aşağıdaki ifadelere katılma düzeyinizi belirtiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum/Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Ülkeye ait değerlerin (doğal, kültürel, sosyal ve ekonomik) korunması ve gelecek nesillere güvenle aktarılması konusunda işletme olarak sorumluyuz.					
Turizm faaliyetleri ile çevrenin korunması konuları ilişkilidir.					
Turizm faaliyetleri, tarihi/kültürel değerlerin korunması konuları ile yakından ilişkilidir.					
Güzel bir doğa olmaksızın, turizm faaliyetlerinin gelişmesi ve devamlılığı mümkün değildir.					
“Yeşil” odaklı girişimlerimiz, ziyaretçiler ve toplumda, işletmemizin çevre konusunda duyarlı olduğu algısını yaratacaktır.					
Yerel halk ve yerel işletmelerin, işletmemizin faaliyetlerinden belli oranda ekonomik fayda sağlayabilmesi gerektiğine inanıyoruz.					
Her büyüklük ve amaçtaki konaklama işletmesi, turizm endüstrisinin gelişimi için sürdürülebilirlik uygulamalarına önem vermelidir.					
Turizm sektörünün yapısı, yerel değerlerin korunması konusunda paydaşlarla iş birliğini gerektirmektedir.					
Sürdürülebilir turizm kapsamında hayata geçirilen projelere vereceğimiz desteğin, sürdürülebilirlik konusunda paydaşlarımızın farkındalığını arttıracaklarını düşünüyoruz.					
Sürdürülebilir turizm uygulamalarının, yerel halkın hayat kalitesini doğrudan ya da dolaylı şekilde yükselteceğini düşünüyoruz.					
Sürdürülebilir turizm uygulamalarının, ziyaretçilerin yüksek kalitede turizm deneyimi yaşamalarında etkili olacağını düşünüyoruz.					
Çevresel, kültürel, sosyal ve ekonomik değerlerin turizmin olumsuz etkilerinden korunması konusunda, işletme olarak sorumluluklarımızın olduğuna inanıyoruz.					
Turistik anlamda cazibe merkezi olan destinasyonlar, çok sayıda ziyaretçiyi çekebileceğinden, ilgili bölgedeki cazibe kaynaklarının zarar görebileceğinin bilincindeyiz.					
Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde kapasitenin çok üstünde, kontrolsüz bir nüfus artışının yaşanabileceğinin bilincindeyiz.					
Turistik bölgelerde nüfus artışı ile paralel olarak, hava kirliliği ve gürültü kirliliğinin artabileceğinin bilincindeyiz.					
Turizm aktivitelerinin yoğun olduğu bölgelerde, yerel değerlerin ve kültürün					

zedelenmesi durumu söz konusu olabilir.					
Turizm sektöründeki hareketlilik çoğu zaman dönemsel bir eğilim gösterdiğinden, bölgedeki ekonomik refahın da devamlılığı sektöre uğrayabilmektedir.					
Bölgesel farklı ekonomik girişimleri desteklemeyen bir turizm gelişim planı, ilgili bölgede istihdam alanlarının yok olmasına neden olabilir.					

AÇIKLAMA: Koyu renkle yazılı olan ifadeler turizm faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel, ekonomik ve kültürel etkilere yönelik tutum ifadeleridir. Diğerleri ise; sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutum ifadelerini simgelemektedir.

11. Lütfen aşağıda yer alan ifadelere katılma düzeylerinizi belirtiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum/Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Sürdürülebilir turizmin tanımlanması ve anlaşılması oldukça zor.					
Ne tür uygulamaların sürdürülebilirlik ile ilgili olduğu konusunda emin değiliz (örneğin materyallerin geri dönüşümü için hangi uygulamalara başvurulmalı vb.)					
Resmi otoriteler tarafından, sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik tarafımıza yüklenen yasal bir yükümlülük ya da denetim söz konusu değildir.					
Turizmde sürdürülebilirlik uygulamalarını gerçekleştirmek için konaklama işletmelerinin yeterince güçlü olduğuna inanmıyoruz.					
Sürdürülebilirlik uygulamaları yüksek maliyet gerektirir.					
Turizm sektöründe yüksek vergi uygulamaları mevcut olduğundan yeni girişimler oldukça risklidir.					
Turizm sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik negatif bir tutumun söz konusu olduğuna inanıyoruz.					
Turizm sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik ciddi bir bilgi eksikliğinin söz konusu olduğuna inanıyoruz.					
Ulusal ve yerel düzeydeki otoriteler arasında turizm sektörüne yönelik bağlılık ve ilgi oldukça zayıf durumda.					
Yeni herhangi bir uygulamanın işletme dengemizi bozabileceği konusunda endişelerimiz var.					
İşletme bünyesinde iş görenleri/turistleri bilgilendirme ve yönetsel talep ve girişimleri artırma gibi hususlarda uygulama güçlüğü yaşıyoruz.					
Turizm sektöründe iş gören devir hızı yüksek olduğundan, personel eğitimi zorlaşmaktadır.					
Sürdürülebilirlik kavramının geçici bir heves olduğuna inanıyoruz.					
Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirliğe konu olan çevre, kültür ve sosyal yapı gibi hususlar işletmemiz için önem teşkil eden temel konular arasında yer almamaktadır.					

12. Lütfen aşağıda yer alan ifadeleri, sizi sürdürülebilirlik uygulamalarına teşvik etme durumlarına göre değerlendiriniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum/Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Sürdürülebilirlik konusunda müşterilerin artan farkındalık ve talepleri					
Sürdürülebilirlik konusunda yerel halkın artan farkındalık ve talepleri					
Negatif yönlü halkla ilişkileri önleme ve “iyi bir komşu” olma arzusu					
İşletme faaliyetlerinde maliyetten tasarruf etme ümidi					
Örgütümüzün etik duruşu					
Pazarda avantaj sağlama arzusu					
İşletme imajını geliştirme arzusu					
“Yeşil” eğilimlere yöneliyor olduğumuzu kanıtlama arzusu					
Yasal düzenlemelerin üzerimizdeki baskısı					
İşletme paydaşlarının üzerimizdeki baskısı					
Yeni ve daha sert yasal düzenlemeleri önleme arzusu					
Yerel halkı destekleme arzusu					
Rakiplerin uygulama ve eğilimlerine cevap verme arzusu					
Üye olduğumuz ya da üye olmaya çalıştığımız bir örgütün/derneğin kriterlerini yerine getirebilme arzusu					
Bölgesel gelişime katkı sağlama konusunda sosyal sorumluluklarımızın olduğuna dair artan farkındalık ve inancımız					

ÖZGEÇMİŞ

1. **Soyadı:** KOÇ
2. **Adı:** Burcu
3. **Uyruğu:** T.C.

Eğitim Kurumu	Derece/Diploma
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı (2012- 2015)	Yüksek Lisans
Gazi Üniversitesi- Ticaret Turizm Eğitim Fakültesi- Konaklama İşletmeciliği Öğretmenliği (2007-2012)	Lisans
Adana Nezihe Yalvaç Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi (2003-2007)	Lise

4. Akademik Görevler

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Araştırma Görevlisi	Turizm Fakültesi, Gazi Üniversitesi	2012- Halen
Misafir Araştırmacı	University of North Carolina-Greensboro Greensboro-NC/ USA Bryan School of Business and Economics	11/2013- 02/2014

5. Diğer Görevler/ Akademik Olmayan İş Deneyimi

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Resepsiyon Memuru	Selge Beach Resort& Spa Hotel/ Antalya-TÜRKİYE	2011- Yaz Dönemi
Cast Member	Walt Disney World Company/ Orlando- USA	2010 -Yaz Dönemi
Resepsiyon Memuru	Selge Beach Resort& Spa Hotel/ Antalya-TÜRKİYE	2009 -Yaz Dönemi
Rezervasyon Sorumlusu	Selge Beach Resort& Spa Hotel/ Antalya-TÜRKİYE	2008 -Yaz Dönemi

6. Makaleler (Diğer Uluslararası İndekslerde Taranan):

- Yazıcıoğlu, İ., Işın, A. & Koç, B. (2013), “ Üniversite Öğrencilerinin Fast Food Ürünleri Tercih Etme Nedenleri Journal Of Tourism and Gastronomy Studies, Vol.1, Issue 1, 36-41.
- Güçer, E., Yayla, Ö., & Koç, B. (2013). “Tüketicilerin Biyolojik Cinsiyet ve Cinsiyet Kimliği Rollerinin, Konaklama İşletmelerinin Uyguladıkları Reklamlara Yönelik Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi, Journal of Business Research-TURK, 5(4), 133-145.
- Koç, H., Koç, B., & Avcı, C. (2013). “The Relationship Between Psychological Contracts and Organizational Justice: A Case Study of Accommodation Establishments”, American International Journal of Contemporary Research, 3(8), 51-58.

7. Bildiriler:

- Memili, E., Sonmez, S., Yildirim- Öktem, Ö., & Koç, B. (2014). “The Determinants of Sustainable Tourism and Hospitality Practices in Family Firms”, 3rd Interdisciplinary Tourism Research Conference, June 3-8, Istanbul/Turkey.
- Yazıcıoğlu, İ., Koç, B., & Işın, A. (2014). “The Examination of Relationship Between Job Satisfaction and Occupational Health of Employees in Restaurants”, International Journal of Arts & Sciences (IJAS) Conference for Academic Disciplines, March 31-April 3, Paris/France.

8. Projelerde Yaptığı Görevler:

- Molecular Gastronomy: Innovation in Food and Beverage Education (2014-2015). Avrupa Birliği Projesi, Eğitim Koordinatörü

GAZİ GELECEKTİR...

Gazi gelecektir...

